BIBLIOTEKA UNIWERSYTECKA
KUL XVIII.6564.

BIBLIOTEKA UNIWERSYTETU K.U.L.
XVIII.6564

artificioſa auri diſpoſitio eſt ultima Statuæ Forma in genere operis artificioſi. Et ut exemplum proferam, quo non ſemel uſus eſt Ariſtoteles. Pingatur v. gr. Socrates, 1. Picturæ materies eſt Socrates, qui pingi debet; is materiam repræſentat pöëſeos. 2. Corporis deſcriptio cum apta membrorum omnium conformatione, ac diſpoſitione eſt Forma; & hæc Fabulæ comparatur. 3. Colorum varietas, & contemperatio eſt ornatus picturæ; & cum Fabulæ ornamentis ritè poteſt conferri. Rectè itaque pronuntiavit Ariſtoteles: (a)

Definio Fabulam eſſe Compoſitionem rerum.

D. *Qualis debet eſſe illa Fictio, ſeu Conſtitutio, & Structura Pöëmatis?*

M. 1. Exquiſitam illam eſſe jubet universè Horatius; (b) atque etiam in majoribus Pöëmatis magnificam: nec vult Pòëtam dici poſſe illum, qui talem Formam Materiæ non induxerit,

Neque enim concludere verſum
Dixeris eſſe ſatis, neque ſi quis ſcribat, utì nos,
Sermoni propiora, putes hunc eſſe Pòëtam,
Ingenium cui ſit, cui mens divinior, atque os
Magna ſonaturum, des nominis hujus honorem.

2. Hæc Structura, ut de illa aliquid magis diſtinctè, ſingillatimque ſtatuamus, complectitur varia, quæ à Philoſopho appellantur Fabulæ ornamenta, Peripetia, Agnitiones, Epiſodia, Machinas, graphicam morum expreſſionem, Sententias, accuratam Dictionem, Numerum pöëticum, aliaque omnia. Unde mirabile dicendi genus effloreſcat; adeo ut nulla ſit Fictio, quæ aut omnibus his deſtituta ſit, aut a-

(a) *lib. 6. cap.* 4. (b) *lib:* 1. *Sat.* 4.

liquibus ſaltem inſtructa non ſit ornamentis.

D. Quæ pòëmata aut hæc omnia, aut aliqua ſaltem ſibi vendicant Fabulæ ornamenta?

M. In ſublimioribus Pòëmatis frequentiùs, parciùs in humilioribus ſunt uſurpanda. Sic Epicum pòëma, Tragicùmve eo omni ornatu debet ſplendere: aliquo nitere debent minora pòëmata; vel quæ in genere heroico ſunt poſita, ùt Adhortationes, Laudationes, &c. vel quæ ſuapte natura ſimpliciorem, minùsque figuratum dicendi habitum requirunt. Verùm quæ Fictio cuique illorum, qui cultus, ornatùsque conveniat, exponetur commodiùs ſuis locis, cùm de ſingulis agetur pòëmatum generibus.

D. Licetne in Pòëſi adhibere Fictionem, quatenus vox illa aliquid merè fictitium ſonat?

M. Sanè licèt 1. Nihil opus eſt in majoribus pòëmatis eſſe usquequaque vera quæ in peripetiis, Epiſodiis, Machinis, &c. proferuntur,

2. Placent maximè quæ à veteribus ſæpè recentioribusque Pòëtis in Pòëmate Epico Tragico, Comico, Bucolico etiam, & Satyrico Fictitiæ inducuntur perſonæ.

3. Non ſinè dignitate, ac venuſtate rebus inanimis ſpiritus, mutis vox tribuitur; ut cùm Roma, Gallia, Africa loquentes inducuntur: vel cùm Scientiæ, Artes, in perſonas item conformantur.

4. Suus eſt etiam in ſacris argumentis, neque anguſtior, quàm in profanis, ejusmodi Fictioni locus, ùt evicit manifeſtiſſimè in ſuo Opere verè aureo de Pòëmate Frinzonius, (a) cujus ex animadverſione id unum maximè curandum eſt, ut moderetur prudentia Fictionis, nè quid vanum, inſolens, aut à communi ſenſu alienum afferatur.

Ex

(a) *Lib. 1.*

Ex dictis collige 1. Pòëtæ perinde eſſe, vera, ac falſa dicere, modò veriſimilia dicat; niſi fortè in aliquibus pòëmatis, quæ ſuprà attigimus, in quibus debet eſſe vera, quæ profertur, materies; quamvis falſi aliquid in eadem ornanda poſſit aſpergi: quod tamen intrà veriſimilitudinis ſepta contineri debet.

Collige 2. quàm malè jubeantur è Parnaſſo exulare Pòëtæ, qui mera commenta in ſua carmina non invexerunt, & eo nomine Fabulam non ſcripſiſſe dicuntur; quaſi verò ipſe Virgilius in ſuo opere abſolutiſſimo Georgicon Pòëta non ſit appellandus: cùm vera dixerit, ſed ſplendidè, ſed artificiosè, ſed pòëticè, adeòque non ſinè Fictione.

Collige 3. Non eſſe illum propriè dicendum Pòëtam, qui tenuiter, ac jejunè, ſervata duntaxat legitima ſyllabarum, pedumque dimenſione rem tractavit: eumque verſificatorem appellandum; quòd ſinè Fictione pòëtica ſcripſerit: quæ ùt minimùm requirit habitum loquendi aliquem figuratum, florèmque eloquentiæ leviter delibatum, versuque exornatum.

D. Quæ ſunt jam ornamenta Fictionis, ſeu fabulæ?

M. Septem numerantur ab Ariſtotele, Peripetia, Anagnoriſis, Epiſodium, Machina, Mores, Sententia, Dictio: de quibus omnibus ſingillatim agendum eſt.

CAPUT IV.
De Peripetia.

D. *Quid eſt Peripetia?*

M. Peripetia à *peripipta, incido,* nihil aliud eſt, ùt vox indicat, quàm rerum in ſtatum contrarium lapſus: quapropter definitur ab Ari-

 ſtotele

ſtole (a) *Eorum, quæ aguntur mutatio in contrarium,* ſive mutatio hæc proſpera ſit, ſive adverſa,

D. Da exemplum utriusque Peripetiæ?

M. Exemplum eſto proſperæ rerum converſionis. Joſephus fratribus ſuis infelicem ſuam ſortem lugentibus, quis tandem ipſe ſit, aperit, timorèmque excutit; ùnde efficiuntur illi verè fortunati.

Adverſæ verò mutationis exemplum ſit iſtud: Nuntius Corinthô miſſus Oedipum rogat Thebanorum Regem, ut Corinthiorum quoque regnum communi omnium conſenſu poſt mortem Polybi regis ipſi delatum velit capeſſere. Corinthum adire abnuit Oedipus, nè forte quod oraculum præcinuerat, inceſto flagitio matris polluendæ, quam putabat eſſe Meropem Polybi demortui uxorem, periculum ſubiret. Dat operam Nuntius, ut hoc eum metu liberet, ſed ſimul ea refert, unde cognoſcit Oedipus impletum jam fuiſſe Oraculum, & matrem Jocaſtam eo flagitio pollutam, & patrem Lajum à ſe fuiſſe interfectum: atque hinc tantum concipit mœrorem, ut vagus, & exul effoſſis ſibi oculis, reliquam vitam tranſigere conſtituat, in ſummam proinde prolapſus calamitatem.

D. Quot ſunt conditiones ad perfectam Peripetiæ formam requiſitæ?

M. Tres aſſignantur. Prima eſt, ut ſit magna illa mutatio rerum ferme omnium, fortunarumque, ſive ex felici ſtatu ad infelicem, ſive contra.

Altera, ut ſit illa mutatio ſubita, & inopinata: ut ſi præter expectationem ea rerum oriatur perturbatio, ut metus repentè lætitiæ, vel terrori lætitia, ac terror ſuccedat.

Tertia, ut ſit veriſimilis ejusmodi rerum converſio.

(a) *Cap. 9. Poët.*

Contra quam præceptionem peccant imprimis Romantiorum Auctores: qui nulla habita veriſimilitudinis ratione rerum, dumtaxat captant delitias: nec fidem facere curant, modó lectorum animos admirabilitate rei teneant, & delectent. Habes eximiam Peripetiæ formam apud Virgilium. (a) ubi Trojanis in Italiam appulſis cùm fauſtè omnia, atque ex ſententia cederent, dimiſſis à Latino rege cum bonis verbis atque amplis muneribus Legatis, pactaque Æneæ Lavinia, Juno irarum plena omnia commutat, perturbàtque, ſummàque in rerum tranquillitate ſummum derepente bellum excitat.

CAPUT V.
De Anagnoriſi.

D. Quid eſt Anagnoriſis?

M. Anagnoriſis, latinè *Agnitio*, dicitur, ab Ariſtotele (b) *ex ignorantia in cognitionem mutatio:* Id eſt perſonarum Agnitio; ex qua amicitia oritur, vel inimicitia inter eos, qui felices eſſe debent, vel infelices. Unde colliges per hoc Fabulæ ornamentum. 1. Intelligi perſonarum inter ſe agnitionem. 2. Amicitiam, vel inimicitiam. 3. Felicitatem, vel infelicitatem ex illa agnitione naſci.

D. Da Exemplum Agnitionis?

M. Oreſtes Iphigeniæ frater ad aram mactandus præſente ſorore, quam non agnoſcebat, ait ſimili fatô perire ſe, ac ſororem, quam Dianæ immolatam fuiſſe credebat. Hîs illa auditîs fratrem agnoſcit: initô deinde inter ſe conſiliô aufugiunt, & morti ſe Oreſtes, & fœdo homines immolandi miniſterio Iphigenia ſe ſubducit.

(a) *Æneid. Lib. 7.* (b) *Ca Poët. 10.*

D. Quotuplex eſt agnitio?

M. Duplex, una dicitur ſimplex, duplex altera; ut ſi in allato modò exemplo Iphigenia tantùm agnoſcat Oreſtem ſimplex erit, ſi Oreſtes quoque agnoſcat Iphigeniam, duplex erit Agnitio.

D. Utra præſtat alteri?

M. Sanè duplex; atque illa imprimis magni facienda eſt, quæ admixtam habet Peripetiam. Hiſtoria Joſephi, de qua in ſuperiori capite, duplicem continet Agnitionem, & mirabilem peripetiam.

Varias Agnitionum ſpecies, ſive modos latè proſequitur ex Philoſopho Daniel Heinſius librô de Tragœdiæ conſtitutione. (a)

CAPUT VI.
De Epiſodio.

D. *QUid eſt Epiſodium?*

M. 1. Si vocis etymon ſpectes, eſt inſertum quiddam in Carminis Fabulam: cùm idem ſonet, atque adjectum aliquid ad cantum.

2. Si definitionem quæras, eſt *Actio adjectitia, apta, & neceſſaria quodammodo connexione cum Actione primaria conjuncta.*

D. Explica quæſo ſingulas Voces?

M. 1. Dicitur Actio; neque enim Deſcriptiones, Comparationes, & Narrationes aliquot dici debent Epiſodia. Sic tempeſtatis deſcriptio in 1. Æneid: v. gr. non eſt Epiſodium: ſed in 2. Trojæ excidium, & in 3. Æneæ peregrinatio ex omnium ſententia ſunt Epiſodia, quia habent ſuas actiones.

2. Dicitur Actio adjectitia, qua voce ſecernitur ab Actione primaria, cujus nè pars quidem

(a) *Cap.* 6.

dem eſſe debet Epiſodium, ſinè quo poteſt eſſe Actio primaria. Sic potuit Æneas Italiæ applicare, Turnúmque vincere omiſſa Excidii Trojani narratione, item, & præterita errorum ſuorum expoſitione: quæ duo ſunt Epiſodia.

3. Dicitur ejusmodi Actio aptè conjuncta cum Actione primaria; ut neque petita longiùs, neque affectata ſtudioſiùs, neque contorta violentiùs eſſe debere Epiſodia ſignificetur.

4. Præcipitur, ut neceſſitate aliqua cum primaria Actione connectatur. ut indicetur, ſic eſſe cum Actione illa committendum Epiſodium, ut ſinè aliqua culpa præteriri non poſſe videatur. Nunquid debuit v. gr. Virgilius qui *Arma virumque* canebat, *Trojæ qui primus ab oris Italiam fato profugus, Laviniàque venit littora*, ſuo operi Trojæ incendium non intexere? num debuit hoc in aula Didonis ſilere, quod jam per totum orbem fama vulgaverat? quî potuit ipſa Dido de iis ſuum hoſpitem non interrogare, *quorum pars magna* fuerat? quî verò potuit Æneas Reginæ de ſe quam optimè meritæ, præſertim roganti narrationem hanc denegare? Debet itaque ſemper ſubeſſe cauſa aliqua Epiſodia attexendi, quamquam non ubique par eſſe debeat.

D. Nunquid Philoſophus damnat Epiſodia, cùm ait, (a) nihil eſſe inſulſius Actionibus Epiſodicis?

M. Appellat eo loci Epiſodia, quæ neque veriſimiliter, neque neceſſaria cum Fabula conjuncta ſunt: quæ certè eo nomine ſunt rejicienda, quantumvis habeant aliunde admirabilitatis, quòd parùm ad rem, aut nihil faciant.

BIBLIOTEKA UNIWERSYTECKA K.U.L.

CA-

(a) *Cap.* 9. *Poët.*

CAPUT VII.

De Machina.

D. Quid eſt Machina?

M. 1. Si vim vocis quæras, ~~Machina~~ dicitur in Pöëſi quodcunque auxilium extraordinariè collatum. Nam cùm Deos Tragædi tamquám è cœlo delapſos producebant, vel homines è theatro offerebant adhibitâ Machinâ, auxilium illud aut à Diis præſtitum, aut alio quovis modo, ſed extraordinario, ùt ſuprà humanas vires exhibitum, Machina ſolebat appellari.

Si rei definitionem poſtulas, Machina dici poteſt *Actio, vel actionis modus quidam viribus humanis ſuperior, qui nodo difficili ſolvendo adhibeatur.*

D. Explica ſingulas voces?

M. Dicitur *Actio.* Sic apud Homerum irato Achille miles diſceſſum parabat; retinendus tamen erat: en Minerva, Junonis impulſu in terras delapſa, ſuſceptum redeundi conſilium diſcutit.

2. Dicitur *vel actionis modus*, cùm videlicet Deus latet, & occulta quadam efficientia juvat hominis actionem. Sic Juno Turnum, & Venus Æneam paſſim juvant apud Virgilium.

3. Dicitur *humanis viribus ſuperior.* Ecquid enim Deus aliquis excitetur, ſi virtus humana ſufficiat? Rectè itaque monet Horatius: (a)

Nec Deus interſit, niſi dignus vindice nodus Incideret.

Homerum certè reprehendit Ariſtoteles, quòd Minervam è cælo deduxerit, milites ut moraretur: quod operâ, conſilioque viri prudentis effici potuiſſet.

D. Quandonam igitur adhibenda eſt Machina?

M. Cùm opus eſt ſciri aliquid v. gr. aut eorum,

(a) *In Arte Pöët.*

rum, quæ præterita ſunt, aut futura, quod ſinè Deorum ope ſciri omnino non poſſit, aut aliquid eſt agendum, quod ſuapte natura vires humanas excedat; tunc enim licet ad Superorum auxilium confugere. De Machina recurret mentio in Carmine Epico, & Tragico.

CAPUT VIII.

De Moribus.

D. Quid intelligis per Mores ornandæ Fabulæ ſervientes?

M. Quod Græci *ithas*, Latini Mores dixerunt: qua voce non tam mores, quàm eorũ proprietas, & cujusque indoles, & ingenium deſignatur. Mores autem diverſi eſſe ſolent in ſingulis pro habituum, affectuum, nationum, ætatum, & fortunæ diverſitate, v. gr. ex habitibus dicitur aliquis juſtus, mitis, temperans; ex affectibus, amans, iratus; ex natione, Græcus, Romanus; ex ætate, juvenis, vir, ſenex; ex fortuna victor, vel victus. Ità morum voce uſus eſt Horatius:

Ætatis cujusque notandi ſunt tibi mores.

Itaque per mores Fabulæ intelligo ejusmodi morum graphicam expreſſionem.

D. Quales debent in Pöëſi Mores exhiberi?

M. Exhibendi ſunt Boni, Convenientes, & Æquabilis tenoris.

D. Quomodo mores Bonos exprimet Pöëta?

M. Si Mores illos effingat, qui virtutis amorē, ac vitii odium ingenerent: eòque revocet pravos Mores, ſi quos exhibere neceſſe ſit: (a) Ità fit mentio in Æneide Sinonis, & Mezentii, quò majori ſunt odio, execrationeque eorum mores peſſimi. Cùm enim ſit ille præſtitutus omni pöëſi finis, ut mores jucundè inſtituat; ſanè

(a) *Ariſt. 1. c. 2.*

ſanè liquet à ſuo finè planè aberrare Pòëtam, qui malos mores in ſuum opus de induſtria velit inducere, ac celebrare. Non debent itaque mores peſſimi in viro principe accuratè depingi, minimè verò omnium in Herôe.

D. Quomodo deſcribit pòëta Mores convenientes?

M. Quando virtutem cuique tribuit, quæ ipſi convenit; & ſic fœminæ non tribuet fortitudinem, quæ congruat Achilli, aut prudentiam, quæ ſit propria Neſtoris.

D. Quomodo Mores erunt æquabilis tenoris?

M. Si ſic effingantur, ut non diſcrepet aliquis à ſeipſo, Ajax certè diſcreparet v. gr. ſi mores primùm Ajacis, ac pòſt paulò Ulyſſis referret. Ea de re ſic præcipit Horatius:

Si quid inexpertum ſcenæ committis, & audes
Perſonam formare novam; ſervetur ad imum
Qualis ab incæpto proceſſerit, & ſibi conſtet.

CAPUT IX.
De Sententia.

D. *QUid eſt Sententia?*

M. Duplex hujus vocis notio eſt apud Philoſophum (a) cui 1. Sententia dicitur *Gnome*: eſtque pronunciatum aliquod de re aliqua univerſè. 2. Dicitur *Dianœa*, & eo ſenſu eſt vis animi, quæ explicat tum naturam rei, tum eas, quæ ipſi congruunt, affectiones; cujus eſt proinde demonſtrare, quæ latent, diſſolvere, quæ nexa ſunt, motus animorum ciere; augere, quæ ſunt exigua, & quæ grandia, minuere. Utroque modo ád fabulæ ornamentum pertinet Sententia, nihil eſt tamen, quod de illa juxta ſecundam vocis acceptionem hic agamus: cùm tractentur hæc in Rhetoricis; ſed ſatis fuerit juxta primam acceptionem in Sententiam inquirere.

D. Quomodo definitur eo ſenſu accepta ſententia. M.

(a) *l. 2. Rhet. c. 4. & 19. Pòët.*

M. eſt *ſimplex pronunciatum univerſè de vita rectè informanda.* Hinc patet triplicem eſſe Sententiæ dotem. 1. eſſe unam, 2. dici univerſè. 3, eſſe moratam.

D. Quomodo erit una, ſimplexque Sententia?

M. Si non diffundatur in plura, quæ illam efficiant quodammodo multiplicem. Ità poſſet hæc Horatii Sententia, *pulvis & umbra ſumus*: ſic explicari, ac dilatari, ut illius cauſæ afferrentur quàm plurimæ, adhiberentur ſimilitudines, comparationèſque: unde non tam una aliqua, quàm plures exiſterent Sententiæ.

D. Quomodo erit univerſè dicta?

M. Si libera ſit, ac ſoluta à loco, tempore, perſona, aliiſque adjunctis, quæ res afficiunt ſingulares. Talis eſt hæc Horatii: *Dulce, & decorum eſt pro patria mori.*

D. Quomodo erit morata?

M. Si vitam rectè informet. Talis eſt allata jam ſententia, qua pietas erga patriam ſic prædicatur, ut vitæ propriæ dicatur anteponenda.

D. Quodnam eſt diſcrimen Sententiam inter, & acutè dictum?

M. Sententia pugnâ caret, & conflictu, Acutè dictum verò totum eſt in eo conflictu. Exempla ſubjicio de ſententia pura, de acutè dicto purè & de utroque mixto.

Sententia pura illa eſt, quæ dicti quidem amplitudinem habet, ac majeſtátem, ſed contentione caret; ſic dicitur apud Senecam. (a)

Cogi qui poteſt, neſcit mori.

Acutè dictum purè eſt contentio ſinè ſententia, tale eſt apud eundem Senecam illud Hecubæ (b)

Ille tot regum parens
Caret ſepulchro Priamus, & flamma indiget,
Ardente Troja. Sen-

(a) *Her. fur.* (b) *Tro.*

Sententia mixta eſt, cui annexa eſt contentio; tale eſt illud. *Avaro tam deeſt, quod habet, quàm quod non habet.* Seposita enim contentione, viget tamen Sententiæ vis, & dignitas; idemque eſt, ac ſi diceretur: *Avarus nemo dives.*

CAPUT X.
De Dictione.

D: *QUid eſt dictio?*

M. Dictio (a) universè deſcribi poteſt dicendi ratio, quæ animi ſenſa declarat, quo demum cumque modo id fiat. Atque hac latiùs patenti notione Dictio omnis, ſive Oratoria, ſive Pòëtica, aut alia quæcunque attingitur.

D. Quænam eſt igitur Dictio pòëtica?

M, Eſt illa dicendi ratio, quæ ſoli Pòëſi convenit: ac proinde quæ, & communes omni Dictioni, & proprias, ſibique uni addictas dotes vendicat.

D. Quæ ſunt illæ dotes Dictionis pòëticæ?

M. Tres vulgò aſſignantur, ad quas cæteræ omnes facilè revocantur. 1. Perſpicuitas. 2. Majeſtas. 3. Numerus.

D. Quomodo Dictio pòëtica erit perſpicua?

M. Cùm Dictio pòëtica, ùt quævis alia ex verbis conſtet ac ſententiis: ideo, & in verbis, & in verborum contextu quærenda eſt illa perſpicuitas.

D. In quo poſita eſt verborum Perſpicuitas?

M. In vocabulorum propriorum, & rei exprimendæ maximè accommodatorum uſurpatione. Itaque fugienda ſunt verba obſoleta, atque ex antiquitatis ruderibus effoſſa: adhibenda quæ verſantur in ſermone, & conſvetudine quotidiana, atque imprimis, quæ clariſſimorum auctorum uſu non trita minus, quàm ſplen-

(a) *Ariſt. c. 4. Pòët.*

ſplendida, efferenda, quæ ejus rei verba ſunt, de qua loquemur.

D. *Quomodo in ſententiis, ſive in verborum contextu perſpicuitas elucebit?*

M. Si neque abrupti, pendentesque ſenſiculi, neque oblongæ, exitumque non invenientes inducantur periodi; ſi neque, cùm dicitur, vel inciſim, vel membratim, vel periodicè, laboret intricata Dictio. Nam, & Pòëtis, ùt Oratoribus, ſua ſunt inciſa, ſua membra, ſuæ verborum ſententiarumqué comprehenſiones, & clauſulæ, tam apertè, quàm concinnè concludentes.

D. *Jam verò qui cultus, qui ſplendor convenit pòëticæ Dictioni?*

M. A proprio dicendi genere, vulgarique recedendum eſſe Pòëtæ ſtatuit Ariſtoteles (a) cui conſentit omnino Horatius. qui ait. (b) non ſatis eſſe ad Pòëtæ nomen pro dignitate ſuſtinendum *puris verſum præſcribere verbis*, & ſcribere *ſermoni propria*: ſi deſit: *os magna ſonaturum.* Quamobrem poſtea poſuit.

Idcirco quidam, Comædia, nec ne Pòëma
Eſſet, quæſivere, quòd acer ſpiritus; & vis
Nec verbis, nec rebus ineſt: niſi quod pede certo
Differt ſermoni ſermo merus.

D. *An eadem ſemper, eaque ſublimis, dicendi ratio uſurpatur à Pòëtis?*

M. Cùm tria ſint apud Pòëtas, uti apud Oratores genera dicendi, tenue, grande, medium, miſcentur illa ſæpè inter ſe, temperantur in pluribus pòëmatis; diſtinguuntur tamen aliquando, ac planè ſecernuntur, atque adeo non ſublimem ex æquo dicendi formam omnia requirunt. Quæ tenue, quæ grande, quæ medium dicendi genus poſtulent, notabitur inferiùs.

(a) *Cap. 21.* (b) *Satyrâ 1.*

ùs, cùm varias pòëmatum attingemus ſpecies. Nunc ſatis fuerit ſtatuere universè haud vulgarem eſſe debere pòëticam Dictionem, ſed ſublimem, ſed grandem, ſed majeſtate plenam.

D. *Unde comparatur hujus Dictionis majeſtas?*

M. Præter ea, quæ diximus, duo inſuper ad eam Majeſtatem conferunt plurimum. 1. Si appoſita, quæ vocant, nomina; ſivè Epitheta aliquid eximii præferant. Si quæ occurrunt tritæ, ac vulgares loquendi formæ, mutentur in alias exquiſitiores, ac reconditiores.

D. *Quando appoſita nomina, ſive Epitheta aliquid eximii præferent?*

M. Si adhibeantur ea, non ut impleatur duntaxat, ſed etiam ut ornetur verſus; ſi contrà quærantur ea, quæ vim, ac dignitatem vocibus, quibus attribuuntur, adjiciant.

D. *Qui numerus pòëticæ Dictioni convenit?*

M. Numerum ab Oratorio longè diverſum indicit Ariſtoteles, qui numerus *metron* græcè, latinè *dimenſio* appellatur.

D. *Quid requiritur ad illum Numerum?*

M. Duo requiruntur maximè. 1 Ut religiosè ſervetur legitima pedum dimenſio. 2. Ut numerus ille rebus ipſis, quæ celebrantur, ſit imprimis accomodatus.

D. *Quomodo legitima ſervabitur pedum dimenſio?*

M. Servabitur, 1. Si proſodiæ ſyllabarum, ac pedum ratio habeatur, quæ omnis diſciplina traditur à Grammaticis.

2. Si verſus ſolutus non ſit, & ſinè cæſura, qualis eſt hic Ennianus.

Sparſis haſtis longis campus ſplendet, & horret.

3 Si crebriora continentur in verſu non ſubſultent monoſyllaba, ùt in hoc Ovidiano.

Si quis, qui, quid agant, fortè requirat, erit.

Vel contra grandiorum vocabulorum continua-

nua-

nuatio non inducatur; ut enim minutiores voculæ humilitatem, ſic grandiora vocabula tumorem in verſum inducunt.

D. *Quomodo numerus rebus ipſis accommodabitur?*

M. Si pedes ità coagmententur, ut verba rebus ipſis quaſi concinere videantur. Atque ideo obſervandum eſt, qui numeri ad lætitiam, & celeritatem, qui ad moram, difficultatem, molem, & triſtitiam, qui verò faciant ad lenitatem, & exempla ponenda in verſu omnium ſpectatiſſimo, hexametro, locaq; adducenda ex Pòëtarum Principe Virgilio.

D. *Qui numeri valent maximè ad lætitiam, & celeritatem?*

M. Valent ad id numeri fluentes, ac liberi, cùm ipſa Carmina decurrunt expedita perpetuis, aut frequentibus Dactylis; raris, aut molliuſculis eliſionibus.

Inde ubi clara dedit ſonitum tuba, finibus omnes,
Haud mora; proſiluere ſuis; ferit æthera clamor
Nauticus, adductis ſpumant freta verſa lacertis.
. . . . . . *Trepidusque repentè refugit.*
Quadrupedante putrem ſonitu quatit ungula campum.

D. *Qui pedes ad moram, difficultatem, molem triſtitiam, & majeſtatem faciunt?*

M. Faciunt ad hoc crebri ſpondei, eliſiones, verba longiora.

Luctantes ventos, tempeſtatesque ſonoras.
Monſtrum horrendum, informe, ingens, cui lumen ademptum.
Amiſſum Anchiſen flebant, cunctæque profundum
Pontum aſpectabant flentes.
Illi inter ſeſe magna vi brachia tollunt
In numerum, verſantque tenaci forcipe maſſam.

Itèm excurrit aliquando hypermetrum carmen, & rerum granditatem ipſa ſyllabarum redundantia demonſtrat.

Et magnos membrorum artus, magna oſſa, lacertoſque
Exuit.
Jamque iter emenſi. turres, ac tecta Latinorum
Ardua cernebant Juvenes.

Exit quoque verſus in monoſyllabam cum ènergia in ſequentibus exemplis. *Procumbit humi bos. Mole ſua ſtat, Tota nituntur opum vi. Subſedit aquæ mons.*

D. Qui pedes faciunt ad lenitatem carminis?

M. Leniſſimè fluit alternorum dactylorum, & ſpondeorum contemperatione.

Flectit equos, curruque volans dat lora ſecundo
Sidoniam pictô clamydem circumdata limbô.

Neque pedum tantùm, ſed literarum etiam ratio habenda eſt: cùm aliæ ſuavitatem concilient, aſperitatem inducant aliæ, quædam granditati ſerviant, & amplitudini. Primum elementum A neſcio, quâ mollitie carmen exhilarat; quare à ſapientiſſimo Pòëta libentiſſimè frequentatur.

Mollia luteolâ pangit vaccinia calthâ
Vel, *miſta rubent ubi lilia multa*
Alba roſa.

Potuiſſet *luteolis, calthis,* ſcribere, & *multis roſis.* E & I ſonum habent exilem, V. vaſtitatem ſonat: *Vaſtos volvunt ad littora fluctus. Vorat æquore vortex.* Litera O omnium leniſſima, maximequé ſonora eſt. R. carmini affert aſperitatem ideoque dicitur littera canina; hanc ſæpiùs uſurpavit Virgilius agens de Cane inferorum:

Cerberus hæc ingens latratu regna trifauci
Perſonat, adverſo recubans immanis in antro.

Quàm aptè dicitur! *ergo ægrè raſtris terram rimantur.* Sed hæc ſufficiant, ex quibus capi poſſit conjectura cæterorum: eſt enim eadem ratio pedum in aliis carminum generibus, ubi metrum rebus aptari debet, ùt in verſu heroico.

CAPUT XI.

De cauſa efficiente Pòëſeos.

D. QUæ eſt cauſa efficiens Pòëſeos?

M. Mens Pòëtæ certis imbuta præceptis, & arte inſtructa omnem efficit Pòëſin.

D. Igitur Pòëtica appellanda eſt Ars?

M. Sanè appellanda eſt. Quia Pòëtica eſt *facultas animi, quæ certis quibusdam, & non errantibus præceptis ad finem ſuum tendit, opusque perficit:* quæ eſt Artis notio.

D. Num Furor aliquis pòëticus, quod ajunt, requiritur ad efficiendam pòëſim?

M. Requiritur utique, ſi modò benè intelligatur, quid veniat furoris illius nomine.

D. Quid eſt ille Furor?

M. Eſt quidam impetus vehementior, quò cùm impellitur animus, furere dicitur: oriturque ille impetus à variis animi perturbationibus, quæ undecim numerantur, Amor, Deſiderium, Gaudium, Odium, Fuga, Dolor, Ira, Spes, Deſperatio, Audacia, Timor. Neque exiſtimandum eſt afflari divinitus, ùt fabulantur pòëtæ, hujuſmodi furorem, verùm cùm vehementiùs ſolitô his agitur, quos appellavi, motibus, qui pòëticè ſcribit: & in rei cujuſpiam maxima contentione fertur contemplationem, calorem concipit, vi cujus ſic loquitur, ut à ſenſibus alienatus eſſe videatur.

D. Quandonam opus eſt illo Furore?

M. Nihil opus eſt illo Furore, cùm Pòëta Fabulam inſtruit ſuis partibus; nihil, cùm aliquid ſedatè, ac conſideratè imprimis canendum eſt, ſed in aliquibus orationibus, deſcriptionibus, objurgationibus, querelis &c. commodè aliquando accidit ille Furor.

D. Utra plus confert ad Pòëſim, Ars? an Natura?

M. Parùm certè ſinè Arte Natura, parùm Ars ſinè Natura conferet. Ars enim ſinè Natura triſtis eſt, & exſucca; Natura ſinè Arte vaſta eſt, & inculta. Ità ſentit Horatius, cùm ait:

Naturâ fieret laudabile Carmen, an Arte,
Quæſitum eſt: Ego nec ſtudium ſinè divite vena,
Nec rude quid proſit, video ingenium alterius ſic
Altera poſcit opem res, & conjurat amice.
Qui ſtudet optatam curſu contingere metam,
Multa tulit, fecitque puer, ſudavit, & alſit &c.

Quare, quod vulgò dici ſolet, naſci pòëtas, ſic intelligendum eſt, ut multæ dotes à natura requirantur ad pòëſin, quæ tamen arte debent perfici.

D. *Qui fuere pòëſeos Inventores?*

M. De hoc certe nihil afferri poteſt. Orpheus certè, Linus, Muſæus, aut Homerus Inventores Pòëſeos dicendi non ſunt, ſed Illuſtratores, ante quos conſtat floruiſſe Pòëtas.

CAPUT XII.
De fine Pòëſeos.

D. *Quis eſt finis Pòëſeos?*

M. Eſt jucunda morum Inſtitutio. Nam eò tendit Pòëta, ut doceat delectando, juxta illud Horatii: (a)

Aut prodeſſe volunt, aut delectare pòëtæ,
Aut ſimul, & jucunda, & idonea dicere vitæ,

Et paucis interjectis verſibus:

Omne tulit punctum, qui miſcuit utile dulci
Lectorem delectando, pariterque movendo,

D. *Explica, quæſo ſingulas reſponſionis voces?*

M. 1. Cùm Finis ſit id, cujus gratiâ aliquid fit; ſitque alius Arti, alius Artifici propoſitus, non agitur hic de fine Artificis, qui eſt multiplex:

cùm

(a) Cap. I.

cùm poſſit Pòëta ſcribere vel ut famam aucupetur, vel ut aliquem demereatur, vel ut gratiam alteri reponat, vel ut opes comparet. Verùm agitur de fine Artis, propter quem eſt illa inſtituta; ac proinde ad quem ſuapte natura collimat.

2 Dicitur ille Finis eſſe *morum inſtitutio*, quia Civilis Facultas cùm ad perfectum Civitatis ſtatum, Civiumque felicitatem tota collimet, & Ars pòëtica ad Civilem illam Facultatem, ut pars illius eximia, pertineat; planè ſequitur pòëſim omnem ad ejus modi felicitatem referri. Cùm autem ejus modi felicitas per optimam morum informationem comparetur; ad eum finem inſtituta eſt pòëſis, ut hoc modo mores informet; atque etiam cùm id commodè obtineatur, actiones humanas celebrando, in quibus ſita eſt Felicitas, ùt ſuperiùs tradidimus; hinc factum eſt, ut actiones celebrando, mores inſtituat.

3 *Jucunda* appellatur *morum informatio*, propter naturam pòëſeos, cujus ornatus omnis miras habet delicias. Et ſanè debuit in hoc pòëſis, ùt in multis aliis, à Philoſophia, quæ ad mores pertinet, diſcrepare: ut auſterè & jejunè Philoſophia; jucundè verò, ac planè magnificè mores Pòëſis inſtituat.

D. *Nonne Fines ſibi propoſitos peculiares, ac diverſos habent ſingula pòëſeos genera? quomodo igitur pòëſis habere dicitur pro fine jucundam morum inſtitutionem?*

M. Habent utique ſuos diverſos fines, ùt dicetur inferiùs, ſed huic primo Fini ſubjectos ſic, ut ſinguli omnes ad eum demum referantur; v. gr. Epica Pòëſis ex fine ſuo ad id inſtituta eſt, ut Viros Principes admirabili dictione ad virtutes comparandas inciret; Tragica, ut quaſdam animi perturbationes com-

po-

ponat, ac perpurget, ſed iſthæc ad ineundam quoque morum inſtitutionem referuntur Neque etiam aliò tendunt Comediæ ſales, ac joci, quàm ut deriſa palàm vitia, ludibrioque in ſcenis habita, evitentur diligentiùs; ſicque ſuo modo ad hanc morum informationem alia Pòëſeos genera revocantur, ùt patebit clariùs ex dicendis inferiùs.

CAPUT XIII.

De Diviſione Pòëſeos.

D. *QUomodo dividitur Pòëſis?*

M. Cùm Pòëſis omnis, ùt initio diximus, aut ferè omnis in imitatione poſita ſit; optima erit illa Pòëſeos diviſio, quæ à diverſo genere imitationis petetur.

D. *Quotuplex eſt imitandi genus?*

M. Triplex vulgò aſſignatur. Nam in pòëmatis vel Pòëta per ſe ipſe narrat aliquid, & ſermonem alteriùs refert ſinè ullis perſonarum inter ſe colloquiis, vel non ipſe narrat, ſed alios tantùm loquentes, & quaſi negotiantes inducit; vel & ipſe narrat aliquid, & alios inducit loquentes, agenteſve. Aque ex tribus, totidem petuntur genera pòëſeos.

D. *Quî vocas primum genus?*

M. Narrativum, vel Enuntiativum, hoc genere continentur: v. gr: tres primi libri Georgicon, & prima pars quarti, ubi ſemper ipſe narrat Virgilius.

D. *Qui vocas ſecundum genus?*

M. Dramaticum, ſivè Activum, quo genere comprehenduntur Tragicæ, & Comicæ Fabulæ; item Eclogæ, ubi inducuntur agentes inter ſe Paſtores.

D. *Qui vocas tertium?*

M. Mixtum, appellatur, in quo Pòëta ipſe narrat, atque etiā perſonas inducit agentes. Ad hoc genus pertinent Ilias & Odyſſea Homeri, Æneis Virgilii, & alia id genus Pòëmata. Ad hæc tria genera facilè revocantur, ùt patet, omnes elegiæ, odæ, Satyræ, aliaque pòëmata.

D. *Nonne alia eſt diviſio pòëſeos?*

M. Alia eſt maxime vulgaris in pòëmata multùm aliunde inter ſe diſcrepantia. Celebrantur imprimis Epopœia, Tragœdia, Comœdia, Satyra, Elegia, Ode. Epigrãma. &c. Unde Pòëtæ Epici, Tragici, Comici, Satyrici Elegiaci, Lyrici, Epigrammatarii appellari: de quibus ſingulis aliiſque momenti alicujus pòëmatis deinceps agendum erit.

INSTITUTIONUM POETICARUM

LIBER II.

De Epopœia.

M. CUm principem inter Pòëmata locum obtineat Epopœia; de illa nobis modò agendum eſt. Illius naturam, ac varias affectiones ut exponamus, definitio primùm illius proferenda eſt, deinde examinanda Materia, quam ſtatuemus eſſe actionem; cujus dotes ſingulas proſequemur; tum Forma explicanda, & apta partium tradenda Diſpoſitio, ubi de propoſitione, invocatione, Narratione, & Epilogo pòëmatis Epici, quantum ſatis erit, diſputabitur.

CA-

CAPUT I.

Definitio Epopœiæ.

D. Q*Uæ eſt vis, & poteſtas hujus vocis: Epopœiæ?*

M. Ut locutio omnis oratio eſt, antonomaſticè tamen Oratio appellatur ornatiſſima, qua utuntur Eloquentes; ſic *Epos*, quod generatim Verbum ſignificat, addictum eſt ſpeciatim Pôëſi: atque ab illa communi ſignificatione contractum eſt ad Pöëma, quod vocatur Heroicum. Item *Poitæ* Græcè idem eſt ac latinè *facere*, vel *fingere*. Hinc fit, ut Epopæja ſecundùm vim vocis ſit quaſi fictio, ſeu ſcriptio poëmatis Epici, quod Heroicum dicitur.

D. *Quomodo definitur Epopæja?*

M. Definitur: *Imitatio Actionis unius totius, veræ, veriſimilis illuſtris, felicis & à nobili perſona profectæ, narratione dramatica, & verſu hexametro, quæ Viros Principes ad primarias virtutes excitat, atque adhortatur.*

D. *Explica, quæſo, ſingulas voces.*

M. 1. Dicitur *Imitatio*, quia pòëſis omnis aut quæ ſaltèm ſpectatiſſima eſt, ut Èpica, in imitatione poſita eſt.

2. Dicitur *Actionis imitatio*, quia Actiones humanæ ſunt materia pòëſeos, ut ſuprà docuimus.

2. Dicitur *Actionis unius, totius, veræ, veriſimilis, illuſtris, felicis, & à nobili perſona profectæ*; quibus verbis deſignatur materia Pöëmatis Epici; ratione cujus partim convenit cum aliis pöëmatis, partim ab iiſdem diſcrepat, puta à Comœdiis, cujus materia eſt Actio vulgaris, & plerumque obſcura.

4. Dicitur *imitatio actionis narratione dramatica inſignis*, eo ſenſu, ut nec pòëta ſemper ipſe narret: ſed perſonas loquentes, agenteſve ſæpè etiam inducat; quòd jucundiùs, multò vitæ ritè

inſti-

inſtituendæ hoc pacto præcepta tradat.

6. Dicitur hæc imitatio *verſu hexametro exornata*: quòd neceſſario illud requiratur ad Epicum Carmen, juxta illud Horatii:

Res geſtæ, Regumque, Ducumque, & triſtia bella,
Quo ſcribi poſſent numero, monſtravit Homerus,

5. Dicitur *imitatio Actionis, quæ Viros Principes ad primarias virtutes incitet*: quibus verbîs attingitur Epopœiæ finis. Ad id enim illa inſtituta eſt, ut omnium animos, ſed Principum præſertim ad præclara facta accendat, ad eaque quaſi viam ſternat, ponendo ob oculos illuſtrem quandam actionem, de qua in capite proximè conſequenti.

CAPUT II.

De Materia Epopœiæ.

D. Q*Uæ eſt materia Epopœiæ?*

M. Eſt Actio perſonæ nobilis, una, tota, vera, veriſimilis, illuſtris, ac felix.

Quare debet eſſe Actio perſonæ nobilis?

M. Quia cum finis ille ſit Epopœiæ propoſitus, ut Viros Principes ad præclara facta accendat: debet certè proponi perſonæ actio, quam imitari ſit glorioſum. Certum eſt autem ſibi laudi vertere Principes, non plebeias, aut obſcuras perſonas, ſed nobiles, atque illuſtres imitari. Sit itaque illa Actio inſignis alicujus v. gr. Herois, qui Principum animos laudis ſtudiô incenſos, ad ſui admirationem imitationemque rapiat.

D. *Quem vocas Heròëm?*

M. Antiqui fabulantur Hæroas eſſe quoddam genus Deos inter, & homines; natos illos vel ex Dea aliqua, & mortali viro, ùt Achillem, & Æneam; vel ex Deo, & muliere mortali, ùt Herculem. Jam verò Heros virum extraordi-

nari-

dinarium ſonat: in quem tria hæc maximè dicuntur confluere, 1. Corporis habitudò firma; ac laborum patiens 2. Animus præſens, erectus, & robuſtus quodammodo, cui ab optima corporis temperatione accedat magnitudo. 3. Divina quædam vis, & efficientia: qua, qui afflatur, ſuprà hominem, & ſapere, & poſſe videatur.

§. I. Actio Fœminæ in materia Epopœiæ.

D. *ITane Actio Epopœiæ debet eſſe Herois, ut non poſſit eſſe Fœmina, quæ dicatur Heroina?*

M. Actionem Fœminæ eſſe poſſe materiam Epopœiæ affirmant aliqui, negant alii. Utriuſque partis rationes ſubjicio.

Qui affirmant, ajunt, 1. non obeſſe Fœminæ animum, qui virili ſimilis eſt, ejuſdemque naturæ; huic poſſe eſſe armorum uſum; atque etiam Fœminas aliquando, & corporis firmitate, & laborum patientiâ viris præcellere. 2. fœminæ actionem eſſe ſæpè materiam Tragœdiæ; quidni, & Epopœiæ? 3. Fœminæ actione ad præclara facta accendi poſſe Viros Principes, quibus turpe ſit ea non poſſe agere, quæ fœmina geſſerit. 4. Fœminas à præſtantiſſimis Pòëtis inductas eſſe in Epopœias, & maximis celebratas laudibus propter fortitudinem bellicam, puta Chlorindam a Taſſo, à Virgilio Camillam. 5. Excitari à Deo poſſe Heroinam quamdam, cui belli alicujus ſumma committatur; quæ habeat omnes Herois dotes, nullos habeat ſexûs defectus.

Qui verò negant Actionem fœminæ eſſe poſſe materiam Epopœiæ; reſpondent, 1. Animorum quidem ſexum eſſe nullum: at fœmineum corpus eſſe imbellius, cujus contagione languet animus, neque rebus bellicis perfectè tra-

tractandis idoneas eſſe fœminas, quibus Ariſtoteles curam rei domeſticæ attribuit; arma verò. & ea, quæ non modò extra civitatem, ſed etiam extra privatos parietes fieri neceſſe eſt, viris concedit.

Reponunt. 2. Actionem fœminæ convenire Tragœdiæ, non item Epopœiæ: quia finis hic eſt Tragœdiæ, ut excitentur, purgenturque quidam animi affectus; qui finis tam facile obtinetur, ſive viri, ſive fœminæ celebretur Actio; Epopejæ cùm ſit ille, ut ad ardua quæque, & præclara facta accendat Viros Principes, huic rem imparem eſſe fœminæ Actionem; unde.

Negant, 3. Actionem fœminæ talem eſſe poſſe, quam velint Viri Principes imitari. Eſto poſſit illa fœminæ Actio incitare Viros Principes ad arduum aliquid ſuſcipiendum, ſed actione illi fœminea movebuntur tanquam argumentô, quod vocant *à minori ad majus* quod turpe ſit viro, maximè principi, illud non aggredi, quod fœmina fortiter geſſerit: at enim non erit hæc Actio exemplaris locô, quod ſibi proponant Viri Principes imitandum.

Obſervant 4. Nullam unquam fœminæ Actionem à præſtantiſſimis pòëtis in materiam Epopœiæ fuiſſe aſſumptam; celebratas quidem à Taſſo, & Virgilio fæminas; ſed in Epiſodia quaſi contruſas illas fuiſſe; atque etiam in pœnam temeritatis obſcura morte fuiſſe mulctatas: nè fuſo imbelli, indignoque ſanguine aliquem fortem contaminarent. Sic Chlorinda, de nocte, & ab imprudenti Tancredo perimitur apud Taſſum; ab ignobili viro occiditur Camilla apud Virgilium. Atque etiam fictitiæ illæ Heroinæ non ſtant ab Heróë; Epopœjæ; immò ipſi adverſantur, ut Chlorinda, quæ Ma-

cho-

chometanis, & Camilla quæ Turno militabat? Adde, quod unam Camillam uno in libro pugnantem adducit Virgilius, quæ Venatorem, & Sacerdotem interimat, Heroëm nullum.

Notant 5. Actionem fœminæ à Deo excitatæ, quæ nullos habeat ſexûs defectus, non eſſe aptam Epopœiæ. quod ſolvatur hoc pacto Actio primaria per machinam, quod vitioſum imprimis eſſe contendunt. Verùm nè quid modò dicam de ſolutione per machinam de qua poſtea in Forma Epopæiæ: bellé reponant hujus ſecundæ ſententiæ patroni de Actione Heroinæ ordinariè, at non extraordinariè, & per miraculum à Deo excitatæ procedere quæſtionem. Atque hæ ſunt utriusque partis rationes, quæ ſuum utrinque pondus, ſuamque, quamvis fortè non ex æquo, videntur habere probabilitatem.

§. II. Actio Epopœiæ quomodo Una.

D. *Quo ſenſu Actio Epopœiæ debet eſſe Una?*

M. Eo ſenſu, ut ſit illa Actio per ſe ſimplex, nec dividi poſſit in plures Actiones primarias. Sic Virgilius Trojæ ruinam, & multiplicia ſui Herois facta contexuit in Æneide, quæ ſunt quidem variæ per ſe Actiones, ſed habet tamen unam, ſimplicemque Actionem, eamque primariam, quæ eſt in Italia Religionis, Regnique per victoriam de Turno conſtitutio: unde pendet, Herois felicitas, ad quam cæteras omnes retulit, tamquam Actiones ſecundarias.

D. *Quare una debet eſſe Actio Epopæiæ?*

M. Hanc affert rationem Ariſtoteles, quòd omnes artes, quæ imitatione aliquid perficiunt, ad unum quid imprimis abſolvendum allaborent, cujus gratia alia eſſe videantur; talis v. gr. Pictura, quæ unum aliquid in unaquaque tabella ſic perpolit, ut cætera ad id referri omnia ſatis intelligantur.

D. *Qui Poëtæ contra Epopæiæ peccant unitatem?*

M. 1 Qui multas Actiones unius, ejuſdemque Herois primarias uno pòëmate complectuntur Reprehendit certe Ariſtoteles eos, qui ab Hercule, vel Theſeo res omnes præclarè geſtas uno, eodemque opere definiri poſſe putaverunt. Vitio vertitur Statio, quòd in Achilleide Herois ſui vitam perſequi velit integram, canit enim initiô pòëmatis.

Magnanimum Æacidem, formidatamque Tonanti
Progeniem, & patrio vetitam ſuccedere cœlo,
Diva refer, Quanquam acta viri multùm inclyta cantu
Mæonio, ſed plura vocant. Nos ire per omnem
Sic amor eſt, Heroa velis, Scyroque latentem
Dulichia proferre tuba, nec in Hectore tracto
Siſtere, ſed totâ juvenem deducere Trojâ.

2. Qui duas diverſas Actiones primarias, quod uno, eodemque tempore contigerint, una Epopœia velit celebrare, eſto id concedatur Hiſtoriæ, at Epopœiæ non licet.

3. Qui plures Heroas inducunt, quibus eandem ex æquo gloriam tribuant. Plura adſint, eſto, uno in pòëmate Heroës: modò unus cæteris videatur præcellere, cujus ſit Actio primaria. Sic Pallas, & Tarchon Æneæ nihil officiunt gloriæ, quamvis fortiter pugnet uterque, atque unus multùm conferat ad victoriam de Turno reportandam.

§. III Actio Epopœiæ quomodo tota.

D. *Quo ſenſu Actio Epopœiæ debet eſſe tota?*

M. Eo ſenſu vult eſſe totam Ariſtoteles, ut ſit in illa Initium, Medium, & Finis.

D. *Quid intelligis per Initium, Medium, Finem Actionis?*

M.

M. Per initium intelligo cauſas, & conſilia actionis ſuſcipiendæ; per Medium, cauſarum illarum effectus omnes a cipio, & effectuum difficultates ad felicem exitum perducendorum; per Finem verò illarum omnium difficultatum ſolutionem interpretor.

D. *Rem pone in exemplo?*

M. Exemplum eſto in Æneide (a) Æneas incenſâ Trojâ in eam regionem, unde majores ſui venerant, vocantibus fatis, collectâ Trojanorum manu conferre ſe conſtituit: *Ecce initiũ* Poſt multos terra, marique exantlatos labores, Junone totam Trojanorum gentem diriſſimis odiis ubiquè proſequente, in Italiam tandem appellit. Amicè à Latino rege accipitur, atque etiam in generum aſciſcitur. Ægre admodum id ferens Turnus Dauni Rutulorum regis filius, qui jam dudùm Laviniæ Latini filiæ nuptias ambiebat, grave bellum movet contra Æneam, quocum ſæpè pugnat, & atrociter; *en Medium.* Sed victo tandem Æneas Turnô & Laviniam, & regnum obtinet: *en Finis.* Reliqua ſunt in Epiſodiis.

D. *Quid itaquè Maphæus Vegius librum adjecit Æneidi, in quo dolorem Rutulorum, Dauni fletum de morte filii, nuptias Laviniæ, & Æneæ apotheoſin proſecutus eſt?*

M. Vitioſè nimirum, & ineptè egit; cùm id ſatìs intelligatur conſecutum, & multa circa duo poſtrema inſinuet Virgilius in ſuo opere abſolutiſſimo.

D. *An ideo perfecta dicenda eſt, quòd Tota ſit Actio Epopæiæ.*

M. Cùm tota ſit illa actio, cui nulla pars deeſt; perfecta ut ſit, requiritur præterea, ut partes inter ſe aptè cohæreant, accedatque rerum omnium perfectio, & abſolutio. Quare præcipit

(a) Cap. 5.

pit Philoſophus, ut pòëta, qui Fabulam rectè velit conſtituere, non tantùm eam non incipiat temerè aut finiat, ſed etiam formis traditis inſiſtat. Verùm & hæc, & quæ ab eodem traduntur de magnitudine Actionis, commodiùs, cùm agetur de Forma Epopœjæ, tractabuntur.

§. IV. Actio Epopœiæ quî Vera, & Veriſimilis?

D. *QUo ſenſu debet eſſe Vera Actio Epopæjæ?*

M. Eo ſenſu, ut Pòëta teneatur proferre Actionem, quæ verè contigerit; quam tamen ſic ornabit, ut ornamentîs ſtudeat magis veriſimilitudini, quàm veritati.

D. *Quare Actio Epopœiæ debet eſſe Vera?*

M. Quia nemo ad præclare aliquid gerendũ incitabitur propoſito aliquo conſimili facto, quod certè tamen cognoverit eſſe falſum; ac proinde fine ſuo excideret Epopœia, ſi falſa induceretur Actio primaria. Idem planè de Tragœdia dicendum eſt, cujus Actio illuſtris, ſic vera debet eſſe, ut moveat.

D. *Quo ſenſu debet eſſe Veriſimilis Actio Epopœiæ?*

M. Eo ſenſu, ut, quod narratur, credi facilè poſſit contigiſſe. Nihil præcipit ſtudioſiùs Philoſophus, quàm ut veriſimilitudinis habeatur ratio.

D. *Quare debet eſſe illa Actio veriſimilis?*

M. Quia non ſatis eſt aliquid eſſe verum, niſi & illud idem veriſimile ſit, ut ad imitationem excitet. Nam qui fieri poteſt, ut ſi Actio proponatur, quæ quidem vera ſit, ſed vires tamen humanas longè ſuperet, hominem illa ad ſimile quid ſuſcipiendum, aut gerendum impellat?

§. V. Actio Epopœiæ quomodo Illuſtris, & Felix?

D. *QUo ſenſu debet eſſe illuſtris Actio Epopœiæ?*

M. Debet eſſe illuſtris vel ratione ſui, vel ratione perſonarum. Illuſtris eſt ratione ſui Actio Æneidos, ubi inter alia agitur de fundatione Imperii, & conſtitutione Religionis, juxta illud:

Dum conderet urbem,
Inferretque Deos Latio: genus undè Latinum,
Albanique Patres, atque altæ mœnia Romæ.

Illuſtris eſt ratione perſonarum Actio Odyſſeæ, quæ Viris non admodum illuſtribus poteſt convenire: illa enim ſic habet. Ulyſſes claſſe amiſſa occiſis ſociis, multiplices iniquiſſimi maris tempeſtates expertus, multos annos domo abfuit, rem illius domeſticam interea proci decoquebant, ejus uxoris nuptias ambiebāt, Telemachum filium inſidiis petebant; reverſus ille, procos ex inſidiis occupat, atque interficit. Quid illuſtre præter perſonas?

D. *Quare illa Actio debet eſſe Illuſtris?*

M. Quia cùm Epopœia Viros Principes ad præclara facta debet incitare, proponi debet illuſtris Actio, quam illi imitentur.

D. *Quo ſenſu debet eſſe Felix illa Actio?*

M. Eo ſenſu; ut felici ſemper terminetur exitu. Nam præterquam quòd ſæpè Actio tota non erit, quæ infelici claudetur exitu; ſi præterea Heros miſere pereat, aut grādi aliqua calamitate ſub finem excipiatur; concitabit illa indignationē ac dolorem: verùm ad imitationē ſui minimè commovebit: & ſic Epopœiæ finis non comparabitur. Debet itaque Actio primaria felicem ſortiri exitum: quamvis nihil opus ſit Heroas inducere usquequaque, & in omnibus adjectitiis actionibus fortunatos. CA-

CAPUT III.

De Forma Epopœiæ.

D. *QUæ eſt Forma Epopœiæ?*

M. Cùm Forma pöeſeos universè ſit fictio, ſeu conſtitutio, & compoſitio rerum, quæ tractantur in pöeſi; ſic Epopœiæ Forma erit earū rerum Compoſitio, quæ ſoli conveniat Epopœiæ; poſita illa in quodam cultu, ornatuque Actionis, qualem in ſuperiori capite deſcripſimus: adeò ut illa Forma nihil aliud ſit quàm Actio ſuo modo compoſita, culta, ornata.

D. *Quid requiritur ad illam Formam, ſive Actionis compoſitionem?*

M. Requiritur, ut Forma illa, Fabula, Compoſitio (eodem enim recidunt hæc vocabula) ſit una, magna, ſplendida, in ſuas partes ritè diſtributa, & certo quodam ordine diſpoſita: quibus verbis attinguntur. 1. Fabulæ epicæ dotes. 2. Partes. 3. Diſpoſitio, de quibus omnibus breviter diſputandum eſt.

§. I. Fabulæ Epicæ Dotes.

D. *QUæ ſunt dotes Epicæ Fabulæ?*

M. Tres imprimis memorantur, Unitas, Magnitudo, Majeſtas.

D. *Quomodo erit Una illa Fabula, quæ res adeò diſpares, diverſasque complectitur?*

M. Erit illa Una, ſi tanta ſit illarum rerum omnium inter ſe connexio, ut in unum aliquid videantur coaleſcere; ſi, cùm locō movetur aliquid, aut reſecatur, non benè ſibi cōſtet fabula. Laudat Homerum Philoſophus (a) quòd ſive natura duce, ſive arte in Odyſſeam non concluſit ea Ulyſſis facta, quæ alia ex aliis non ſatis penderent. Ea certè laude florere dicenda eſt Æneis; cui ſi v. gr. Trojani excidii, vel Æ-

(a) *Cap.* 6.

neæ per ſeptem annos peregrinationis narrationem detrahas, à Didone tam appoſitè expetitam, ut quis, ac quantus vir tenderet in Italiam, planè liqueret; vel ſi ludorum celebritatem, qui ad poſteros tranſmitti deberent, ſubducas; vel ſi deſcenſû ad inferos, ubi tam multa de Romano, quod fundaturus erat, Imperio didicit Æneas, ſilentiô prætermittas, aliquid certè in ea Fabula deſiderari ſentias.

D. *Quomodo Magna erit Fabula Epica?*

M. Philoſophus (a) Epopœiam comparat cum animali, quod quamvis elegans, ſi puſillum eſt, bellum vocari poteſt, non pulchrum; ſi præter modum excreverit, monſtrum fiet; debet videlicet naturali florere magnitudine. Ità ſe habet Pöëma, quod nec brevius, nec longius eſſe oportet: ſed ità temperatum, ut oculos magnitudine impleat, non fugiat.

Quæ cùm universè dicta ſint, propriè magis ac definitè aliquid de juſta Epopœiæ magnitudine ſtatuendum eſt, monendumque: imprimis aliam eſſe Actionis, aliam Fabulæ magnitudinem; de prima non ago hoc loco, quæ in eo ſita eſt, ut habeat Actio Initium, Medium, & Finem, ut ſuprà docuimus (b) ſed de altera inſtitutam eſſe quæſtionem, ac proinde videndum, quæ ſit illa magnitudo Fabulæ. Duplicem igitur illã facit Philoſophus: unã Actionis, quã vocat, non nudæ, aut ſuo carentis ornatu, ſed compoſitæ; alteram quantitatis.

D. *Quænam eſt magnitudo Actionis compoſitæ?*

M. In eo poſita eſt, ut uno circiter anno geſta fuerit, quævis Actio primaria; ſic Iliadi annũ dedit Homerus ex animadverſione Mamboruni, (c) Odyſſeæ tantùm quinquaginta dies idem attribuit, Æneidi quatuor menſes ſuprà unum

(a) *Cap.* 5. (b) *Cap.* 2. §. 3. (c) *Diſſert. perip. q.* 7. *n.* 7.

unum annum conceſſit Virgilius. Sed Epiſodia, aliaque adjectitia ornamenta nullis definiuntur temporis limitibus: cùm Ilias novem annis, Odyſſea undeviginti res geſtas comprehendat: & Æneis, quidquid interfluxit ab heroicis Æneæ temporibus ad ætatem Auguſti Imperatoris.

D. *Quænam eſt magnitudo quantitatis?*

M. Poſita eſt hæc in numero verſuum, qui ad dena fere millia excurrit in Æneide, duodena excedit in Odyſſea; octo, vel novem Tragœdias vulgò dicitur æquare verſuum numerô Epopæia. Sed de hoc argumento redibit ſermo inferiùs, cùm de magnitudine dramatis diſputabitur.

D. *Unde arceſſetur majeſtas Epicæ Fabulæ?*

M. Ex triplici potiſſimùm capite. 1. ex mirabili peripetiarum, agnitionum, epiſodiorum, machinarumque contextu. 2. ex narratione dramatica, cùm perſonas loquentes, agentesve adducet Pöëta. 3. ex dictione illuſtri, ac ſplendida, de qua diximus ſuperiùs, (a)

§. II. Fabulæ Epicæ Partes.

D. *QUæ ſunt partes Fabulæ Epicæ?*

M. Duæ aſſignantur, Nexus nimirum, & ſolutio.

D. *Quid eſt Nexus Fabulæ?*

M. Eſt ea pars, quæ ab initio Fabulæ ad eam usque partem excurrit, qua tranſit Pöëta ab infelicitate ad felicitatẽ in Epopœia, vel contrà, à felicitate ad infelicitatem in Tragœdia.

D. *Quid eſt Solutio?*

M. Eſt altera pars Fabulæ, quæ ab illo trãſitu usque ad finem pertinet, v. gr. quidquid in Homeri Iliade certamen antecedit, quo decertavit cum Hectore Achilles, in nexu ponitur: ipſum

(a) 1. *l. cap.* 10. §. 3.

ipſum verò certamen eſt in Solutione; item in
Æneide, quæcunque Æneæ, & Turni monoma-
chiæ præmittuntur, ſunt in nexu, ipſa mono-
machia in ſolutione eſt.

D. *Quid potiſſimùm obſervandum eſt circa Nexum Fabulæ?*

M. Nè varia ſic texantur epiſodia, quæ in
Nexum cadunt potiſſimùm, ut animum audi-
toris delectando longiùs aberrent ab actione
primaria, aut à fine pòëmatis, ſint prorſus aliena.

D. *Quid obſervandum eſt circa Solutionem Fabulæ?*

M. Primùm, ut ſi qua ſint in Solutione epi-
ſodia, nè longiùs petantur illa, ſed ſponte quaſi
oblata, & è re nata eſſe videantur; alterum, ut
ea ſint brevia imprimis; quandoquidem in So-
lutione ad finem anhelat auditoris animus,
quem proinde longioribus epiſodiis morari
minimè convenit.

D. *Licetne adhibere Machinam in Solutione Fabulæ?*

M. Alii negant, affirmant alii. Qui negant,
ſuam 1. ex eo capite tuentur ſententiã, quòd
ſolutio facta per machinam Epopœiæ fini ma-
ximè officiat. Nam qui poterit ad Actionis i-
mitationem Vir Princeps impelli, cui ſe ſenti-
at planè imparem: cùm intelligat auxilio ſe
plusquâm humanô ad ſimile aliquid ſuſcipien-
dum indigere? 2. authoritatem obtendunt Ari-
ſtotelis, qui vult fieri Solutionẽ non per ma-
chinam, ſed ex veriſimili, id eſt, ratione natu-
rali, qua res exire ſolet.

Qui verò affirmant, aiunt nihil obſtare, quo-
minus per machinam ſolvatur Epopœiæ Fabu-
la, 1. ad imitationem Actionis poſſe impelli Vi-
rôs Principes, in qua externo quidem numinis
alicuius auxilio adjuvatur Heros, dum otioſus
Ille Heros nõ remaneat, ſed præſtet per ſe pluri-
mũ, unde feliciter cedat præclarè factum: 2. Sic

clau-

clauſiſſe Epopœias præſtantiſſimos Pòëtas: eſſe
v. gr. machinam in Odyſſeæ clauſula, quæ Mi-
nervæ ope ſolvitur; eſſe in Æneide, ubi Turni
cædes Jovis ductu, & auſpiciô, atque etiam Fu-
riæ miniſteriô conficitur. 3. Ariſtotelis præ-
ceptionem maximè locum habere in Tragœdia,
in Epopœia non item: ratio eſt, quia in
Epopœia cùm lateat magis machina; quam in
Tragœdia, ubi machina Dei è cœlo delapſi in
theatrum producebatur; magis certè animos
feriebat ſubjecta oculis ea machina in Tragœ-
dia, quàm ſuſcepta auribus in Epopœia; ac pro-
inde minùs erat ferenda in Tragædia, quàm in
Epopæia. Vide Frizonium, qui tam fusè, quàm
doctè eo de argumento agit in pòëtica diſſer-
tatione, de narratione. (a)

§. III. Fabulæ Epicæ Diſpoſitio.

D. *Quænam eſt Fabulæ Diſpoſitio?*

M. Duplex eſt illa Diſpoſitio, una rerum,
partium altera.

D. *Quænam eſt Diſpoſitio rerum?*

M. Intelligitur illa Diſpoſitio è celeberrima
inter magni nominis in re pòëtica authores or-
ta dudum contentione, quorum alii volunt re-
rum, prout contigêre, ſervari ordinem natura-
lem; alii contendunt eumdem debere pertur-
bari, unde quæſtio extitit, an Poëta, ut Hiſto-
ricus, hunc ſervare debeat narrandi ordinem,
ut quodcumque primùm contigerit, narret
primùm, & in ultimum locum conjiciat, quæ
poſtremo facta ſunt; vel contrà, an debeat reli-
cto naturali ordine pro arbitratu ſuo à mediis,
aut etiam poſtremis auſpicari.

D. *Quid ſtatuis ea de re ſentiendum?*

M. Eodem puto utramque recidere ſententi-
am, ac proinde non tam de re hic, quàm de voce

(a) *Lib. 2.*

voce diſputari; nimirum quo nomine appellāda ſit ejuſmodi narratio, ambigitur; cùm in id omnes conſentiant, optimè fuiſſe inſtitutum narrandi ordinem ab Homero, Virgilioque uſurpatum rerumque permixtionem perbellè cadere: verùm alii contendunt non ideò perturbari ordine dicendi naturalem, alii perturbari volunt. Quæ ut concilientur inter ſe, dicendum videtur, non perturbatè narrari, ſi ſpectetur ſejuncta ab epiſodiis Actio primaria; perturbatè verò narrari, ſi omnia ſimul accipiantur, neque à primaria Actione ſecernantur Epiſodia.

D. Jam verò quis ordo Partium ſervandus eſt in Fabula Epica?

M. Poſteaquam Pòëta Actionem, qualem deſcrìpſimus, animo informavit, perſonarum mores, & officia excogitavit, epiſodia, peripetias, agnitiones, & machinas commentus eſt, & ſuum cuique locum deſtinavit, ac opus tandem aggreditur, 1. proponendo, quid canendum ſuſcipiat. 2. invocando numen aliquod, cujus afflatu arduum opus perficiat. 3. rem totam narratione proſequendo. Denique epilogum aliquando, ſive perorationem attexendo. Unde 4. Epopœiæ partes exiſtunt, Propoſitio, Invocatio, Narratio. & aliquando Peroratio, de quibus omnibus modò nobis agendum eſt.

CAPUT IV.

De Propoſitione Epopœiæ?

D. *QUid eſt Propoſitio Epopœiæ?*

M. Eſt prima pars Pòëmatis Epici, in qua Pòëta breviter proponit, & ſummatim, quid in reliquo pòëmate ſit dicturus.

D. Quæ ſunt dotes illius Propoſitionis?

M. Quod Rhetores in Orationis Exordio præcipiunt, ut appoſitè, ut breviter, ut verecundè contexatur; idem omnino de Propoſitione Epopœiæ, quæ eſt ejus Exordium, dicendum eſt.

D. Quomodo appoſitè præmittetur Propoſitio?

M. Si non vage, ſed propriè, congruenterque argumento prætexatur, id eſt, ſi rei caput deſignetur primis verſibus, talis eſt Propoſitio Æneidos,

Arma, virumque cano, Trojæ qui primus ab oris
Italiam fato profugus, lavinaque venit
Littora.

D. Quomodo brevis erit Propoſitio?

M. Si non excurrat latiùs in iis, quæ parum ad rem faciunt, ea enim tantùm adhibenda sũt. quæ valeant ad docilitatem, & attentionem comparandam, cum aliqua, ſi opus eſt, benevolentia. In legem brevitatis peccat Jovianus Pontanus in principio Uraniæ,

Qui cœlô radient ignes, quæ ſidera mundo
Labantur tacito, ſtellis quibus emicet ingens
Signifer, &c.

Ubi vides crebram ejuſdem rei expreſſionẽ, ignes, ſidera, ſtellas, cœlo, mundo tacito, &c. quæ omnia eodem recidunt. Quantò aptius eſt initium Georgicon Virgilii.

Quid faciat lætas ſegetes, quo ſidere terram
Vertere, Mæcenas, ulmiſque adjungere vites
Conveniat: quæ cura boum, qui cultus habendo
Sit pecori, atque apibus quanta experientia parcis,
Hinc canere incipiam,

Hic nihil redundat, ſed libri Georgicon ſinguli ſingulis ferè numeris, aut inciſis, deſignantur.

Verùm alia eſt prorſus ratio Panegyricorum, ubi exordimur aliquando à deſcriptione, vel propoſita quæſtione, latiùs excurrimus, ùt videre eſt apud Claudianum in panegyricis.

D. Quomodo verecundè, & modeſtè fiet Propoſitio?

M.

M. Si abſit omnis ingenii, doctrinæque jactatio, omnis granditas, ac tumor, & exquiſitior ornatus. Cyclicum Pòetam, ſeu circumforaneum, qui Carmen in Coronam ad gloriam aucupandam recitabat, reprehendit Horatius, quod ſic exorſus fuiſſet.

Fortunam Priami cantabo, & nobile bellum, adjunxit mox.

Quid dignum tanto feret hic promiſſor hiatu?
Parturient montes, naſcetur ridiculus mus.

Deinde prædicat Homerum, qui modeſtiùs Odyſſeam incipit, & paulatim aſſurgit magnificentiùs.

Quantô rectiùs hic, qui nil molitur ineptè?
Dic mihi muſa virum captæ poſt tempora Trojæ,
Qui mores hominum multorum vidit, & urbes.
Non fumum ex fulgore, ſed ex fumo dare lucem
Cogitat, ut ſpecioſa de hinc miracula promat
Antiphatem, Scyllamque, & cum Cyclope Charybdim.

Initium Pharſaliæ affectatius videtur, & tumidius.

Bella per Æmathios plùsquàm civilia campos,
Juſque datum ſceleri canimus, populumque potentem
In ſua victrici converſum viſcera ferro,
Cognataſque acies, & rupto fœdere regni
Certatum totis concuſſi viribus orbis
In commune nefas, infeſtiſque obvia ſignis
Signa, pares aquilas, & pila minantia pilis.

Quæ carmina, ut nihil dicam de voce *plusquam* initio pòematis uſurpata, tam vaſta ſunt, ſonãtia, tũida, ut fateatur Scaliger ſe videri ſibi audire Lucanum, non tam canentem, quàm latrãtem. Nihilo fuit verecundior Statius in principio Achilleidos.

Magnanimum Æacidem, formidatamque Tonanti
Progeniem, & patrio vetitam ſuccedere cœlo,
Diva refer

Ubi

Ubi verſu primo ſexies literam a repetitam habes, tres continuas voces tetraſyllabas, quæ negotium faceſſant pronuntianti.

CAPUT V.

De Invocatione Epopœiæ.

D. *Quid eſt Invocatio in Pòemate Epico?*

M. Eſt ea pars Pòematis Epici in qua numen aliquod invocatur, cujus afflatu Carmen, quod per ſe arduum eſt, & humano ingenio majus habetur, tandem perficiatur. Quæ Invocatio attentionem, & admirationem commovet; atque etiam ſummam operi conciliat auctoritatem, ut quaſi divinitus, quæ canuntur, poſtmodum efferantur.

D. *Eſtne ſemper adhibenda Invocatio?*

M, Cùm grave aliquod ſcribitur pòema, illa adhibetur; in minoribus verò pòematis, maximè in panegyricis frequenter omittitur.

D. *Sejungiturne Invocatio à Propoſitione?*

M. Sejungitur, aliquando cum illa involvitur. Latini Epici ùt plurimùm ſejungunt: ſic apud Virgilium poſt hanc propoſitionem. *Arma, Virumque cano, &c.* ſequitur Invocatio. *Muſa mihi cauſas memora, &c.* Græci vulgo Invocationi Propoſitionem implicant; ſic Homerus orditur Iliadem: *Iram cane Dea Pelidæ Achillis, &c.* Sic Odyſſeam, *Virum mihi dic muſa, &c.* Atque etiam apud Latinos Lucretius, Statius, Vida, & Virgilius ipſe in eclogis Invocationem cum Propoſitione permiſcent. Id autem fit opportunè, cùm opera principibus inſcribuntur viris, quos honorificè ſtatim appellamus.

D. *Repetiturne Invocatio in decurſu Pòematis?*

M. Repetitur, cùm res gravior dicenda occurrit; ac cùm comparatur attentio, cùm ſignificatur tanti rem eſſe, ut opus ſit divino quodam

dam

dam afflatu ad eam pro dignitate exponendam.

D. *Qui ſunt invocandi in pòëmate?*

M. Ethnico Pòëtæ profana, & commentitia numina liceat invocare; at Chriſtiano Divinus Spiritus, Chriſtus Servator, Virgo DEI. Para, Angelus Tutelaris, aut is, cujus res geſtæ canuntur, Vir Sanctus implorandus eſt. Item ſi res præclare geſtas Ducis alicujus, aut Principis ſcribimus, aut ſi illi opus dicamus; commodè ille poteſt invocari, uti exemplo ſuo docuit Virgilius in 1. Georg. his luculentis carminibus.

Tuque adeò, quem mox, quæ ſunt habitura Deorum
Concilia, incertum, Urbesne inviſere Cesar,
Terrarumque velis curam, &c.

Sic Lucanus Neronem in Pharſalia, Valerius Flaccus initio Argonauticon, & Statius initio Thebaidos Domitianum invocant. Atque hic obſervandum eſt, licere Pòëtæ Chriſtiano in Sacro pòëmate Muſas uſurpare pro pòëtica facultate, pro ſacro impetu, atque enthuſiaſmo: Jovem pro cœlo, Neptunum pro mari, pro bello Martem; adeoque hæc, aliaque his ſimilia hoc ſenſu accepta poſſe pòëmatis de Chriſtianis myſteriis ſcriptis inſeri.

CAPUT VI.

De Narratione Epopœiæ.

D. *QUid eſt Narratio Epopœiæ?*

M. Eſt pars, ſeu potiùs corpus pòëmatis, cui Propoſitio, & Invocatio quaſi facem præferunt parantque attentionem, & docilitatem. Cùm autem non tam verum, quàm veriſimile pòëtæ ſit propoſitum: ſic non tam rei geſtæ, quàm velut geſtæ expoſitio dici debet hæc Narratio.

D. *Quid eſt ſpectandum maximè in illa Narratione?*

M.

M. Cùm tam latè pateat, ut totum pòëma exhauriat; cadunt in illam, quæ hactenus omnia de Epopœia, atque etiam de Pòëſi universè ſumpta diximus. Quare addenda ſunt aliqua dumtaxat circa proprias, quæ vulgò aſſignantur, illius dotes.

D. *Quæ ſunt illæ dotes?*

M. Tot Epicæ, quot Oratoriæ Narrationi dotes tribuuntur: Brevitas, Perſpicuitas, Probabilitas, & Svavitas.

D. *Quo ſenſu narratio Epica debet eſſe brevis?*

M. Eo ſenſu, ne crebriores, prolixioresque digreſſiones adhibeantur; maximè ſi ad rem parùm faciunt. Arguitur Catullus, quod dimidium Pòëmatis de nuptiis Pelei, & Tetidos in deſcriptione veſtis, Ariadnæque fabula conſumpſerit. Fabulæ epicæ, qualem deſcripſimus, ſervetur magnitudo: quæ longior non erit, ſi nihil adducatur inane, quod recidi poſſit. Nam ut acutè Martialis:

Non ſunt longa, quibus nihil eſt, quod demere poſſis.
Sed tu, Coſchoni, diſticha longa facis.

D. *Quomodo debet eſſe perſpicua Narratio?*

M. Si alludatur quidem ad fabulas & hiſtorias; ſi uſurpentur helleniſmi, ſeu formæ loquendi à Græcis deſumptæ: ſed ità tamē, ut à quovis non imperito facilè intelligantur: ſi vocabula obſoleta, & ex altiſſimis antiquitatis ruderibus effoſſa, ac proinde obſcura vitentur. Sane ut quiſque diſertiſſimus eſt, ità loquitur apertiſſimè; ſed ſat multa eo de argumento tradidimus ſuprà in Dictione pòëtica.

D. *Quomodo debet eſſe Probabilis illa Narratio?*

M. Eo ſenſu, ut ſit veriſimilis: nihil debet magis curare Pòëta, ut jam ſæpe docuimus. Itaque, quod rectè monet Horatius.

Ficta voluptatis causâ ſint proxima veris.

Nec

Nec quodcunque volet, poſcat ſibi fabula credi.

In locis, temporibusque notandis, maximè verò in effingendis perſonis hujus veriſimilitudinis habenda eſt ratio.

Ætatis cujusque notandi ſunt tibi mores.
Mobilibusque decor naturis dandus, & annis.

Inquit idem Horatius, qui varios hominum mores luculenter ibidem deſcribit. Ubi tamen velim advertas, non tam arctis circumdari terminis probabile, ut locus non ſit Admirabili, quod in pòëmate ſpectatur imprimis.

D. *Quomodo ſuavis erit Narratio Epica?*

M. Si elegantia, & jucunditate verborum ſonantium, leniumque floreat, quod de oratione monet Tullius: ſi neque aſperos habeat concurſus, neque disjunctos atque hiantes: ſi ſit circumſcripta non longo anfractu, ſed ad ſpiritum vocis apto: ſi eodem ſemper tenore non decurrant carmina. Item ſuavis erit, ſi intexâtur hypotypoſes, ſuſpenſiones, metaphoræ, exclamationes, & admirationes; ſi interponantur motus animorum, mores, & colloquia perſonarum: obliquæ orationes, exitus inopinati, dolores, lætitiæ, metus, cupiditates, iracundiæ, pro rerum varietate. Sed nihil ad ſuavitatem accommodatius eſt, quàm idonea rebûsque ipſis conſentanea modulatio numerorum, de qua egimus in Dictione pòëtica.

CAPUT VII.

De Epilogo Epopœiæ.

D. *Apponiturne Epilogus, & quaſi peroratio Epopœiæ?*

M. Apponitur non ſemper quidem, ſed aliquando tamen, & Epopœiæ, & aliis Pòëmatis: atque etiam interdum in ipſo decurſu operis poſt aliquod nobile factum. Ita Virgilius in 9. Æn. narrata Niſi, & Euryali celeberrimi, paris ami-

amicorum cæde, rem hoc Epilogo ſive epiphonemate concludit.

Fortunati ambò, ſi quid mea carmina poſſunt,
Nulla dies unquam memori vos eximet ævo,
Dum domus Æneæ Capitoli immobile ſaxum
Accolet, imperiumque pater Romanus habebit.

In fine ſæpiùs ſuorum operum Epilogum uſurpant Poëtæ variis modis. Nam aliquando indicant ea, quæ cecinerunt, & temporis, loci, ætatis, occupationum ſuarum aliquam mentionem attexunt; ità Virgilius in fine Georgic.

Hæc ſuper arvorum cultu, pecorumque canebam,
Et ſuper arboribus: Cæſar dùm magnus ad altum
Fulminat Euphratem bello, victorque volentes
Per populos dat jura, viamque affectat Olympo.
Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
Parthenope, ſtudiis florentem ignobilis oti.
Carmina qui luſi paſtorum, audaxque juventa,
Tityre, te patulæ cecini ſub tegmine fagi.

Aliquando gratulantur, & immortalitatis ſpe ſibi blandiuntur; ſic Ovidius in fine Metamorphoſeos canit.

Jamque opus exegi; quod nec Jovis ira, nec ignes,
Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetuſtas.
Cùm celer illa dies, quæ nil niſi corporis hujus
Jus habet, incerti ſpatium mihi finiat ævi;
Parte tamen meliore mei ſuper alta perennis
Aſtra ferar, nomenque erit indelebile noſtrum.

In eundem ſenſum librum tertium carminum claudit Horatius.

Exegi monumentum ære perennius,
Regalique ſitu pyramidum altius,
Quod nec imber edax, aut aquilo impotens
Poſſit diruere, aut innumerabilis
Annorum ſeries & fuga temporum.
Non omnis moriar, &c.

Modeſtiùs ſuam Thebaida affatur Statius in fine.

Dura

Durabiſne procul, dominoque legêre ſuperſtes,
O mihi biſſenos multùm vigilata per annos
Thebai? jam cœptæ præſens tibi fama benignum
Stravit iter, cæpitque novam monſtrare futuris.
Jam te magnanimus dignatur noſcere Cæſar,
Itala jam ſtudio, diſcit, memoratque juventus.
Vive precor, nec tu divinam Æneida tenta,
Sed longè ſequere, & veſtigia ſemper adora.
Mox tibi ſi quis adhuc prætendit nubila livor,
Occidit, & meriti poſt me referentur honores.

Epilogum Epopœiæ minimè neceſſarium eſſe demonſtrant Ilias, Odyſſea, & Æneis, quæ ipſâ narrationis abſolutione concluduntur.

INSTITUTIONUM POETICARUM
LIBER III.
De Dramáte.

M. EPICAM Pöéſim excipit proximè Dramatica; de qua ſic diſputabimus, ut in Pöéma Dramaticum universè primùm, deinde in ſingulas ejus ſpecies inquiramus, ac pro inſtituto dicendi ordine, definitionem, materiam, formam, partes, finem, aliaſque, quæ ipſum tum generatim; tum ſingulatim afficiunt, proprietates breviter exponamus.

CAPUT I.
Definitio Pòëmatis Dramatici.

D. QUid eſt Pöéma Dramaticum?

M. 1. Si vocis etymon ſpectes, à voce græca latine *agere*, dicitur Pöéma Dramaticum; quod totum fit in actione: unde Actores vocātur ii, qui eo in Pöémate colloquuntur.

2. Si rei definitionem quæras, eſt *Imitatio Actionis, unius, totius, juſtæ magnitudinis, veræ, vel falſæ, veriſimilis, inſignis, vel vulgaris, felicis, vel infelicis; quæ metro, & harmonia, non narrando, ſed agendo, vel quosdam animi affectus excitat, & perpurgat, vel vitæ privatæ exemplum proponit.*

D. *Explica, quæſo, ſingulas voces?*

M. 1. Dicitur *Imitatio Actionis*, quia cùm pöéſis in imitatione actionum humanarum ſit poſita, ùt initio docuimus; ſpecies quoque illius ſingulæ ejuſmodi actiones imitantur.

2. Dicitur, *Actionis unius, totius, juſtæ magnitudinis, veræ, vel falſæ, veriſimilis, inſignis, vel vulgaris, felicis, vel infelicis:* quibûs verbis partim Dramatica Pöéſis cum Epica convenit, cujus Actio eſt una, tota, magna, vera, veriſimilis, illuſtris, ac felix, partim ab eadem diſcrepat: cùm Actio Dramatica poſſit eſſe falſa, & vulgaris, ſi ſcribatur Comœdia; infelix, ſi Tragœdia.

3. Dicitur Pöéma Dramaticum *imitari metro, & harmonia:* quia inducuntur perſonæ colloquentes intèr ſe, non ſoluta, ſed vincta oratione: cui cantus in certis quibusdam locis adjicitur.

4. Dicitur *non narrando, ſed agendo imitari*; quia nihil ipſe Pöéta exponit, aut commemorat, ùt in Epopœia: ſed productis in ſcenam perſonis ſermonem tribuit, easquè inter ſe agentes, negotianteſquè exhibet.

5. Dicitur *vel excitare ac purgare affectus vel privatæ vitæ exemplum proponere:* quibus verbîs; tum officium, tum finis pöématis illius attingitur. Excitat enim, ac purgat affectus Tragœdia; vitæ pri-

privatæ proponit exemplum Comœdia; mores utraque, ut omnis pòëſis, rectè inſtituit.

CAPUT II.

De Materia Pòëmatis Dramatici.

D. *QUænam eſt materia Pòëmatis Dramatici?*

M. Eſt Actio una, tota, magna, vera, vel falſa, veriſimilis, inſignis, vel vulgaris, felix, vel infelix.

D. *Quo ſenſu debet eſſe Una, & tota illa Actio?*

M. Eo ſenſu, ut nec in plures actiones primarias dividatur, nec ſuo initio, medio, ac fine careat, ut ſupra docuimus.

D. *Quo ſenſu debet eſſe Magna?*

M. Eo ſenſu, ut eò usque creſcere poſſit, ac debeat, donec tandem pro rerum natura, quæ aguntur, neceſſariò, vel commodè mutatio inferatur in Fabula implexa; & in ſimplici juxta naturalem rerum exitum finis imponatur, qui eſt Actionis terminus: qualis ſit ille, patebit ex dicendis inferius.

D. *Quomodo erit Vera, vel Falſa?*

M. Si verè contigerit, aut non contigerit; quando autem, & quatenus veritas, vel falſitas Actioni Dramaticæ conveniat, dicetur poſteà, cùm agetur de Tragœdia, & Comœdia. (a)

D. *Quo ſenſu debet eſſe Veriſimilis?*

M. Eo ſenſu, ut nihil afferatur, quod fit præter naturalem rerum ordinem, ſpectatis circumſtantiis, in quibus dicitur illa actio contigiſſe.

D. *Quomodo Actio illa inſignis erit, vel Vulgaris?*

M. Talis erit vel ratione ſui, vel ratione agentium perſonarum. Quid conveniat Tragœdiæ, quid Comœdiæ, explicabitur inferiùs. (b)

D. *Quomodo erit Felix, vel Infelix illa Actio?*

M.

(a) *Cap.* 8. & 12. 13. (b) *Cap.* 9.

M. Ratione exitus felicis vel infelicis ſolet hic appellari felix, vel infelix Actio; adeoque felix eſt, quæ licèt multas contineat turbas, fortunato tamen exitu concluditur: & contrà infelix illa eſt, quæ quamvis proſperè admodum in decurſu ſuccedat, luctuoſo tamen fine terminatur. Quatenus autem Actioni Tragicæ, vel Comicæ congruat felicitas, aut infelicitas, ſuis locis exponetur.

CAPUT III.

De Forma Pòëmatis Dramatici.

D. *QUæ eſt Forma Pòëmatis Dramatici?*

M. Eſt Fabula, ſive Compoſitio Actionis: in qua, ut in Epica, conſiderandæ ſunt Dotes, Partes, & Diſpoſitio.

D. *Quæ ſunt Dotes Fabulæ Dramaticæ?*

M. Prima eſt Unitas, altera Simplicitas, tertia Magnitudo.

§. I. Unitas & Simplicitas Fabulæ Dramaticæ.

D. *IN quo poſita eſt Unitas Fabulæ Dramaticæ?*

M. In tanta partium omnium, rerumque diverſarum inter ſe connexione, ut in unum aliquid videantur coaleſcere.

D. *Quomodo ſimplex eſſe debet Fabula dramatica?*

M. Fæmineā tribuit huic voci notionem Philoſophus, (a) modò opponit implexæ. Fabula ſimplex, quæ duplici opponitur, eſt ea, in qua oritur unus ſtatus eorum, de quibus eſt Fabula, qui è felicibus infelices, aut è cōtrà ex infelicibus felices exiſtunt. Duplex verò ea eſt, quia alii felices, infelices alii evadunt, uti fit in Odyſſea, ubi felix Ulyſſes, Proci infelices; & in Æneide

 felix

(a) *Cap.* 9. *Pòët.* 6. 8.

felix Æneas, Turnus infelix efficitur. Atque hoc ſenſu ſimplicem Fabulam eſſe vult Ariſtoteles (a) in Dramate; aut ſaltem longè anteponit duplici; quod multo magis valeat ad affectuum commotionem. Commoventur enim illi vehementiùs, cùm grandi omnes, nullô excepto, excipiuntur, calamitate in Tragœdia; in Comœdia verò placet magis, qui lætus eſt omnibus Actoribus, ac fortunatus exitus.

Fabula ſimplex, quatenus opponitur implexæ, ea eſt, quæ eſt una continua ſic, ut ſinè peripetia, id eſt, ſine manifeſta in contrarium mutatione, aut agnitione ad finem deducatur. Fabula verò implexa ea eſt, quæ cum peripetia ſive mutatione, aut agnitione, aut utraque ſimul ad finem uſque procedit.

D. Da exemplum utriuſque Fabulæ, ſimplicis & implexæ!

M. Habes ſimplicem Fabulam in Ajace, Sophoclis; & Hercule furente, Senecæ; & alibi paſſim multis in locis. Ibi enim nihil accidit præter expectationem; v. gr. Ajax plenus animi, & contemptus impatiens furit; poſteaquam verò ad ſe rediit, præ pudore ſibi mortem conſciſcit; eodem ferè modô Hercules ſe gerit, niſi quòd ſuperſit.

Fabulæ implexæ eximium habes exemplum apud Senecam in Oedipo, ubi cùm Oedipum miſſus Corinthô Senex adiiſſet, ut ſignificaret, Regē ipſum à Corinthiis pronuntiatum eſſe, atque hac ratione gratiſſimum illi nuntium afferre ſe exiſtimaret, contrarium effecit. Paulatim enim intellexit ille, ſe & parricidam, & inceſtis Jocaſtæ matris implicatum nuptiis; atque hinc ſubito, & præter omnium expectationem factus eſt infeliciſſimus. Ubi vides mirabi-

lem

(a) *Cap.* 1.

lem peripetiam, ſimul & agnitionem. Atque hæc Fabula, quæ implexa dicitur, longè præſtat ſimplici, juxta mentem Philoſophi, qui præcipit Fabulam Dramaticam eſſe ſimplicem, quatenus videlicet illa duplici, non verò quatenus implexæ opponitur.

§. II. Magnitudo Fabulæ Dramaticæ.

D. Quænam eſt juſta Magnitudo Fabulæ Dramaticæ?

M. Quod oculis evenire ſolet, cùm corpus videmus; idem plane accidit memoriæ, cùm dramaticam Fabulam excipimus (a) Ut enim, quæ vaſtiora ſunt, oculorum conſpectum, ſic memoriæ captum, quæ ſunt longiora, facilè excedunt; utriuſque verò facultatis vim, quæ ſunt minutiora, fugiunt. Atque hinc factum eſt, ut quemadmodum in omni corpore, ſic qualibet in Fabula dramatica juſta quædam debeat eſſe magnitudo: quam uno quaſi intuitu complecti poſſit auditor: nè diſtracto in plura, aut obruto rerum multitudine animo remittant, ac frigeant, qui concitabuntur, affectus. Quæ lex pro Tragicis poſita, valet etiam pro Comicis: ubi per affectuum commotionem privatæ vitæ ritè inſtituendæ ratio quæritur.

D. Quænam eſt igitur illa Magnitudo?

M. Præter aſſignatam ſuperiùs magnitudinem Actionis, quæ materiæ locum tenet, duplicem inſuper facit illam Philoſophus: unam Actionis compoſitæ, quæ Forma eſt, ſeu Fabula; alteram, quam vocat quantitatis.

D. Quænam eſt magnitudo Actionis compoſitæ?

M. In eo poſita eſt, quæ dicitur Actio primaria, ut uno Solis ambitu contineatur, (b) id eſt, ut unam diem naturalem, vel nullo modô, vel parùm certè excedat, atque etiam ut breviori temporis ſpatio, puta duabus, vel tribus ho-

(a) *Ariſt. cap.* 5. (b) *Ariſt. cap.* 2.

horis, poſſit definiri; imò eò perfectior, & convenientior erit illa Actio; quo magis accedet ad tempus, quo ſolet in ſcena exhiberi. Sed latiùs multò poſſunt excurrere; quæ adhibentur, Epiſodia, quamvis & rariora, & breviora eſſe oportebit, quàm quæ adjiciuntur in Epopœia; nè rerum multitudine, ac varietate animus diſtrahatur, atque obruatur: ſic in dramate, ut ad primariam actionem non ſatis attendat, minusqué concipiat, qui debent hinc oriri potiſſimùm affectus. Atque eo ſenſu accipienda ſunt Philoſophi verba, cùm Tragœdiam inter, & Epopœiam id quoque aſſignat diſcriminis; ut certo quodam tempore Tragœdia, nullo definiatur Epopœia,

M. Quantitas illa poſita eſt in numero verſuum: ad ducentos, trecentosvé ſuprà mille, atque etiam apud Recentiores ad duo millia recenſentur: hæc autem lex optima fuerit, ut inter ternas, & ſenas horas exhibeatur Drama: adeò ut nec brevius ſit nec longius; non brevius quidem, nè fortè locus non detur concitandis, ut par eſt, affectibus; non etiam longius, nè poſſit uſurpari illud Plautinum: *Lumbi ſedendo, & oculi ſpectando dolent.* Jam verò, quæ ſint partes Fabulæ dramaticæ, aut quæ illarum diſpoſitio, patebit ex dicendis capite proximè conſequenti & ex capite 11.

CAPUT IV.

De Partibus Pòëmatis Dramatici.

D. *QUæ ſunt partes Pòëmatis dramatici?*

M. Cùm Pòëma dramaticum ex materia conſtet, quæ eſt Actio, quam deſcripſimus, & forma, quæ eſt eadem Actio compoſita, excultaqué, de qua modo egimus; hinc factum eſt, ut modò materiæ, modò formæ, modò utriusque

ſimul

ſimul habita ratione, in ſuas partes variè ſolent Auctores illud pòëma diſtribuere. Sex omnino Dramatis in ſuas partes reperio diviſiones.

D. *Affer, quæſo, & explica illas omnes diviſiones.*

M. Prima diviſio eſt in *Diverbium & Choricum*; quæ omnium maximè generalis eſt; nam quidquid eſt in Dramate, ad hæc duo genera revocatur, ut geratur, aut canatur. Diverbium itaque eſt ea pars Dramatis, in qua colloquuntur, aguntvé inter ſe, qui dicũtur Actores, Choricum verò dicitur illa pars, in qua iidem Actores, vel alii concinunt aliquid cum Dramate connexum, de quo poſtea.

Altera diviſio in *Nexum & Solutionem* tam latè patet, quàm prima: quamvis alio modô Drama partiatur. Nexus in Dramate, ùt habet Ariſtoteles, (a) eſt totum id, quod à principio ad ultimam usque pertinet partem, ex quo ſit mutatio fortunæ: hac autem mutatione felicitati infelicitas in Tragœdia, & felicitas infelicitati ſuccedit in Comœdia. Solutio verò à mutationis principiò ad finem uſque protenditur. Sic in Oedipo Senecæ quidquid antecedit illum locum, ubi ſe tantùm, & patris interfectorem, & matris maritum agnoſcit Oedipus, unde ſumma oritur infelicitas, eſt in Nexu, reliqua ſunt in Solutione. Sed de Nexu & Solutione, quantùm ſatis eſt, dictum ſuperiùs (b) in Fabula Epica.

Tertia diviſio (c) fit in *Prologum, Epiſodium, Exodum, & Chorum.* Prologus præcedit primum cantum; diciturqué ea pars continere quaſi ſemina omnium, quæ dicenda ſunt in reliquo dramate: adeo ut Actorum nemo producatur in Scenam, qui non ſit cognitus in Prologo

vel-

(a) *Cap. 16. Poët.* (b) *Lib. 2. cap. 3. §. 2.* (c) *Ariſt. cap. 1. 12.*

vel de vultu, vel de nomine, vel alio quovis modô. Quod tamen de illis debet intelligi, quorum res hic agitur præcipuè; poteſt enim è domeſticis, amiciſvé de novo aliquis induci.

Epiſodium hoc locô, juxta Ariſtotelem, continet tres Actus intermedios, adeoque tam primariam Actionem, quam ſecundarias, ſive adjectitias comprehendit. Ubi notari velim, Actionem illam primariam; & ſecundarias etiam eſſe Actoris primarii; quamvis hæ quoque Actiones adjectitiæ poſſint eſſe illorum, qui ſunt poſt primarium Actorem nobiliores, qui vocantur ideò Actores Epiſodici. Exodus eſt quintus Actus, ubi Cataſtrophe, de qua mox, ſicuti, & de Choro capite proximè conſequenti.

Quarta diviſio fit in *Protaſin: Epitaſin, Cataſtaſin, & Cataſtrophen.*

Protaſis, quæ ſignificat præſtitutionem, & præordinationem, eſt Dramatis initium, in quo proponitur ſumma rei ſinè exitus declaratione, ut animus auditoris ſuſpenſus teneatur; nam ſi præſciretur Fabulæ exitus, non ſic paterent, quæ poſteà dicerentur.

Epitaſis, quæ rei conſtitutionem ſignificat, vel, ut alii interpretantur, exaggerationem; eſt ea pars, quæ Protaſim proximè conſequitur, & in qua turbæ excitantur, totaqué rei negotiatio magìs ac magìs involvitur, diciturqué Latinis nodus erroris.

Cataſtaſis eſt ea pars, in qua continuatur rerum perturbatio: oſtenditur tamen quomodo poſſint illæ poſtea explicari, unde à multis Cataſtaſis confunditur cum Epitaſi.

Cataſtrophe, quæ ſubverſionem ſonat, eſt ea pars, in qua totum negotium diſſolvitur, cùm Actor primarius à felicitate tranſit ad infelicitatem, vel contrà ad extremum drama. ſi ità

fieri

fieri poſſit, illa eſt rejicienda, quò magìs auditoris animus ſuſpendatur, ac delectetur.

Quinta diviſio fit in quinque Actus: qui ſic appellantur ab Actione, cujus ſunt partes; quare tot ſunt illi Actus, quot habet Actio diverſas partes, & præcipuas; quinque recenſentur. Primus argumentum exponit, at non rei exitum; ſecundus rem propriè deducit in actum: tertius turbas ciet; quartus viam oſtendit, qua res implicitæ diſſolvantur, quintus impedita artificiosè expedit. Quare nec plures, nec pauciores eſſe jubet Horatius.

Neve minor, neu ſit quinto productior actu
Fabula, quæ poſci vult, & ſpectata reponi.

D, *Eſtné ſemper eadem Actuum magnitudo?*

M, Augetur illa, vel minuitur pro ratione rerum, quæ tractantur, quæ poſſunt eſſe magis minuſvé graves, populoqué jucundæ. Jam verò Actus in varias Scenas diſtribuuntur.

D. *Quid vocas Scenam in Actu?*

M. Scena dicitur pars Actûs, in qua una, vel plures perſonæ colloquuntur: deſignatur autem perſonarum vel adventu, vel interventu, vel abitu.

D. *Quot ſunt Scenæ in uno Actu?*

M. Plures ſunt pro ratione rerum, quæ poſſunt eſſe graviores, vel jucundiores; pauciores olim adhibebantur, jam ad tredecim, & amplius numerantur.

D. *Quot ſunt Actores in Dramate?*

M. Plures eſſe quàm quatuordecim. vetant Artis Magiſtri: qui, ſi prodeant ſimul in Scenam, tres tantùm, aut quatuor ad ſummum loqui permittuntur. Ità præcipit Horatius.

Nec quarta loqui perſona laboret.

Sexta diviſio (a) fit in *Fabulam, mores, Sententiam.*

(a) *Ariſt. cap. 4.*

am. Dictionem, Melodiam, & Apparatum. Fabulam quam diximus eſſe conſtitutionem rerum, & Actionem compoſitam, inſtar animæ obtinet in dramate, & continet Actiones, mores, affectus, peripetias, agnitiones: ac reliqua, quæ vocantur Fabulæ ornamenta: quare non tam pars Dramatis, quàm ipſum Drama debet appellari.

D. Quomodo itaque Mores, Sententia, & Dictio cum Fabula dicuntur Drama ex æquo partiri?

M. Quia inter Fabulæ partes ſic eminent, ut Drama partiri cúm ipſa dicatur ab Ariſtotele.

D. Quid hic intelligis per Mores, Sententiam, & Dictionem?

M. Morum nomine docuimus intelligi indolem, & ingenium cujusque; diximusqué requiri bonos, convenientes, & æquabilis tenoris. Sententia ſignificat ſenſus, qui genuini Morum partus eſſe ſolent, ác proinde debent eſſe illis imprimis accommodati. Dictio eſt dicendi ratio, quæ Dramati conveniat: de qua in Tragædia, & Comœdia.

D. Quo ſenſu Melodia, & apparatus dicuntur eſſe partes Dramatis?

M. Quia quamvis extra Drama eſſe cenſeantur, ad ejus tamen ſplendorem cùm conferãt plurimùm (ſicut ad commotionem affectuum) duæ quoque Dramatis partes vocantur à Philoſopho (a) Quare de aliis cùm egerimus ſuperiùs, de his quoque modò agendum eſt.

CAPUT V.

De Choro in Dramate.

D. QUid eſt Chorus in Dramate?

M. Eſt pars Fabulæ, quæ ſequitur, vel etiam præcedit Actum cum concentu. Dicitur, pars Fabulæ eo ſenſu, quo dictum eſt jam in fine pro-

(a) Cap. 4.

ximè ſuperioris capitis. 2, Sequi Actum, aut etiam præcedere: quòd Actui ſoleat poſtponi, raró præponi. 3. Cùm concentu, quòd, qui chorum agunt, concinere ſolent, atque etiam aliquando loquantur.

D. Quid canitur à Choro?

M. Non canitur, quidlibet, sed aliquid cum Fabula conjunctum, & affine argumento, quod tractatur. Nam vel ferebant judicium de iis, quæ agerentur in Fabula, vel favebant bonis, & ingentibus, vel monebant iram eſſe frænandam, inſanosqué motus coërcẽdos, vel lugebant cum miſeris, vel Superos deprecabantur. Chori officia expreſſit Horatius his verſibus:

Actoris partes Chorus, officiumqué virile
Defendat: non quid medios intercinat Actus,
Quod non propoſito conducat, & hæreat aptè.
Ille bonis faveatqué, & conſilietur amicis,
Et regat iratos, & amet peccare timentes.
Ille dapes laudet menſæ brevis, ille ſalubrem
Juſtitiam, legesqué, & apertis otia portis.
Ille tegat commiſſa, deosqué precetur, & oret,
Ut redeat miſeris, abeat fortuna ſuperbis.

CAPUT VI.

De Scenico Apparatu.

D. QUid eſt Apparatus Dramatis?

M. In Fabulæ partibus reponitur à Philoſopho Apparatus ille, qui recte dici poteſt ornatus ille omnis, quo & Scenæ, & Perſonæ inſtruuntur ad exhibendam ex arte Fabulam.

D. Qualis debet eſſe Scenæ ornatus?

M. Per Scenam hìc intelligitur locus, ubi exhibentur Dramata. de quo difficilè eſt aliquid præcipere, ob multiplicem Dramatum varietatem. Agebantur ludi ſcenici in theatro, quod in modum hemicycli, erat: in eo tria ſpecta-

ban-

bantur maximè: Scena, Orcheſtra, Proſcenium. Scena eſt frons theatri ab uno cornu ad alterum cum coopertura. Orcheſtra locus eſt, in quo ſpectatores Drama intuebantur. Proſcenium item locus ante Scenam porrectus, in quem Actores dicturi prodibant. Scena itaque altior erat pulpito, pulpitum proſcenio, proſcenium orcheſtra.

D. *Qualis debeat eſſe Perſonarum ornatus?*

M. A diverſo veſtium genere diverſas quoque ſortiebantur appellationes Dramata: ſive Fabulæ. Palliatæ vocabantur Græcorum Fabulæ, quòd palliô Græci Actores uterentur; Latinorum togatæ, quod togas illi adhiberent; dicebantur item apud eoſdem Latinos prætextæ Fabulæ, quæ Regum, Principum, & Virorum illuſtrium actiones imitabantur, quòd perſonarum iſtiusmodi eſſet prætexta, togatæ tantùm vocabantur, quæ actiones privatorum hominum exhibebant; quia toga erat veſtis popularis, juxta illud Horatii, *vel qui prætextas, vel qui docuere togatas.* De veſtium forma, ornatuqué in Dramate nihil certi jam poteſt afferri, quod varientur veſtes pro diverſitate regionum, ac perſonarum; quæ in Scenam inducuntur.

Poſtquam ea protulimus, quæ ad Drama ſpectant universè: nunc de Tragœdia, & Comœdia, quæ ſunt ejus partes, videamus.

CAPUT VII.

Definitio Tragœdiæ.

D. QUid eſt Tragœdia?

M. 1. Secundùm vim vocis Tragœdia eſt cantus ob hircum: deducitur enim à vocabulis *Tragos hircus*, & *Odi cantus*: quòd Tragœdia priùs fieret cantando in honorem Bacchi, cui hircus vinearum hoſtis mactabatur, ſive quòd hircus præ-

præmium eſſet certantibus, juxta illud Horatii.

Carmine qui tragico vilem certavit ob hircum.

Deducitur etiam Tragœdiæ vox juxta alios, à nomine *Tryx Fæx*: quia ora fœcibus perlinebant Actores ante uſum perſonarum ab Æſchylo repertum juxta hæc Horatii carmina:

Ignotum Tragicæ genus inveniſſe camænæ
Dicitur, & plauſtris vexiſſe Pòëmata Theſpis.
Quæ canerent, agerentvé peruncti fæcibus ora.

2. Definitur (a) Tragœdia: *Imitatio Actionis unius, totius, veræ, veriſimilis, & inſignis, quæ metro, & harmonia, non narrando, ſed agendo miſericordiam ciet, ac terrorem, aut affectuum expiationem, ſeu purgationem inducat.*

D. *Explica, quæſo, ſingulas definitionis partes.*

M. 1. Dicitur, *Imitatio Actionis*, quia Pòëſis, maximè Dramatica, actiones humanas imitatur, ùt diximus ſuperiùs.

2. Dicitur. *Actionis unius, totius, veræ, veriſimilis, inſignis*: quibus verbìs notatur materia Tragœdiæ, quæ partim convenit cum Epopœia, & Comœdia, partim ab iiſdem diſcrepat. Nam materia Epopœiæ eſt Actio, quæ habet quidem omnes illas dotes, ſed debet inſuper felici exitu terminari. quod in Tragœdiam non cadit, quæ ſæpius, infelicem, raro admodum felicem habet exitum. Comœdiæ verò Actio vulgaris eſt, & obſcura.

3. Dicitur *metrô, & harmoniâ perfici Tragœdia*: quòd ſermonem non qualemcumque, ſed metro adſtrictum, ùt alia pòëſeos genera, requirat; item, & harmoniam, ſeu cantum, qui ad affectuum commotionem faciat imprimis.

4. Dicitur *non narrando, ſed exigendo.* exhiberi Tragœdia: quia, cùm ſit pòëma dramaticum, tota debet eſſe in Actione: quo pactô ab Epopœia

(a) *Ariſt. cap. 3.*

pœia diſcrepat, quæ partim in rerum narrati-one, partim in actione ſita eſt. Poëta modò narrante per ſe, modò alios narrantes, agentes-ve inducente.

Dicitur *excitare miſericordiam, & terrorem, ut affe-ctuum expiationem purgationemqué inducat;* quibus verbis Tragœdiæ finis attingitur: de quo po-ſtea pluribus.

CAPUT VIII.

De Materia Tragœdiæ.

D. *QUa eſt Materia Tragœdiæ?*

M. Eſt *Actio una, tota, vera, veriſimilis, inſignis, & infelix.* (a)

D. *Quo ſenſu Actio Tragœdiæ debet eſſe una?*

M. Eo ſenſu 1. ut ſit quædam Actio primaria, quæ in plures alias dividi non poſſit: 2. ut omnia, quæ ſunt illius Actionis primariæ, in uno eo-demqué loco facta eſſe videantur, in eodem cu-biculo v. gr. in eadem domo, in eadem urbe, in iiſdem caſtris, unde Tragœdiæ apponi ſolet. Scena eſt Romæ, vel Corinthi, vel Athenîs, vel alibi, ubi res geſta eſt. Sed quomodo Actio de-beat eſſe una, & tota, diximus aliàs. (b)

D. *Quomodo debet eſſe Vera, & Veriſimilis Actio Tragœdiæ?*

M. Eo ſenſu, ut verè contigerit Actio prima-ria: alioquin non multùm moveret Tragœdia, ſi falſa eſſe crederentur, quæ referrentur in ſcena: crederentur autem eſſe falſa, ſi talia eſ-ſent, quia ſunt Actionis inſignis, quæ non ſolet ignorari. Non ità dicendum de Epiſodiis, quæ, cùm ſunt actiones adjectitiæ, per ſe ſæpè non adeò ſpectabiles, nihil opus eſt eſſe vera.

D. *Poſſuntné eſſe falſa Actionis primariæ, quæ di-cuntur, Adjuncta?*

M.

(a) *Ariſt. c. 5.* (b) *Lib. 2. c. 2. §. 2. & 3.*

M. Duplex genus eſt hujuſmodi Adjunctorū. Primum eſt eorum, quæ ſunt per ſe ſpectatiſſi-ma; atque illa tam vera eſſe debent, quàm ipſa Actio, cujus Adjuncta ſunt; non licet v. gr. fingere, à patre filium, vel à filio matrem fuiſ-ſe interfectam, niſi fide hiſtoriæ id conſtet; pro falſo enim habetur, quod iſtiuſmodi eſt, niſi conſignetur Hiſtoriæ monumentîs, quæ non debuit illud omittere. Alterum genus eſt eo-rum, quæ ſunt minùs ſpectabilia, adeoque non ſolent, aut certè non debent neceſſariò in Hi-ſtoria notari: quæ ſi veriſimilia ſint, facilè vera eſſe credentur. Peccabit itaque contra hanc præceptionem, qui Cæſarem naturali morte non violenta extinctum induxerit; non pecca-bit, qui eundem ſingulos interfectores allo-quentem exhibuerit: quod primum, non item alterum Hiſtoria notare debuerit. Qua ratio-ne non tantùm perſonarum, quæ inducuntur, ſed etiam, & quidem præcipuè, ratione ſui ni-mirum id requirit propoſitus Tragœdiæ finis; cùm meliùs multò cieantur affectus purgen-turqué, quantò illuſtriores inducuntur perſo-næ, quæ à ſumma felicitate ad infelicitatē ma-ximam deveniunt, ùt inferiùs (a) docebitur. In-ſignem certè, notamqué vult eſſe Horatius hanc Actionem.

Rectiùs Iliacum Carmen deducis in Actus:
Quàm ſi proferres ignota, indictaqué primus.

Quamquam, & ſuus ſit in Tragœdia ut in E-popœia, locus perſonis ignobilioribus, ſeu iis, quæ Actores Epiſodici appellantur.

D. *Quo ſenſu debet eſſe Actio Tragœdiæ infelix?*

M. Eo ſenſu 1. ut ſit Actio illa plena luctûs, & terroris. 2. Ut infelici plerumque termine-tur exitu: quia miſericordiam, & terrorem de-bet

(a) *Cap. 10.*

bet concitare, ù animi affectus ex fine ſuo purget.

D. Quomodo delectabit, quæ plena luctûs erit Tragœdia?

M. Non quidem res ipſæ tragicæ voluptatem afferent, ut notavit Ariſtoteles. (a) ſed excellens illarum delectabit imitatio. Nam eorum, quæ vel fingimus, vel deteſtamur, imagines ùt ferarum formas, & cadaverum, affabrè factas non ſinè lætitia intuemur: quòd inſitum ſit à natura hominibus imitari; ut idem obſervavit Philoſophus. Adde, quòd tantæ calamitatis expertes nos eſſe, ac doceri, quæ cavere oporteat, non mediocriter gaudeamus.

D. Nunquid licet aliquando felici exitû claudere Tragœdiam?

M. Quamvis ſatiùs ſit exitum Tragœdiæ eſſe terribilem, & inexpectata felicis fortunæ in luctuoſam mutatione ſtupendum; volunt aliqui tamen licere ab ea lege deflectere in gratiam auditorum, qui domum redire malint læti, quàm triſtes; adeòque indigniùs habitum v. gr. primarium Actorem expedire ſe poſſe è magna, quam incurreret, calamitate, atque id unum inquiri contendunt; ut luctuoſa ſit tota Tragœdiæ facies; ad illius finem obtinendum.

CAPUT IX.

De Forma Tragœdiæ.

D. Quænam eſt Forma Tragœdiæ?

M. Eſt Fabula, ſive compoſitio Actionis Tragicæ.

D. Qualis debet eſſe illa Fabula, ſive Compoſitio?

M. Debet eſſe una, ſimplex, juſtæ cujuſdam magnitudinis, in ſuas partes ritè diſtributa, & variis Fabulæ ornamentis conſpicua: quæ dotes

(a) *Poët. cap. 2.*

tes explicatæ ſunt ſuperiùs, cùm egimus univerſè de Forma Dramatis.

D. Quid ſpeciatim præcipitur circa Fabulam Tragicam?

M. Ut Fabula illa ſit implexa, id eſt ut annexam habeat peripetiam, vel agnitionem, vel utramque ſimul; atque etiam vult talem eſſe Philoſophus (a) ut ex peripetia, & agnitione oriatur maxima affectuum perturbatio; unde tres Fabulæ illius partes deſignavit, peripetiam, agnitionem, & perturbationem.

D. Qualia debeant eſſe ornamenta Fabulæ Tragicæ?

M. 1. Peripetiæ, & Agnitiones, ut diximus, ſunt adhibendæ, concitandis affectibus cùm primis idoneæ. 2. Inſerenda Epiſodia pauciora & breviora, ut ſupra monuimus. 3. Machinæ uſurpandæ, modò non in ſolutione Fabulæ, ſed in nexu, ùt docuimus. 4. Circa Mores præcipitur non tantùm, ut boni ſint, convenientes, & æquabilis tenoris, ſed etiàm graviores, ſeverioreſquè pro rerum, quæ inducuntur, natura. Unde matronæ gravi confertur Tragœdia apud Horatium.

Effutire leves indigna Tragœdia verſus
Ut feſtis matrona moveri juſſa diebus,
Intererit ſatyris paulùm pudibunda protervis.

De eadem ſic habet Ovidius (b)

Omne genus ſcripti gravitate Tragœdia vincit.

5. Aſpergendæ Sententiæ, quæ graves perſonas deceant: quâ cautione ſuperiùs tradidimus. 6. Dictio tam gravis eſſe debet, quàm res ipſæ, quæ tractantur; verſus Jambicus trimeter uſurpandus, quem vocat poſt Ariſtotelem Horatius *alternis aptum ſermonibus*, quòd ille numerus familiaris ſit, & in omnem facile ſermonem incurrat. Demittit tamen ſe decen-

E

(a) *Ariſt. cap. 11.* (b) *1. Triſt. lib. 1. c. 9.*

center Tragœdia, uti ſe attollit Comœdia, ùt idem obſervavit Horatius;

Interdum tamen, & vocem Comœdia tollit;
Iratusque Chremes tumido delitigat ore;
Et Tragicus plerumque dolet ſermone pedeſtri.

CAPUT X.
De Fine Tragœdiæ.

D. *QUid eſt Finis Tragœdiæ?*

M. Finis Tragœdiæ eſt concitare quosdam animi affectus ad reliquos omnes purgandos. Hanc affectuum expiationem, purgationemqué, quam vocat, Tragœdiæ, ut finem, indicit Ariſtoteles, cui conſentiunt alii, qui ea de re ſcripsêre Authores. Atque hic finis tam accuratè, quàm dilucidè breviterqué diſcutiendus eſt; cùm exquiſitus ab eo tum argumentorum, tum perſonarum, qui ſolet hic præcipi, delectus, atque adeò optima pendeat Fabulæ Tragicæ conſtitutio. Quare disquirendum. 1. Qui affectus in Tragœdia. 2, A quibus. 3. Quomodo debent concitari.

§. I. Qui affectus concitentur in Tragœdia.

D. *QUi affectus concitantur in Tragœdia?*

M. Miſericordia, & Terror, quorum operâ purgantur omnes alii Affectus: unde Scena appellata eſt quædam quaſi palæſtra humanorum affectuum, ubi præparantur illi, & perficiuntur.

D, *Quomodo pungant alios Affectus Miſericordia, & Terror?*

M, Miſericordiâ tangimur, cùm videmus aliquem grandi aliqua calamitate preſſum, præſertim immerentem, timemusque, ne quid ſimile nobîs cõtingat, quod alteri, nobis quodam modo æquali accidit. & ſic miſericordia parit timorem, cautumque præſtat, quem afficit, nè gerat aliquid; unde tanta ſibi miſeria proveniat. Item ad obiectam gravis infortunii ſpeciem terror incuſſus; ejusmodi vitandi mali deſiderium injicit: quo deſideriô efficitur, ut affectibûs moderemur, qui ſunt veræ omnium germanæque cauſæ noſtrarum calamitatum.

§. II. A quibus concitentur affectus in Tragœdia.

D. *QUinam debent concitare Miſericordiam, & Terrorem in Tragœdia?*

M. Multo meliùs actores, qui neque improbi, neque admodum probi ſunt, ſed inter illos medii, & qui cum amicis rem habebunt, aut conſanguineis, illos affectus commovebunt.

D. *Quare minùs commovebunt, qui ſunt improbi?*

M. Quia ùt Improbi felicitas indignationem parit; ſic non parit infelicitas miſericordiam, aut terrorem; non miſericordiam, quia dignum exiſtimat quisque, improbum calamitate, quâ premitur: non terrorem, quia nemo ſibi eventurum putat, quod improbi culpâ factum eſſe videt; terreatur, eſto, qui ſceleſtum affligi ſceleſtus aſpicit. ſed vulgò non ſunt, aut cenſentur improbi, qui adſunt ſpectatores, adeoque non eſt exiſtimandum, improbi calamitate illos eſſe perterrendos,

D. *Non poterunt igitur improbi in ſcenam produci?*

M. Poterunt utique, ut jam præmonuimus, ſed ea adhibita cautione, ut, ſi minùs miſericordiam, terrorem ſaltèm vel probis ſpectatoribus incutiant: quod ſanè fiet, ſi non tam ex culpa, quam ex errore humano lapſi videantur.

D. *Quare minùs apti ſunt movendæ commiſerationi, incutiendoque terrori, qui ſunt maximè probi?*

M. Quia qui probus eſt imprimis, cùm ſit infe-

felix, non parit miſericordiam, cùm ſolam pariat indignationem, eamque maximam, ſi abominando facinore tollatur è vivis; nec terrorem, quia, ut tradit Ariſtoteles, nemo ſibi propter probitatem idem eventurum eſſe putat, cujus præmium eſt felicitas.

D, Non licebit ergo probos in ſcenam producere?

M. Conſtat Chriſtianos Martyres datos eſſe aliquando ſcilicet in theatrum, uti & viros alios probos, qui ſemel aut amore victi impotentiùs, aut irâ abrepti vehementiùs, cæco quodam impetu mortem aliis intulerunt. Quare lex illa, quæ improbos, probosve arcet à theatro, pro optima Tragœdiæ forma poſita eſt: nec quidem aliud voluit Philoſophus, cum ſic præcepit: quàm quid ſit ea in re præſtantiſſimum, indicare.

D. Quem facit Actorem medium probum inter, & improbum?

M. Is eſt, juxta eundem Philoſophum, qui nec virtute, nec vitio admodum excellit, qualem Oedipum fuiſſe accipimus: cujus neque magnæ virtutes, neque ſumma vitia commemorantur, quæ abripere in contrarium affectus auditoris ſolent.

2. Qui peccat imprudens. ac proinde nec viri boni nomen meretur, quia illius officium eſt transgreſſus: nec contra improbi, quia inconſultò peccat. Sic idem Oedipus, cùm parricidium ſummum eſſe crimen non ignoraret, Lajum tamen miſer per ignorantiam peremit. Debet etiam ſumma ille dignitate præcellere: ut hac ratione major calamitas terrorem ſimul, & commiſerationem augeat.

D. Quare amicos inter, & conſanguineos res geri debet in Tragædia?

M. Quia 1. Si inimicus inimicum occidat, nulla

nulla excitabitur commiſeratio; niſi quatenus factum ipſum communi humanitatis recordatione commovet; atque etiam facilè ferent homines in alio, quod eſſent ipſi quoque facturi. 2. Si nec amicus, nec inimicus alteri mortem infert, ſed ignotus ignoto; cùm hoc agat ſine affectu, nec ipſe movebit affectus. 3. Si nec affinitate, aut ſanguine conjunctus occidat, non adeo commovebit. Quare præſtat, ut inter amicos, & cognatos res geratur; ùt ſi fratrẽ frater, parẽs filium, filius parentem aut occidat, aut invadat. Ab amicis enim iſta cùm fient, movebunt commiſerationem: à conſanguineis atrocia etiam videbuntur, ut cùm Clytemneſtram Oreſtes, Eriphylem tollit Alcmæon.

§. III. Quomodo concitentur Affectus in Tragœdia.

D, QUomodo concitantur Affectus in Tragœdia?

M. In hoc variant Tragœdi, (a) apud quos vel committit actor facinus, vel non committit; iterum vel committit ignarus rei, vel conſcius; item ſic committit ut factũ vel poſt, vel ante dignoſcat. Itèm antè agnoſcat, ut animum mutet, priusquam id conficiat, aut pœnitentiam agat.

Atque ex his variis modis concitandorum affectuum ortæ ſunt variæ ſpecies Tragœdiarum: quatuor celebrantur imprimis. 1. Eſt quando agnoſcitur, qui occiditur, ùt cùm Medea liberos occidit. 2. quando agnoſcitur poſt mortem, qui occiſus eſt: ut cùm Oedipus Lajum ſua manu peremptum audit. 3. quando agnoſcitur eo tantùm momentô, quo perire debet, & periculo eripuit; ut cùm Iphigenia agnitum Oreſtem morti ſubducit. 4. quando agnoſcitur, qui periturus eſt, & ad mortem quæritur;

(a) *Ariſt. c. 12.*

tur; nihil tamen conficitur: ùt cùm Æmon apud Sophoclem ſtricto enſe Parentem inſequitur, neque tamen quidquam agit.

D. Licetne oculis objicere atrociora ſpectacula, quibùs ſanguis effunditur, & horror animis incutitur?

M. Non licet; neque enim debent induci in theatrum aut incredibilia quædam, ùt ſunt metamorphoſes aut fœda aſpectu, aut viſu atrocia, juxta illud Horatii,

Nec pueros coram populo Medea trucidet;
Aût humana palam coquat exta nefarius Atrêus,
Aût in avem Progne mutetur Cadmus in anguem.
Quodcumque oſtendis mihi ſic, incredulus odi.

D. Qui referri poterunt, quæ oculis non licebit ſubjicere?

M. 1. Prænuntiabuntur gerenda vel ab eo, qui facinus patraturus eſt, vel ab aliquo alio. 2. poſtquàm geſta fuerint, narrabuntur, quod Nuntiorum munus eſſe ſolet; ſic præceperat Horatius:

- - - - - - - Non tamen intus
Digna geri, promes in ſcenam, multaque tolles
Ex oculis, quæ mox narret facundia præſens,

D. An non licebit aliquid ob oculos ponere, quod ſpeciem aliquam habeat crudelitatis?

M. Licebit vincula, ipſumqué demortui Principis cadaver deferre in medium, ad commovendum auditorem; item verba, aliaqué ſævitiæ inſtrumenta licebit coràm exhibere, at non percutere, aut perimere, niſi poſt Scenam id fieri ſimuletur.

CAPUT XI.
Præceptorum uſus in ſcribenda Tragœdia.

D. Traditas hactenus de Tragœdia præceptiones, quæſo te, ad uſum ut revoces, & ſcribendæ Tragœdiæ unum aliquod paradigma proponas.

M.

M. Si velis ex arte Tragœdiam ſcribere, nudam primùm ac ſine ullo ornamento delineabis Actionem, quæ eſt materia Tragœdiæ, deinde ad Fabulam, quam voles inducere, attendes, videbisqué, ſitne ſimplex, an implexa; ſi implexa, an peripetiam ſimul, & agnitionem, & qualem utramque admittat, & cum ſuperioribus an bene cohæreat; an terror ex rebus oriatur, ac commiſeratio, aut quomodo poſſint aliunde commoveri; tum perſonas conquires, quarum ipſe habitus, affectusqué animo induces. Epiſodia poſtmodum excogitabis. Poſtquam ſic fuerit conſtituta Fabula, quid in nexu, quid in ſolutione inducere neceſſe ſit, examinabis: nam in nexu, non in ſolutione debent eſſe epiſodia, neque etiam prolixa illa aut otioſa, ſed brevia, & cum Actione primaria ritè connexa. Si ſimplex fuerit Fabula, curabit, artificiosè, ut deſinat, ſin implexa, agnitionem ut habeat, & peripetiam elegantem, & quæ tragicos effectus, ſeu perturbationes ipſa per ſe excitare poſſit.

D. Profer, quæſo, exemplum tum ſimplicis, tum implexæ Fabulæ?

M. Fabulæ ſimplicis exemplum ſit Troadum Tragœdia apud Senecam, quæ ſic habet. Græci, expugnatâ Trojâ, Calchantem conſulunt, quô pactô ſalvi domum pervenire, ac faventes ſibi Deos redituri habere poſſint. Calchas Polyxenam, & Aſtyanacta necandos eſſe pronuntiat; atque id conficitur. Reliqua ſunt epiſodia aptè illi Fabulæ intexta; ſic epiſodium eſt, Agamemnonis cum Pyrrho colloquium, quod ex Calchantis de mactanda Polyxena conſilio naſcitur; itèm epiſodium eſt tota illa ſcena, in qua ab Ulyſſe quæritur Aſtyanax, ac tandem invenitur: quod pariter è conſilio de præcipitando Aſtyanacte oritur.

Fa-

Fabulæ implexæ exemplum eſto Oedipi Tragœdia apud eundem Senecam, Oedipus disquirens, quis ſit Laji interfector, ſe & illius filium & interfectorem, atque etiam Jocaſtæ matris ſuæ maritum eſſe agnoſcit, quare effoſsîs ſibi præ pudore, & ira oculis abit in exilium, & Jocaſta ſe gladiô confodit. Hæc eſt Actio primaria; ad quam non ſpectat neceſſariò Oedipi in Prologo de peſtilentia ſermo, quamvis cum eadem aptè cohæreat. Itèm ejusdem Oedipi cum Creonte, & Tireſia colloquium, tum prolixa illa inferorum deſcriptio, umbrarumque evocatio, ſunt Epiſodia, niſi fortè cùm nominatim de Laji cæde agitur; Oedipi autē & Senis, & Phorbãtis, ex parte colloquium ad mutationem paulatim deducunt: ad nexum tamen referri poſſunt: reliqua ſunt in ſolutione; ubi eſt peripetia, & agnitio mirabilis.

CAPUT XII.

De Comœdia.

D. *QUid eſt Comœdia?*

M. Comœdia secundùm vim vocis eſt paganus cantus: *Comi* enim græcè ſignificat *pagum* latinè, & *Odi cantum*; ſic appellata, quòd in pagis habuerit originem; vel, ùt alii volunt, à Como hilaritatis, ac temulentiæ Deo dicta eſt Comœdia, quaſi *Comoden* ſit, *canere Comô digna*.

D. *Quomodo definitur Comœdia?*

M. Definitur. *Imitatio dramaticæ Actionis unius, totius, civilis, aut privatæ & vulgaris, ſtylo populari exhibita, & læto ſemper exitu terminata, ad proponendum vitæ privatæ exemplum*. Atque hæc definitio, Comœdiæ materiam, formam, & finem attingit; de quibus breviter admodùm agendum, eſt: cùm ſatis ea ſint expoſita in Materia, Forma & Fine pòëmatis dramatici, universè ſpectati, & alibi paſſim pluribus in locis. D.

D. *Quid habes circa materiam Comœdiæ?*

M. Eſt actio, cujus jam recenſitæ ſunt in definitione, & ſuperiùs explicatæ in materia dramatis variæ affectiones. Veritatem, vel falſitatem admittit illa, quia privati hominis eſt actio obſcura per ſe, & ignota; neque imitatur res illuſtres, & terribiles; aut admirabiles, ſed civiles, & privatas; ùt avaritiam ſenum, fraudes ſervorum, & ſimiles; quæ alios ſollicitudine, lætitià alios impleant; quare debet eſſe inſuper jocularis, ut delectet, & ea vitia exagitare, quæ riſum potius, quàm miſericordiam moveant.

D. *Quid præcipis circa Formam Comœdiæ?*

M. Præter ea, quæ dicta ſunt in Forma pòëmatis dramatici, curandum eſt, ut intexantur. 1. quædam peripetiæ; non quæ magnos, ac vehementes, ſed remiſſiores, lenioresque cieant animorum motus. 2. Agnitiones non eæ, unde oriantur maximæ perturbationes, ſed quæ levioribus de cauſis ortæ, non admodum moveant, ùt in Plautinis Comœdiis, quæ fit è crepundiis, nonnunquam ciſtulis, aut annulîs Agnitio. 3. Epiſodia brevia, & apta, 4. Mores ſolutiores, & jocis, ſalibusque conditi: in quibus magno opus eſt delectu; videndumqué, ne ſint frigidi, multò minùs obſcœni: quod jure in Plauto reprehendit Horatius:

At noſtri proavi Plautinos, & numeros: &
Laudavêre ſales, nimium patienter utrumque,
Nè dicam ſtultè mirati; ſi modó ego, & vos
Scimus in urbanum lepido ſeponere dicto.

Sententiæ rariores; ac vix aliæ, quàm pertinentes ad vitam quotidianam. & in frequentiori uſu poſitæ, ùt ſunt trita, ac vulgaria proverbia. 6. Dictio apta rebus, adeoquè non grandis, ùt in Tragœdia: ſed contrà humilis, ſuavis.

vis, & mediocri ornatu contenta, quamvis poſſit aliquando altiùs aſſurgere; cùm graviores affectus ſunt exprimendi, ùt ait Horat:

Interdum tamen, & vocem Comœdia tollit;
Iratusque Chremes tumido delitigat ore.

Adeoque metrum optimum erit, quod proximè accedit ad ſolutam orationem.

D. Quid ſtatuis circa Finem Comœdiæ?

M. Vult Philoſophus, Comœdiæ eſſe, ex Inimicis amicos efficere; quod universè dictum eſſe oportet, ùt cùm pater filio reconciliatur, aut cùm fraude aliqua, vel caſu ex ipſa actionis natura exorto à ſe invicem disjuncti duo homines mutuò in gratiam redeunt. Sed iſtud eſt officium Comœdiæ potiùs, quàm Finis: qui in eo poſitus eſt, ut vitæ privatæ exemplum proponatur, ut indè mores quisque ſuos corrigat.

Ex dictis colliges, à Tragœdia potiſſimùm differre Comœdiam: 1. Materiâ; Tragœdia res grandiores, Comœdia tractat humiliores, 2. Perſonis; in Tragœdia nobiles ſunt, in Comœdia humiles & obſcuræ. 3. Dictione; grandior eſt in Tragædia, vulgaris in Comœdia. 4. Exitus funeſtus eſſe ſolet in Tragœdia, in Comœdia felix eſt, atque hilaris.

D. Quid ſi perſonæ illuſtres inducantur in ſcenam, quæ Fabulam Comicam peragant?

M. Non erit hæc Tragœdia, aut Comedia, ſed tertium Dramatis genus ortum ex utraque, quod appellabitur Tragico-Comœdia, cujus finis eſt ſemper lætus, perſonæ partim illuſtres, partim vulgares; res modo ludicræ, modo triſtes. Amphitrionem vocat Tragico-Comœdiam Plautus, ubi ſic loquitur in Prologo Mercurius:

Faciam ut commixta ſit Tragico-Comœdia
Nam me perpetuò facere, ut ſit Comœdia,

Re-

Reges quò veniant, & dii, non par arbitror.
Quid igitur? quoniam hic ſervus quoque partes habet.
Faciam proinde, ùt dixi, Tragico-Comœdiam.

INSTITUTIONUM POETICARUM
LIBER IV.
De Reliquis Pöematis.

M. POST Epicam, & Dramaticam pöeſin celebrantur multa minora Pöemata; quorum alia ſic à ſe invicem differunt, ut ſingula ſingulas easque maximè diverſas conſtituant ſpecies, ùt Elegia, Epigramma, Satyra, Ode, &c. alia verò cùm ſint ùt plurimùm in genere heroico; majorem habent inter ſe conjunctionem, ac velut affinitatem, quamquam ad Oden quoque referri poſſint, cùm commodè canantur ad lyram, ſunt hæc, Epìthalamia, Genethliaca, Epicedia, Epinicia, Soterica, Protreptica, Parænetica, &c. de quibus omnibus breviter modò, pro dicendi inſtituto diſputabimus.

CAPUT I.
De Elegia.

D. QUid eſt Elegia?

M. Elegia propriè eſt *funebris cantus*, à flebili lugentium ſono ſic dicta, qui crebrò, *E E Legus* *hei hei! ingeminant.*

D. Quæ eſt materia Elegiæ?

M. Eſt propriè res funebris, & triſtis; unde Ovidius in mortem Tibulli canit:

Flebilis indignos Elegia ſolve capillos:
Ah nimis ex vero nunc tibi nomen erit. Et 5. Triſtium:

Ele-

Flebilis ùt noſter ſtatus eſt, ità flebile carmen.

Factum eſt tamen deinde, ut non tantùm res funebres, ac triſtes, ſed res quoque lætæ, amores, vota, preces, gratulationes, & convicia elegiaco carmine ſcriberentur, ùt videre eſt apud ipſum Ovidium. De materia, primisque Elegiæ Authoribus ſic ſtatuit Horatius:

Verſibus impariter junctis querimonia primùm,
Poſt etiam incluſa eſt voti ſententia compos.
Quis tamen exiguos elegos emiſerit Author.
Grammatici certant, & adhuc ſub judice lis eſt.

D. *Quæ eſt Forma Elegiæ?*

M. Forma Elegiæ, eſt ipſius conſtitutio & compoſitio, ſeu quædam eorum, quæ canuntur elegiacè, diſpoſitio; de qua ſic præcipi poteſt, ut pöëma illud terſum ſit, lene, perſpicuum, dictio mollis, & æquabilis, morata, tenera, affectibûs plena, & delicata quadam ſvavitate condita. Quamquam pro ratione rerum, quæ celebrantur, magnificè etiam procedat Elegia, ùt quæ apud Propertium ſcripta eſt in Actiacam victoriam, & alibi paſſim apud Authores probatiſſimos.

CAPUT II.

De Epigrammate.

D. **Q***Uid eſt Epigramma?*

M. Si vocis etymon attendas, eſt inſcriptio quævis, *Epigrafen* enim græcè eſt *inſcribere* latinè. Si definitionem quæras, dicitur breve pöëma cum ſimplici cujuspiam rei, vel perſonæ, vel facti indicatione, aut aliquid ex propoſitis deducens:

D. *Quotuplicis generis eſt Epigramma?*

M. Duplicis, ùt indicat definitio; aliud enim ſimplex eſt, quod ſimplici rei, perſonæ, aut facti indicatione continetur, ùt ſunt inſcriptiones

nes denariorum, & ſtatuarum, ùt iſta clypei:

Æneas hæc de Danais victoribus arma.

Alterum compoſitum dicitur, quod in ratione ducenda, colligendaque & quaſi in argumentatione poſitum eſt.

D. *Quæ eſt materia Epigrammatis?*

M. Sunt res univerſæ, perſonæ, facta, quæ exornari, reprehendi, fieri, probarive poſſunt.

D. *Quæ eſt ejus Forma?*

M. Eſt ipſa ratio tractandi Epigrammatis, quod ſolet ſcribi carmine vel hexametro, vel elegiaco, vel phaleucio, vel jambico.

D. *Quis eſt Finis?*

M. Eſt communis omni pöëſi, delectare docendo, ſeu laudet, ſeu vituperet Pöëta, qui ab hoc fine non debet recedere.

D. *Quot ſunt Epigrammatis dotes?*

M. Tres numerantur præcipuæ: Brevitas, Perſpicuitas, & Acumen.

CAPUT III.

De Satyra.

D. **Q***Uid eſt Satyra?*

M. Satyra videtur nomen ducere à Satyris, Diis petulcis, laſcivis, & dicacibus, qui inter actus Tragædiarum, ac poſtea Comœdiarum inducti in theatrum, non tantùm ſermone parum verecundo, libero, aculeato, vultu at corpore riſum movebant; verùm etiam cives improbos nominatim carpebant, unde Satyra ab aliquibus ad pöëma dramaticum revocatur. Videtur etiam dicta Satyra, quaſi Satura; quod varium complectatur argumenti genus. Quare definitur Satyra *Pöëma jocoſum, liberum, & aculeatum, ad reprehendendos, corrigendosque mores corruptos.*

D. *Quæ eſt materia Satyræ?*

M. Dici poteſt turpitudo riſu digna, vel odio ea;

exagitant enim Satyrici Pòëtæ, Inertes. Paraſitos, Deformes, Loquaces, Ingratos, Ambitioſos, Prodigos, Avaros, &c. Materiam Satyræ his duobus verſibus definivit Juvenalis:

Quidquid agunt homines. votum, timor, ira, voluptas,
Gaudia, diſcurſus, noſtri farrago libelli.

D. Quæ eſt Forma Satyræ?

M. Eſt ipſius conſtitutio, & compoſitio; in qua illinendæ ſunt quibusdam ſuavitatibus objurgationes, ut æquiore animo excipiantur: adeoque verſutum, ſagax, callidum, diſertum, tum acutum ingenium requiritur. Amat Satyra crebras ſententias, acutas, & acres, puritatem, & elegantiam. in verbis, remiſſos, molliores que numeros, dictionem ſubmiſſam, quotidianæ locutioni ſimilem: unde Horatius, qui in Odis usque adeò numero ſtuduit, ut idcirco numeroſus vocetur ab Ovidio: idem tamen in Satyris numerum illum neglexit: non quia aliter non poſſet, ſed quia hunc neglectum Satyris putaret convenire. Nullæ certæ partes in hoc pòëmate aſſignantur; aliquando inſinuatio, ſæpius abruptũ, & incitatũ principiũ adhibetur.

D. Quis eſt Finis Satyræ? M. Eſt objurgando; & irridendo abſterrere homines à vitiis, & ad virtutẽ incitare. Vide tamen, ut joci ac ſales ſatyræ careant obſcœnitate: nè, dum animos vis purgare, ad morum turpitudinem invites.

CAPUT IV.

De Pòëmate Lyrico.

D. QUid eſt Pòëma Lyricum?

M. Dictum eſt Pòëma Lyricum à Lyra, quæ inter organa muſica celebris eſt, adhibeturque ad hujusmodi carmen concinendum. Quare vocatur etiam illud pòëma Ode, & Melos id eſt cantus, unde Pòëtæ Lyrici, & Melici.

D. Quæ eſt materia pòëmatis Lyrici?

M. Longè, lateque patet hæc materia; con-

tinet enim laudes Deorum & hominum, vota, preces, exhortationes ad virtutem capeſſendam, ad vitia fugienda, deplorationes calamitatum, deſideria, conqueſtiones; fontium, montium, villarum. aliorumque locorum amœniorum laudes, & deſcriptiones; deliberationes itèm, & invitationes, aliaque innumera, quæ brevi pòëmate concludi poſſunt, comprehendit. Nam, ùt docet Horatius.

Muſa dedit fidibus Divos, pueros que Deorum,
Et pugilem victorem, & equum certamine primum,
Et juvenum curas, & libera vina referre.

D. Quæ eſt forma pòëmatis Lyrici?

M. Eſt ipſa compoſitio, ſeu ratio ſcribendi illius pòëmatis, ubi notandum eſt, quòd eſt Epopœiæ gravitas, Tragœdiæ vehementior affectus; Comœdiæ jocus, Elegiæ mollities, Satyræ acerbitas, Epigrammati acumen, idem eſſe pòëmati Lyrico ſuavitatem. Quare debent adhiberi verba florida, polita, non ſine majeſtate induci ſententiæ, vitari literarum colliſiones duriores, aliaque obſervari, quæ diximus facere ad ſuavitatem Narrationis Epicæ, & ad dotes dictionis pòëticæ.

D. Quot ſunt Verſuum genera in Odis?

M. Sunt ſanè quàm plurima: quæ ſuas ducunt appellationes vel ab Authoribus, ut Alcaici ab Alcæo. Sapphici à Sappho, Aſclepiadei ab Aſclepiade, &c. vel à metris, quibus conſtant, ùt Trochaici à Trochæo, Dactylici à Dactylo, Anapæſtici ab Anapæſto, &c. ſed illorum metrorum leges à Grammaticis petendæ ſunt.

D. Quid eſt Strophe, Antiſtrophe, & Epodus?

M. Ode dividebatur in Strophen, Antiſtrophen, & Epodum. Strophe erat pars illa Odæ, quam Chorus in luſtranda ara in Deorum laudem modulabatur, progrediendo ab oriente in occidentem. Antiſtrophe vocabatur, cùm Cho-

rus revertèbatur canendò ab occidente in orientem. Epodus fiebat, cùm in medio conſiſtebat Chorus, & quod ſupererat carminis, perſolvebat. Verùm jam nomine Epodi intelligitur illud genus carminis, in quo ſingulis verſibus ſingulæ clauſulæ ſubjiciūtur; & veluti accinuntur, idque ferè alio genere carminis, & plerumque breviori: cujusmodi ſunt pleraque apud Horatium in libro Epodon, jambico dimetro poſt heroicum, aut trimetrum jambicum ſtatim ſuccedente.

D. *Quid eſt Ode diſtrophos, triſtrophos, & tetraſtrophos?*

M. Ode dicitur diſtrophos, quæ plures habet ſtrophas ſeu clauſulas: quarum ſingulæ continent duo carmina: quæ clauſulæ ſtrophæ dicuntur, quòd poſt duos verſus ad duos alios reverti oporteat, ùt in hac Oda Horatii; v. gr.

Sic te Diva potens Cypri,
Sic fratres Helenæ, lucida ſidera;

Poſt hæc duo carmina, eodem modo duo alia ſuccedunt:

Ventorumque regat pater,
Obſtrictis aliis, præter Japyga:

& ſic deinceps ad finem Odæ. Ità dicitur illa Ode triſtrophos, quæ continet plures ſtrophas ſive converſiones, quarum ſingulæ habent tria carmina; & tetraſtrophos, cujus ſingulæ ſtrophæ quatuor includunt verſus.

D. *Quid eſt Ode monocolos, dicolos, & tricolos?*

M. Ode dicitur monocolos, ſeu uniformis quæ unius, ejusdemque generis, habet carmina: talis eſt prima Ode Horatii:

Mæcenas atavis edite Regibus,
O & præſidium, & dulce decus meum, &c.

ejus omnia carmina ſunt aſclepiadica. Dicitur

tur Dicolos, quæ habet ſtrophas, quarum carmina ſunt duplicis generis; tricolos, cujus ſtrophæ continent carmina triplicis generis.

CAPUT V.
De Hymno, Parodia, & carmine Intercalari.

D. QUid eſt Hymnus?

M. Eſt Ode ad Dei laudes virorumque illuſtrium celebrandas inſtituta.

Quid eſt Parodia?

M. Eſt imitatio verſuum, ubi ſententia tamen ad contrarium ſenſum detorquetur. Iſtud genus carminis frequentavit imprimis Joannes Baptiſta Maſculus, profanos ſenſus ad religioſa ferè argumenta convertens. Sarbievius item Odas Horatii aliquot improbas ad pietatem tradùxit per parodiam;

D. *Quid eſt Carmen Intercalare?*

M. Intercalare carmen, quod & Regium dicitur, eſt illud, in quod poſt aliquod verſuum intervallum, idem ſemper recurrit, ut apud Virgilium in Eclogis ille verſus ſæpiùs uſurpatur:

Incipe Mænalios mecùm, mea tibia, verſus
Et ille deinde,
Ducite ab ùrbe domum; mea carmina ducite Daphnin.

CAPUT VI.
De Eclogis, Sylvis, & Diris.

D. QUid eſt Ecloga?

M. Ecloga, quæ, & Bucolicum Carmen à Bubulco, & Paſtoritium à Paſtore dicitur; eſt imitatio ruſticarum actionum ſtylô mediocri, & ſvavi, vel per meram enuntiationem: vel per dramaticam perſònarum effictionem. Eclogæ vo-

vocantur à delectu & concinnitate ſermonis; *itlegin* enim græcè, eſt *ſeligere* latinè. Cùm autem Bucolicum Carmen initiô inconditum eſſet ùt plurimùm, ... uriora quædam, elegantiora que ſeligebantur: unde huic generi carminum indita eſt appellatio.

D. Quæ ſunt leges hujus pòëmatis?

M. Tractantur in eo vota, gratulationes, altercationes, pollicitationes, conqueſtiones, gaudia: ſed videndum, ut omnia agrum redoleant. Dicendi character debet eſſe humilis, frequentes adhibendæ comparationes ex agris deductæ, jucundæ itèm deſcriptiones inferendæ. Hexametrum carmen adhibendum, modò nè adſit granditas, neve longiore ambitu circumducatur. Ducem habes in hoc genere Pòëſeos, ùt in heroico, Virgilium, qui quanto ſublimior videtur in Æneide, tantò ſe ſubmiſſiùs de induſtria deprimit in Bucolicis.

D. Quid vocas Silvas?

M. Sunt Carmina ſubito calore effuſa, neque anxiâ curâ caſtigata. Silvæ dicuntur, quòd oblatam quaſi temerè materiem ex tempore, & ſtylo veloci percurrat, & tractet Pòëta, dum calor menti inſidet. Statius certè initiô ſuarum ſilvarum libellos, qui ſubito calore, & quadam feſtinandi voluptate ſibi fluxerunt, ſilvas vocat, additque illa pòëmata ſolùm habere gratiam celeritatis.

D. Quid intelligis per Diras?

M. Diræ ſunt quoddam Carminis genus, quo quidquid furoris, imprecationum, querelarũ, conviciorum in mentem venit, effundit Pòëta. Sic Dido Æneam apud Virgilium; Medea Jaſonem apud Senecam dirîs proſequuntur.

Expeditis, de quibus libri hujus initiô, variis carminum generibus: illud unum ſupereſt, ut de

de Pòëmatibus, quæ ad heroicam pòëſin commodè revocantur, quamvis ad lyram quoque venuſtè cani poſſint, breviter diſſeramus: ſunt hæc Epithalamia, Genethliaca, Epicedia, &c.

CAPUT VII.
De Epithalamio, Genethliaco, Epicedio.

D. QUid eſt Epithalamium?

M. Eſt Pòëma pro nuptiali pompa conſcriptum, ſic dictum à vocibus Græcis *epi de*, & *thalamos*, nuptiale cubiculum.

D. Quomodo conficiendum eſt illud pòëma?

M. Laudes conjugum celebrandæ, fauſtum augurium capiendum, fructus illatum nuptiarum prædicandus, vota concipienda pro connubii felicitate, & futura prole. Conſule pòëtas, qui ſcripsère Epithalamia; Catullum, Statium, Claudianum, &c.

D. Quid eſt Genethliacum?

M. Eſt Carmen, quod naſcentibus accinitur: *Genetble* enim græcè, eſt *nativitas* latinè, unde Genethliacon, natale carmen.

D. Quomodo ſcribendum eſt bujusmodi Carmen?

M. Parentum virtutes celebrantur, ſpes de puero excitantur variæ loci, ac temporis notantur circumſtantiæ.

D. Quid eſt Epicedium?

M. Eſt Carmen funebre, quæ Nænia Romanis, Græcis Epicedium dicitur ab *epi* & *kedos cura*, quæ mortuis præcipuè debet impendi.

D. Quæ ſunt leges Epicedii?

M. Narrantur demortui laudes, pompa funebris deſcribitur; conditur Epitaphium, Pòëta denique apprecatur æternitatem.

CAPUT VIII.

De Epinicio, Euchariſtico, Propemptico.

D. *Quid eſt Epinicion?*

M. Eſt Carmen pro reportata victoria conſcriptum, ſic dictum ab *epi & nike, victoria.* A variis circumſtantiis loci, temporis, hoſtium multitudinis &c. celebranda eſt victoria; obſervanda tradita poſteris, imperatoriæ prudentiæ, & fortitudinis monumenta; exponendum, qui fructus ex victoria conſequantur; vota, preceſque pro patriæ Victoriſque incolumitate fundendæ. Habes paſſim apud Authores exempla, quæ in hoc genere Carminis imiteris.

D. *Quid eſt Euchariſticum?*

M. Eſt poëma, quo gratias alicui agimus ob præſtitum beneficium, ſic dictum ab *Euchariſtein gratias agere*: debet eo in carmine prædicari acceptum beneficium, dantis humanitas, & beneficentia extolli, accipientis neceſſitas non debet omitti, item miſcenda vota in gratiam dantis.

Hujus Carminis paſſim exempla ſuppetunt apud Authores.

D. *Quid eſt Propempticum Carmen?*

M. Propempticum à *propempo, deduco,* eſt Carmen in gratiam aliquo abeuntium ſcriptum, in quo vota concipiuntur eorum cauſa, vel ad avertendum malum aliquod, vel ad bonum aliquod, ac præcipuè fortunatum iter apprecandum. Talis eſt Ode Horatii (a) in gratiam Virgilii Athenas navigaturi, quæ ſic habet.

Sic te Diva potens Cypri,
Sic fratres Helenæ, lucida ſidera,
Ventorumque regat pater.
Obſtrictis aliis præter Japyga;

Nav-

(a) Lib. 1. Od. 3.

Navis, quæ tibi creditum
Debes Virgilium, finibus Atticis
Reddas incolumem, precor,
Et ſerves animæ dimidium meæ.

Egregia habet Vallius (a) hujus generis poëmata, quibus Amicos, atque unum imprimis ſub Amyntæ perſona in Indiam proficiſcentem proſequitur, quæ tu conſule.

CAPUT IX.

De Carmine Soterico, Protreptico, & Parænetico.

D. *Quid eſt Sotericum Carmen?*

M. Eſt carmen pro ſalute recepta, & vitato gravi aliquo periculo; dicitur Sotericum, quòd *Soteria* græcè, *ſalutem* ſonet latinè; in eo debet expendi periculi magnitudo, in eo ſubeundo fortitudo, in vitando ſolertia, vel felicitas, bona ex vitato exorta celebrari. Habes abſolutiſſima hujus Carminis exempla apud Frizonium in quatuor Odis, quas ad Franciam, ad Chriſtianiſſimum Regem, Auguſtiſſimam Reginam Matrem, poſt recuperatam Regis ſanitatem, inſcripſit, quarum prima ſic incipit:

Pæane ovantes junge lyræ modos,
Et Martiales Francia laureas:
Defuncta fatali periculo,
Magnifici rea ſurge voti, &c.

D. *Quid eſt Carmen Protrepticum?*

M. Idem eſt atque Adhortatorium Carmen, à verbo *protrepo adhortor,* cùm ſcilicet alios ad aliquid ſuſcipiendum impellimus. Nihil eſt uſitatius ejuſmodi Carmine apud Poëtas; Formam habet illius exquiſitam Frizonius in Sacra Expeditione ad Principes Chriſtianos.

 Sur-

(a) Heroi. lib. 3.

Surgite magnanimi Proceres, quos æthere ab alto
Increpuêre ſacrum ſpirantia claſſica martem, &c.

Quæ Carmina, ſi qua alia, vim habent ad permovendos animos: ducitur enim adhortatio ab Ottomanici hoſtis ferocitate, & ſucceſſu funeſtè felici, ab amplitudine regionum ab eo devaſtatarum, ab Solymææ urbis ſanctitate ab eo tam fœda ſervitute oppreſſæ; à futuræ victoriæ certis conjecturis, &c.

D. Quid eſt Carmen Paræneticum?

M. Eſt Monitorium Carmen, à *Paræneo, admoneo,* ſic dictum; in quo præcepta ſapientiæ continentur. Sic Pòëta pro ſuo officio alios monet, v. gr. nè ſe periculis temerè objiciant, ne majora viribûs ſuſcipiant, nè quid aliud aggrediantur, cujus ipſos poſtea pœnitere poſſit. Habes ejusmodi Carmina paſſim apud Pòëtas tum veteres, tum recentiores, ac proinde nihil eſt opus feſtināti præſertim, exempla proferre.

INSTITUTIONUM POETICARUM

LIBER V.

Exempla varia, & obſervationes ad Artem Pòëticam ſpectantes; complectens.

CAPUT I.

Pòëtarum Latinorum Præſtantiorum nomina, ætas, Stylus.

CUm Pòëſis lectione ſummorum Pòëtarum &

& imitatione potiſſimùm comparetur, juvat cognoſcere quinam poëtæ frequentiùs, & accuratiùs legendi, quinam obiter, & ſtrictim volvendi, aut etiam omnino prætereundi ſunt. Id ex Indice, quem ſubjicio, patebit.

MARCUS ACCIUS PLAUTUS, natione Umber, patriâ Sarſinas, obiit annô Urbis conditæ quingenteſimô ſeptuageſimô, qui fuit mundi termilleſimus, octingenteſimus, ſeptuageſimus. Non temerè legendus eſt, propter nequitias, & impuros amores, atque adeò propter ſales invenuſtos, quibûs ſcatent ejus Comœdiæ.

P. TERENTIUS, author eſt Latinitatis terſiſſimæ; non legatur tamen, niſi depurgatus. Ortus eſt Carthagine, in Africa, annô U.C. 560. In pingendis hominum moribus, & arte coagmentandæ fabulæ cæteros vincit Comicos.

TITUS LUCRETIUS CARUS inſignis eſt ob Latinum ſermonem, & ſententiarum gravitatem, verſus habet paulo horridiores, interdum obſcœnos & impios. Scripſit Phyſica. Romæ natus eſt, annô ejusdem Urbis 658.

CAJUS VALERIUS CATULLUS, Veronenſis, novem poſt Lucretium annis ortus, ſcripſit Odas, Elegias, Epigrammata, &c. Sermo benè Latinus eſt; verſus aliquando duriores, ſæpè obſcœni.

P. VIRGILIUM annus U. C. 684. edidit, futurum olim principem Latinæ pòëſeos; patria tanti viri, Andes vicus prope Mantuam.

Q. HORATIUS FLACCUS, quinque poſt Virgilium annis editus Venuſii, in Apulia; omnia ingenioſè, ſplendidè, luculenter ſcripſit, non pauca tamen habet lutulenta, & inquinandis moribus, niſi delectus habeatur, opportuna.

ALBIUS TIBULLUS, & SEXTUS AURELIUS PROPERTIUS, nati ſunt circa annum U.

C. 720. hic in Umbria, ille Romæ. uterque poëta melior, quàm caſtior, atque idcirco ablegandus à puerorum Scholis, niſi quis fortè locus benè repurgatus excerpatur.

P. OVIDIUS NASO patriam habuit Sulmonem, urbem Pelignorum in Italia annô U. C 711. amænus vates, copioſus, ingenioſus, & illaborata facilitate gratus, utinam æquè caſtus, & modeſtus; quamobrem periculoſè legitur non ſolùm in iis libris, ubi nequitiam apertè profitetur, ſed etiam in Metamorphoſibus, epiſtolis, &c: Triſtia, & libri de Ponto minus habent periculi.

MANILIUS; incertum, quo annô natus, rectè in extrema Auguſti tempora rejicitur, cui ſuum opus videtur dedicare. Scripſit Aſtronomica, verſatus ſatis concinnè & faciliter in argumento per ſe horrido. & intentato.

PHÆDRUS, originè THRAX, libertus Auguſti. floruit ſub Tiberio. Lucet in eo nativus quidam latini ſermonis lepos, aureô Auguſti ſæculô digniſſimus. Vide, quæ de illo, & aliis nonnullis Poëtis ſcripſit P. Franc Vavaſſor, Societ. Jeſu, in ſuo de Ludicra dictione libro, Multa quoque de Poëtis differit eruditè Poſſevinus noſter in ſuæ Bibliothecæ parte. 2. lib. 7. Addi ſolent ad Phædri calcem Avieni fabulæ. Is Theodoſio Seniore imperante vixit, hoc eſt annis poſt Phædrum circiter 350. Ejus latinitas immane quantùm à Phædri nitore diſcrepat.

SENECA, patriâ Cordubenſis, Lucii Annæi Senecæ Philoſohi, ùt multis placet, filius. vixit Neronis ævô, Artem tragicam ignorat. Ampullata ſunt ejus Carmina, plerumque tamen plena ſpiritûs, & ardoris, latinitas non ignobilis in ſententiis & orationibus, quas actoribus ſuis: & heroibus affingit, modum vix tenet; multò

multò præſtantior futurus, ſi temperare ingenio ſuo, quàm indulgere maluiſſet.

MARCUS ANNÆUS LUCANUS, Senecæ Philoſophi. fratris filius, patriâ itèm Cordubenſis Hiſtoriam civilis Belli Cæſarem inter, & Pompejum verſu ſcripſit elato, & ſæpè turgido, nonnunquam acri & ingenioſo. Cur illi poëtæ nomen abrogent eruditi, & oratoribus, vel hiſtoricis annumerandum cenſeant, intelligitur ex iis, quæ de poëſi diximus. Non enim poëmatis ſui materiam quaſi facit, & rerum variarum inventione, ac mutatione illuſtrat; ſed acceptum ab Hiſtoria ornatè proſequitur. Multos fallit ambitioſus ille ſententiarum tumor, & argutiarum fucus, ad pompam potiùs, & faſtum quàm ad veritatem comparatus.

PETRONIUS ARBITER, civis Romanus prædives, Neronis familiaris, ejus flagitia deſcripſit. verſibus impuriſſimis, & argumento convenientibus, uterque dignus oblivione, & execratione.

A. PERSIUS FLACCUS. Volaterranus, eodem Neronis tempore Satyras ſcripſit, ſed multo conditas ſale: tutò legi, pauca ſi demas, poſſunt.

SILIUS ITALICUS, ab Italica, Bæticæ Hiſpaniæ urbe, ſic appellatus, ultimo Neronis annô conſulatum geſſit, iterumque ſub Domitiano Poëma compoſuit de ſecundo Bello Punico. Virgiliū, cujus cultor inſignis erat, imitari ſtuduit, ac ſequi; multùm abeſt, quin aſſequatur.

P. PAPINIUS STATIUS, Neapoli, ùt veriùs creditur, oriundus, ſub Nerone, & Domitiano ſcripſit Silvas, Thebaidem, & Achilleidem; ſtylô ſæpè confragosô, & obſcuro Ejus Silvæ, ſunt amæniores & cultiores.

C. VALERIUS FLACCUS, Setinus, edidit libros

bros octo Argonauticon, quos, Veſpaſiano dedicavit. Statiô purior, & melior eſt.

MARCUS VALERIUS MARTIALIS, Bilbilitanus, Romæ annis quinque, & triginta vixit, usque ad Trajani tempora cùm in Hiſpaniam ſuam rediit: mores, & ingenium perpolire poteſt ejus lectio, ſi obſcæna deleas epigrammata.

DECIUS JUNIUS JUVENALIS, Aquinas, pòëta doctus, & eloquens, majeſtatem, & aculeos, interdum declamatorios, habet: minùs Horatiô politus, ac preſſus, Perſiô uberior eſt. Cave illum, niſi expurgatum legas.

CLAUDIANUS fuiſſe Alexandrinus fertur, ſub Theodoſio magno, ejusque liberis claruit, à quibus ei ſtatua in Romano Foro poſita. Pòëticos ſpiritus ingentes, & meliore ſæculo dignos habet, ac, ſi tumoris nonnihil detrahas, vix ulli pòëtarum latinorum, præſertim in iis, quæ poſtremò locô ſcripſit, ſecundus eſt.

AURELIUS PRUDENTIUS, ſub eodem Theodoſio, in rebus Chriſtianam ferè pietatem, & religionem ſpectantibus operam poſuit, barbaro ſæpè, licèt ingenioſo, & erudito carmine.

Quintiliani judicium de Pòëtis Latinis habes librô ejus inſtitutionum X.

CAPUT II.

De Stylo Pòëtico.

STylus vocatur propria quædam dicendi, ſeu ſcribendi forma. Sunt enim, qui breviter, & ſtrictim loquuntur & ſcribunt; ſunt qui fundunt latiùs orationem ſolutam perinde, ac vinctam: alii magnificè, & ſplendidè, alii nitidè, ac parcè amant ſcribere. In quo ſuam quisque indolem ferè ſequitur. Hinc Styli tanta varietas, præſertim in pòëtis, qui genio pluſculum indulgere ſolent. Oritur etiam illa è va-

riis

riis carminum generibus. Alius enim ſtylus convenit Epopœïæ, & verſui Heroico, alius Tragico, & Comico; alius Lyrico; ſuus eſt Epigrammati, ſuus Elegiæ, ſuus Dithirambo, &c. Quis autem ſingulorum iſtorum ſit proprius, aliunde cognoſci meliùs nequit, quàm pòëtis ipſis legendis. Caput eſt, legere optimos in unoquoque genere, exempli causâ Virgilium in Heroico pòëmate, quem recentiores quidam egregiè ſunt imitati, ùt Sannazarius, Bembus, Heinſius, & alii, quorum carmina extant collecta in libello, cujus titulus eſt, *Deliciæ Heroicæ Pòëſeos*, itèm Jacobus Uvallius, Carolus Ruæus; & in Elegiaco, Ovidius, Sidronius Hoſchius, &c. in Comico Terentius: in Tragico, Seneca, Petavius, Malapertinus, &c. In Lyrico Horatius, Sarbievius, Jonius, &c. In Epigrammate Martialis, in Silvis Statius, &c. Conſule Quintilianũ librô præſertim 12. cap: 10. ubi de ſtylo, ejusque diverſis formis agit: & P. Nicolaum Cauſinum in ſuis divinæ, & humanæ eloquentiæ Parallelis Lib. XI. ſed præcepta haud multùm juvant. Optimũ ſtylum conſequeris, ſi multum, & attentè legeris, & diligenter ſcripſeris.

CAPUT III.

De Variis Verſuum generibus.

PRæter uſitatos verſus Hexametrũ, Pentametrum, & Jambicũ, qui nihil, aùt parùm difficultatis habent, alii quidam ſunt reconditiores, partim à Comicis, partim à Lyricis vatibus uſurpati: de utrisque pauca obſervabimus.

§. I. De Verſibus Comicis.

CUm pòëſis ad delectationem maximè comparata ſit, uti verſibûs debet, quæ eſt oratio omnium ſuaviſſima. Tragici utuntur Jambicis Jam-

Jam-

perfectis, iis nempe, qui in pedibus paribus Jambos habent, nempe in 2. 4. & 6. in imparibus vero Spondeos, vel Anapæſtos, Dactilos, aut Jambos, quia omnes iſti pedes plùs habent gravitatis, & dignitatis. Comici utuntur Jambicis imperfectis, idque ſatis habent, ſi in fine ſit pes Jambus, in aliis locis adhibent promiſcuè Jambos, ſpondæos, Dactylos, Tribraches, Anapæſtos, qui locum habent in Jambicis perfectis. Præterea utuntur Amphimacrô ſeu Creticô, qui conſtat duabus extremis ſyllabis longis, & media brevi, ùt *Pamphilum, ambiunt*. Interdum Proceleusmaticô, ſive duobus Pyrrichiis, hoc eſt quatuor brevibus, quia quatuor breves reſpõdent duabus longis, è quibus conſtat Spondæus; cui locus eſt in Jambico verſu. Exemplum Proceleusmatici habes in Andria A. I. Sc. I. ſub finem.

Mala mens, malus ani-mus, quem quidem, ego ſi ſenſero.

in hac enim ſcena ſunt omnes Senarii, ſive Trimetri, Itaque in ſecundo pede eſt Proceleusmaticus.

Itèm in eadẽ Andria Act. 3. Sc. 3. in primo pede.

Tibi generum firmum, & filiæ invenies virum.

Utuntur etiã Comici verſibus Jambicis dimetris, id eſt, qui quatuor tantùm pedes habeant: nam antiqui vocabant duos pedes, unã menſuram: interdũ Tetrametris, id eſt, qui habeant quatuor menſuras, ſive qui conſtent octo pedibus; unde octonarii, & quadrati appellantur,

Interdum totis quatuor, aut ſex, aut octo pedibus non conſtat illorum verſus, ſed deeſt aliquando una ſyllaba in principio aut in fine; & ii verſus vocantur Catalecti, ſive deſinentes, penduli, & ſemimutili: ùt *Muſæ Jovem canebant*, e… dimeter catalectus, deeſt enim ultima ſyllaba.

Itèm

Itèm, *Non ebur-neque au-reum*, deeſt enim prima ſyllaba. Obſervandum hic tantùm eſt, eum pedem, qui proximus eſt ſyllabæ relictæ, & pendenti, Jambum eſſe oportere.

Aliquando deeſt unus pes, iique verſus vocantur Brachicatalecti, ſive mutili, ùt.

Muſæ Jovis natæ.

eſt dimeter Brachycatalectus; deeſt quippe pes quartus. Hoc idem in Tetrametris contingit: v. gr. in illo.

Vos-precor vulgus ſilentum. vos que fe-rales Deos.

deeſt prima ſyllaba. Quòd ſi metiaris aliter, ac velis deeſſe ſyllabam in fine potiùs quàm in principio, facies Trochaicum verſum, qui nempe Trochæum pedem pro Jambo, iiſdem locis atque Jambicus, ponit.

Vos pre-cor vul-gus ſi-len tum voſque-ferales Deos.

Sic in Adelphis, Act. 3. Sc. 2.

Cæte-ros ruc-rem agerem, raperem. tunderem. & proſterne-rem.

Dividi etiam aliter poteſt prior verſus, ſi ponatur amphimacer in principio.

Vos precor vulgus ſilen-tum, &c.

Et tunc deerit ultimus pes, eritque Tetrameter Brachycatalectus. Quemadmodum illi verſus Andriæ, Act. 4. Sc. 1. qui Muretum, Scaligerum, Erasmum, & cæteram eruditorum familiam adeò torſerunt; dici commodè poſſunt Trimetri Brachycatalecti. Sic eos metire;

Hôccine-credibi-le eſt aut memora-bile
Tanta ve-cordia in nata cui-quam ut ſi-et.

Faceſſant enim ii, qui ut ſuum quemdam, quem ſibi fingunt ipſi, numerum inveniant, tollunt, mutant, vellicant miſeros verſus, iratô Terentiô, & veteribus libris reclamantibus.

In quibusdam ſive Dimetris, ſive Tetrametris abundat ſyllaba una, vel pes unus, vocantur-

turque Hypercatalecti, ſive Hypermetri, qui nempe habent aliquid ſupra communem menſuram. Ita longior eſt iſtè una ſyllabâ.

Muſæ-ſoro-res ſunt Miner-væ.

Ad inveniendum quoque numerum Comicorum verſuum, juvabit obſervare, quæ ſequuntur.

1. Sæpiſſimè litteram S. elidi, ità ut legendum ſit magi, pro magis; ſati, pro ſatis, &c. Sexcenta ſunt exempla, immò interdum ex trito S. vocalis præcedens eliditur. Sic in Andria: ——

Bonum in-genium narras-adole-ſcentis, op-timum.

ita ut *ſcentis, op.* Spondæus ſit *ſcent? op*; niſi malis Amphimacrum ponere. In eadem Andria:

Semper enim dicta eſt ejus, atque habita eſt ſoror.

Quo in verſu voces, *eſt ejʔ at*, ſunt tres longæ; Item:

Sed quid opus eſt verbis?

Sed quid opʔeſt verbis?

2. Voces quaſdam diſſyllabas in unam ſyllabam concreſcere, v. gr. *fuit fiet, puer, rei, echo, meus, tuus, ſuus, ſuo, deus, &c.* Sic metire verſum Andriæ, Scena I. Act. I.

Liberi-ùs vi vendi,-fuit-potes-tas, namʔan-tea,

Nonnulli volunt eſſe Amphimacrum in voce *libertùs*, in qua duæ mediæ ſyllabæ còëant in unam, quaſi ſi eſſet librùs: alii Dactylum ſi expungatur S. *librùs*. Sic illum ejuſdem Comœdiæ, qui eſt in Act. 4. Sc. 1.

Ut malis gaudeat a-lienis, atque ex incom-modis

in *gaudeat*, duæ ultimæ ſyllabæ in unam brevem coaleſcunt, quaſi *gaudat* legeretur; in *alienis* duæ mediæ concreſcunt in unam longam. Sic verba *quieſcit, meliùs. potiùs*, pro diſſyllabis ponuntur: *grandiuſcula* pro triſyllabo: ità Virgilius vocem *ſtellio* diſſyllabam poſuit: Horatius *pituitam* triſyllabam. Contra verò voces quædam

mo-

noſyllabæ in duas ſyllabas porriguntur; ùt *jam* quaſi eſſet: *iam.*

3. Sæpe vocales non elidi, cum in ſequenti voce occurrunt aliis. neque litteram M.

4. Voces *illum, illam, eccum, eccam* &c, aliquando primam habere brevem, quia olim unicâ littera L. & C. ſcribebantur, *i lum, e cum.*

5. M. & R. in media dictione interdum elidi. Sic in Andria, Act. 1. Sc, 3.

Enim vero, Dave, nihil loci eſt ſegnitiæ, &c.

Primus pes Anapæſtus eſt, Littera verò M. in fine interdum eliditur ante conſonantem, in Andria, Act 2. Sc. 2.

Certè eni-m ſcio non-ſatis me-pernôſti, &c. ubi primus pes dactylus, *Certʔeni.*

6. Vocales quaſdam corripi, quæ non eliduntur, v. gr. in Andria, Act. 4. Sc. 4.

Reliquit me homo atquʔ ab-it.

ubi *me* breve eſt, quia non eliditur more Græco. Et Sc. 6.

Quæ ſe in hones-tè optavit, &c.

voces illæ: *quæ ſe in.* . Dactylum efficiunt. Nonnulli, ut hiatum hunc effugiant. addi volunt. Plautino more, litteram *D.*, *Reliquit med homo.*

7. Nota, *eho, hem*, & alias quaſdam id genus interjectiones, extra metrum aliquando cenſendas, neque, cùm metiri voles verſum, annumerandas aliis vocibus.

§. II De verſibus Lyricis.

LYricorum vatum pòëmata vocantur Odæ, quæ vox Græca ſignificat cantilenam, quia Odæ, ad Lyram, ſive citharam vulgò canebantur, Odæ iſtæ proprium quoddam carminis genus habent, immò conſtant aliquando è tribus planè diverſis. Ab inventoribus vulgò nomen ſortiuntur. Sic Ode Alcaica dicitur, cujus

auctor

auctor Alcæus, Pòëta Græcus; Sapphica quam invenit Sappho. & ſingula Odarum, & verſuum e quibus cōponuntur, genera breviter percurro.

Primum genus Odarum eſt earum, in quibus ſunt omnes verſus Chorijambici, Aſclepiadei Tetrametri: qualis eſt apud Horatium Ode Lib. 1. *Mæcenas atavis. &c.* Vocantur Chori-jambici, quia in illis præcipuum locū obtinet pes Chorijambus, qui componitur ex Choreo: ſive Trochæo, & Jābo, id eſt longa, & brevi, brevi & longa. Aſclepiadei vocantur ab auctore; inventus enim fertur iſte verſus a quodam Aſclepiade. Tetrametri deniquē. quia pedes 4. habent, quorum 1. eſt Spondæus: 2. &. 3. Chorijambus, 4. Pyrrichius, conſtans ē 2. brevibus:

Mæce-nas atavis-edite Regibus.

Poteſt etiam aliter idem verſus dividi, ſi nempe interponatur cæſurâ in medio:

Mæce-nas ata-vis-edite- Regibus

Porrò cūm Ode unius generis verſibus ita conſtat, vocatur Monocolos: quæ vox Græca ſignificat, eſſe partes omnes unius formæ, ac ſpeciei. Quando duplicis generis ſunt verſus in Ode, vocatur illa Dicolos: quando triplicis. Tricolos: quadruplicis, Tetracolos, &c.

Rurſum quando verſus idem & ejusdem generis recurrunt: ſi alternis id fiat, id eſt, poſt alterum quemque verſum; vocatur Ode Diſtrophos (quæ vox Græca id ſignificat;) ſi poſt tertium quemque verſum, triſtrophos; ſi poſt quartum, Tetraſtrophos: quia ille ordo verſuū, qui identidem revértitur, Græcis eſt *Strophe*

Denique ſi pes nullus, nulla ſyllaba deſit, aut abundet, verſus vocatur Acatalectus: ſi deſit una ſyllaba, vocatur Catalectus: ſi pes totus deſit, Brachycatalectus, ſi abundet unus pes, Hypercatalectus, vel Hypermeter.

II.

II. Genus Odarum. eſt earum, in quibus primi quique tres verſus ſunt Hendecaſyllabi (hoc eſt undecim ſyllabarum) Sapphici (à Sappho inventi) Acatalecti, ſive quibus nihil deeſt; Pentametri, ſive quinque pedibus conſtantes, quorum. 1. eſt Trochæus, 2. Spondæus, 3. Dactylus 4. &. 5. Trochæi. Quartus autem quisque verſus eſt Adonius (ab Adone inventus) Dimeter, hoc eſt, 2. conſtans pedibus, nempe Dactylô, & Spondæô. Talis eſt Ode 2. lib. 1. apud eundem Horatium.

Jam ſa-tis ter-ris nivis-atque-diræ.

Similes ſunt duo ſequentes; quartus:

Terruit urbem.

Tota Ode eſt Dicolos Tetraſtrophos.

III Genus. Ode dicolos Diſtrophos, in qua primus quisque verſus eſt Chorijambicus Glyconicus (à Glicone inventore) Acatalectus, Trimeter. id eſt, pedes ternos habens: quorum primus eſt Spondæus. 2. Chorijambus. 3. Pyrrichius: ſecundus verò quisque verſus eſt Aſclepiadeus, de quo dictum eſt in primo genere Odarum. Talis eſt Ode 3. Lib. 1.

Sic te- Diva potens-Cypri,

Sic fra-tres Hele-næ-lucida-ſidera.

IV Ode Dicolos Diſtrophos, in qua primus quisque verſus eſt Dactylicus. Archilochius. Heptameter. Dactylicus dicitur, quia in eo maximè regnat pes Dactylus: Archilochius, quia inventus & uſurpatus ab Archilochio Pòëta Græco Lyricô: Heptameter, quia 7. conſtat pedibus, quorum. 4 primi ſunt Dactyli, mixtis tamen ad arbitrium, ùt in verſu Heroico fit, ſpondæis: tres poſtremi ſemper ſunt Trochæi. Secundus verò quisque verſus, Jambicus, Hexameter, Catalectus

conſtans ſex pedibus, dempta unâ ſyllabâ. Primus eſt Spondæus, vel Jambus. 2. Jambus, 3. Spondæus, 4 5. & 6. Jambi. Talis eſt Oda, 4. Lib. 1.

Solvitur acris-hiems-grata vice veris & Fa-voni.
Trahunt que ſic cas-ma china cari-nas.

Secundus verſus aliter explicari poteſt, nempe interpoſitâ in medio verſu cæſurâ & ſic tres pedes ultimi erunt Trochæi. ;

Trahunt-que ſic cas-machi na ca-rinas.

V, Ode Tricolos Tetraſtrophos, in qua primi quinque duo duo verſus ſunt Aſclepiadei; qualis eſt in primo genere explicatus. Tertius autem quisque, Pherecratius, ab authore Pherecrate ſic dictus: Heroicus, quia videtur eſſe pars versûs Heroici, ſeu Hexametri; Trimeter; quia tres pedes habet, Spondæum, Dactylum, Spondæum. Quartus quisque eſt Glyconicus: de quo dictum in 3. genere. Talis eſt Ode 12. lib. 1.

O na vis, refe-rent in mare te novi
Fluctus: o quid agis? fortiter occupa,
Portum-nonne vi des, ut
Nudum-remigi-ô latus,

VI. Ode Dicolos Tetraſtrophos. Primi quique tres verſus ſunt Aſclepiadei; quartus Glyconicus. Talis eſt Ode 5. lib. 1.

Scriber.is Vario, &c.

VII. Dicolos Diſtrophos. Primus verſus eſt Hexameter; ſecundus eſt Dactylicus Alcmanius. Tetrameter. Dicitur Dactylicus, quia frequentiores in eo ſunt Dactyli; Alcmanius, quia inventus ab Alcmane Græco pòëta; Tetrameter, quia 4. habet pedes, nempe ſimiles 4. ultimis verſibus Heroicis Hexametris. Talis eſt Ode 6. lib. 1.

3. Landa bunt ali-i cla-ram Rhodon aut Mitile nem,

Aut Ephe-ſum, bima riſve Co-rinthi, &c.

VIII. Ode Dicolos Diſtrophos. Primus quisque verſus eſt Ariſtophanius, Dimeter, conſtans è duobus pedibus, nempe Chorijambo, & Bacchio. Pes autem Bacchius ità dicitur, quia in hymnis Bacchi ſæpè adhibebatur: conſtat ex una brevi, & 2. longis. Talis eſt verſus Odæ 7. lib, 1.

Lidia dic per omnes.

Ariſtophanius appellatur, ab authore illius Ariſtophane, pòëta Comico, apud Græcos celeberrimo. Secundus quisque verſus eſt Alcaicus, (ab Alcæo inventus) Tetrameter, quia 4. pedes habet. Primus eſt Epitritus, 2. & 3. Choriiambus, 4. Bacchius.

Te Deos o-ro. Si barim cur properes-amando.

Porrò pes Epitritus ità vocatur, quia ſuprà ſyllabas, unam habet. Quadruplex eſt: 1. ex jambo, & Spondæo compoſitus, ùt *voluptates*. 2. ex Trochæo, & Spondæo, ùt *concitatas*. 3. è Spõdæo & Jambo, ut *communicant*. 4. è Spondæo, & Trochæo, ùt *expectare*, Poteſt hujus Odæ primus verſus aliter dividi, nempe.

Lidia dic per-omnes.

IX. Ode Alcaica Tricolos Tetraſtrophos. Dicitur Alcaica, quia inventa fuit ab Alcæo Lyrico pòëta clariſſimo. Primi quique duo verſus ſunt Jambici Senarii, Brachicatalecti, qui appellari quoque póſſunt Dactylici, Pentametri, Catalecti. Conſtant illi ex Jambo, vel Spondæo, deinde Jambo, poſtea Spondæo, tum Anapæſto, denique Jambo. Si aliter metiaris, ac eſſe Dactylicos velis: conſtabunt ex Jambo, vel Spondæo, tum Jambo, cæſura, & duobus Dactylis. Talis eſt Od: 8. lib. 1.

Vides ùt al-ta. ſtet nive can-didum.
Vides ùt al-ta ſtet nive candidum

Tertius quiſque verſus eſt Jambicus dimeter, ſive 4 pedibus conſtans nam in verſibus Jambicis, una menſura duos pedes complectitur) hypercatalectus, ſive abundans una ſyllaba, poſt 4. pedes.

Sil-væ labo-rantes gelu-que.

Quartus quiſque verſus eſt Dactylicus Alcaicus, conſtans pedibus quatuor, duobus, Dactylis, & duobus Trochæis.

Flumina-conſtite-rint acu-to.

X. Ode Monocolos, in qua ſunt omnes verſus Chorijambici Alcaici Pentametri; qui conſtant è ſpondæo, tribus Chorijambis, & Pyrrichio. Talis eſt Ode 10. lib. 1.

Tu ne quæſieris ſcire nefas-quem mihi, quem-tibi.

Poteſt etiam dividi verſus iſte aliter; cæſuris interpoſitis.

Tu ne quæſieris ſcire ne fas quem mihi quem tibi

XI; Ode Dicolos Diſtrophos; in qua primus quiſque verſus eſt Jambicus dimeter Catalectus: conſtat enim 4. pedibus, ſed una ſyllaba deeſt, nempe prima. Talis eſt Ode 15. lib. 2.

Non ebur nequ'au-reum.

Si velis pendulam, & abundantem ſyllabam in finem verſus rejicere; facies ex Jambico Trochaicum, & ſic metieris.

Non e-bur nequ au-reum.

Secundus verſus eſt Jambicus Trimeter Catalectus, conſtans 6 pedibus, demptâ unâ ſyllabâ.

Mea reni det in-domo lacu nar.

XII. Ode Dicolos diſtrophos: in qua primus quiſque verſus eſt Heroicus Hexameter; ſecundus quiſque eſt Dactylicus Dimeter Hypercatalectus, conſtans 2. Dactylis, & ſyllabâ. Talis eſt Ode 6. lib. 4.

Diffu gere ni ves, rede-unt jam-gramina campis,
Arbori-buſque co-mæ.

XIII. Ode Dicolos Diſtrophos: in qua primus verſus eſt Jambicus Trimeter, ſive ſex pedibus conſtans; ſecundus Jambicus dimeter, duabus conſtans menſuris, ſive pedibus 4. Ejus generis eſt Ode I. Epodos.

Ibis Libur-nis in ter al ta na-vium
amice-propu gnacula.

Aliud quoddam genus eſt huic ſimile: in quo, pro verſu primo Jambico, ponitur Heroicus Hexameter.

Mollis in-ertia cur tan tam dif-fuderit-imis
obli-vio-nem ſen-ſibus.

XIV. Ode Dicolos Diſtrophos; in qua primus quiſque verſus eſt Heroicus Hexameter; ſecundus verò Archilochius Hexameter Hypercatalectus, conſtans 4. Jambis, 2 Dactylis, & unâ ſyllabâ. Talis eſt Ode 10. Ep.

Horrida-tempeſ-tas Cæ-lum con-traxit, & -imbres;
Nives-que deducunt Jovem:
Nunc mare-nunc ſitu-æ.

Quidam hanc Oden faciunt Tricolon Triſtrophon, & ſecundum verſum in duos ſecant: quorum primus eſt Jambicus Dimeter,

Nives que de-ducunt-jovem.

Alter eſt Dactylicus, Archilochius, de quo dictum in duodecimo genere.

Nunc mare-nunc ſil væ.

Huic affine eſt generi aliud, in quo Dactylicus Archilochius præponitur Jambico Dimetro & in primo loco, pro Heroico Hexametro, ponitur jambicus Trimeter.

Petti, nihil me ſi cut ant ea, juvat ſcribere-verſiculos,
amo-re per-culſum gravi.

In quo genere, quidam duos illos verſus in unum conflant hoc modo,

Scribere-verſicu-los amo-re per-culſum-gravi.

XV. Ode Dicolos Diſtrophos: cujus primus quiſque verſus eſt Heroicus, ſecundus verò Jambicus. Talis eſt Od. 11. lib. Epod.

Altera jam teri-tur bel,lis ci vilibus ætas:
Suis et ip-ſa Roma vi ribus ruit.

Ultimum genus eſt earum, in quibus ſunt omnes verſus Jambici Trimetri Talis eſt Ode 17. lib. Epod. *Jam jam efficaci &c.*

§. III. De aliis quibusdam uſitatiorum verſuum generibus. Ex lib. IV. Proſodiæ Bononienſis P. Joan. Baptiſtæ Riccioli.

ANapæſticum *Archilochium* carmen eſt conſtans quatuor pedibus; quorum quilibet poteſt eſſe Anapæſtus, aut ſpondæus: primus verò, & tertius etiam dactylus. Sit exemplum ex Seneca in Herc: fur. ch. 1.

Turbine magno ſpes ſollicitæ
Urbibus errant, trepidique metus.
Ille ſuperbos aditus Regum,
Duraſque fores expers ſomni
Colit, ac nullo fine beatus
Componit opes, gazis inhians,
Et congeſt. pauper in auro eſt.

Qui quidem Seneca admiſit ſecundô locô, ſed ratò, tribrachim, & dactylum; in illo Medeæ verſu 311. in fine dactylum ſic:

Non erit uſus, Nondum Plejadas.

Idem in choro ejuſdem Medeæ ſeparatum Adonium ſubjecit.

De *Glyconio*, dictum eſt ſuprà. Conſtat ſpondæo, & dactylis duobus. At Seneca choro 4 Oedipi, tricies ponit choreum primô locô: quod, & ſæpè fecit Catullus, rariùs verò Horatius, ut in illo: *Ignis Iliacas domos.* Imò Seneca aliquando 2. locô poſuit Spondæum.

Ana-

Anacreonticum conſtat tribus jambis, & ſyllabâ: recipit tamen primô locô ſpondæum, ac anapæſtum, & ratô tribrachim. Utitur hoc Theocritus Idyll. 27. Anacreon verò ſæpiſſimè: ex quo illud latinitate donatum accipe:

O ter, quaterque felix,
Cicada, quæ ſupremis
In arborum viretis,
Roris Parum ut bibiſti,
Cantare dulce gaudes.

Jambicum Archilochium dimetrum acatalectum conſtat quatuor jambis, recipit tamen primô, & tertiò locô ſpondæum; raro autem anapæſtum, aut tribrachim. Habes exempla paſſim in Horatio lib. epod. ubi jambis trimetris ſubjicit dimetros ſic:

Beatus ille qui procul negotiis,
Ut priſca gens mortalium,
Paterna rura bobus exercet ſui
Solutus omni fœnore, &c.

Utitur hoc Eccleſia in Hymnis. Tale eſt illud Sabbati ante Domin. Paſſionis ad Veſperas:

Vexilla Regis prodeunt,
Fulget Crucis myſterium,
Quo vita mortem pertulit.
Et morte vitam protulit.

Jambicum Hypponacteum conſtat quinque pedibus diſſyllabis, & unâ in fine ſyllabâ quorum ſecundus, quartus, & quintus, ſunt jambi: primus verò, & tertius, vel jambi, vel ſpondæi. Tale eſt illud elegantiſſimum.

Ternos vetuſti congios falerni.
Uno die conviviis peractis
Hauſit potentum Romuli nepotum
Regnator audax, arbiterque regum.
Exinde plebs Quiritium vocavit
Non Claudium Tiberium Neronem,
Sed Caldium Biberium Meronem.

Jam-

Jambicum ſenarium, ſeu archilochium acatalecticum, ſi purum eſt, conſtat ſolis jambis; ſi mixtum, requirit locis paribus, id eſt ſecundô, quartô, & ſextô, jambicum, imparibus verò, præter jambum, excipit anapæſtum, tribrachim, ſpondæum, & dactylum: imò ſecundô & quartô non recuſat tribrachum. Tragicum verò, ut ſit gravius, non debet, niſi rariſſimè, conſtare ex puris jambis: Comicum autem modò in fine retineatur ferè ſemper jãbus, reliquis quinque locis recipit jambum, ſpondæum, anapæſtum, tribrachim, Dactylum. Exempla ſint jambici puri ex Catullo.

Phaſellus ille, quem videtis, hoſpites,
Ajunt fuiſſe navium celerrimum.

Tragici verò jambici ex Senecæ Herc. fur. act. 1.

O magne Olympi rector, & mundi arbiter,
Jam ſtatue tandem gravibus ærumnis modum.

Comici denique Jambici exemplum ſit ex Terentio in Andria.

Qui utramvis rectè nôrit, ambas noverit.
Accuſant, quos hic noſter auctores habet.
Perduxere illuc ſecum, ut unâ eſſet mecum.
Nihil iſta opus eſt arte ad hanc rem, quam paro.

Et in Eunuchi prologo.

Si quiſquam eſt, qui placere ſe ſtudeat bonis
Quàm plurimis, & minimè multos lædere.
In his Poëta hic nomen profiteri vult ſuum.

Phaleucium hendecaſyllabum eſt, & conſtat ſpondæô, dactylô, & tribus choreis. Martialis l. 1.

Hic eſt, quem legis, ille quem requiris,
Toto notus in orbe Martialis.
Cui, lector ſtudioſe, quod dediſti
Viventi decus, atque ſentienti,
Rari poſt cineres habent Pöetæ.

Admittit tamen aliquando prima in ſede jambum,

bum,

bum, ùt apud Catullum penè tricies; apud Martialem fortaſſe non niſi ſemel in illo libri 3. epigr. 21.

Veternô, reſinaque pigriores.

Apud eundem Catullum primô locô videbis choræum, & quidem duodecies: & ibidem dactylum bis, anapæſtum ſemel. Apud Senecam verò in Oedipi 2. Choro anapæſtum ſecundô locô.

De Sapphico item dictum eſt paragrapho ſuperiore. Hic addam nonnulla: Solis ſapphicis Catullus, Seneca, Statius uſi ſunt, Adoniô non interjectô, Secunda ſede; pro ſpondæo, Sappho inventrix. & Catullus non ſemel, & Seneca choreum adhibuêre. Sit exemplum ex Catullo:

Otium, Catulle, tibi moleſtum eſt.
Seu Sacas, ſagittiferosque Parthos.

Quid? quod Sappho quartô locô ſpondæum, raro tamen, potuit, ùt docet Gretſerus, & ſecundô locô dactylum? quod fecit Seneca in choro actûs 3. Medeæ, & in choro actûs 3. Troadis ſic:

Sumere innumeras ſolitum figuras,
An ferax variis Lapidis Caryſtos.

Imò idem Seneca, Teſte Martino Delrio, primò locô admiſit ſpondeum, dactylum, & anapæſtum; & ſecundô jambum.

Scazon, ſeu Chorijambicum carmen eſt jambicum ſenarium, ſed claudicans, quia locô ultimi jambici habet ſpondæum, ita tamen, ut penultimô locô ſit jambus. In cæteris ſervat leges jambici Senarii: atque adeò in ſecunda, & quarta ſede habet jambum vel tribrachim: in prima, & tertia jambum, aut ſpondæum, aut etiam anapæſtum & dactylum, quia tempore ſunt compares ſpondæo; quum duæ breves uni longæ æqvivaleant; & tribrachim, quia com-

com-

compar eſt jambo. Pro exemplo ſit illud Perſii.

Nec labra fonte prolui caballino.
Nec in bicipiti ſomniaſſe Parnaſſo
Memini, ut repentè ſic Pòëta prodirem
- - Quod ſi doloſi ſpes refulſerit nummi
Corvos Pòëtas, & Pòëtridas Picas
Cantare credas Pegaſeium melos.

Hoc *melos* torquet Grammaticos, eſt enim Jambus in ultima ſede contra leges Scazontis. Manutius, Emmanuel, & Gretſerus putant imitatione Græcorum productam primam in *melos*, ſicut ab Homero producta fuit hymnis. Politianus legendum cenſet *nectar*. Alii alia.

Trochaicum Alcmanium dimetrum eſt, & acatalectum, conſtatque quatuor trochæis: recipit tamen ſecundô, & quartô locô ſpondæum, & primò locô pyrrichium. Tale illud Eccleſiæ:

Pange lingua glorioſi.

Tale, & illud Catulli,

Age, cuncta nuptiali.

Trochaicum Hipponacteum eſt tetrametrum acatalecticum, & conſtat octo pedibus, quorum impares ſunt trochæi; reliqui aut trochæi, aut ſpondæi: apud Comicos verò, omnibus locis recipit compares ſpondæo, nempe anapæſtum, & dactylum: & compares trochæo, nempe jambum, & tribrachim, exceptô ultimô. Sit exēplum purioris.

Pone tonſis terga Ponti, vela tende, jam pergamus

Trochaicum Gallijambicum, tetrametrum eſt, cōſtatque vel trochæis, vel partim trochæis, partim Pyrrichiis, & raro admittit pedes his compares. Exemplum eſto illud Catulli.

Super alta vetus Atys celeritate maria.

Alia verſuum genera, quæ ſunt innumerabilia, ſi velis cognoſcere, adito Servium, &

Te-

Terentiànum in Centimetro: Nebriſſenſem lib. 8. c. 8. Deſpauterium lib. 5. Scaligerum in Poetica. lib. &c. Pauca modò de Dithyrambo ſubnectam.

§. IV. De Dithyrambò.

Dithyrambus canebatur in honorem Bacchi, à quo nomen eſt ſortitus. Bacchus enim ab antiquis dictus eſt Dithyrambus, quaſi duabus januis in lucem emiſſus. Fabulas conſule. Bacchum igitur, Indiâ perdomitâ, redeuntem in Græciam Satyri cum Mænadibus comitati ſunt. Hi vinô graves, & mente, ac voce parùm conſtantes, Carmina ſinè modo, ac numero victori Baccho decantabant. Illos imitati pòëtæ, & entheo furore correpti, carmina quædam audaci, tumido, variò ſtylo, ſcripſêre, quo canere modo ebrioſi ſolent, permixtis in unum verſibus omnis generis, & metri. Hæc origo Dithyramborum, & forma. Exemplum habes in Seneca Tragœdò, poſt ſecūdum Actum Tragœdiæ, cui nomen fecit *Oedipus*. Chorus qui actum illum ſequitur, merus eſt Dithyrambus: *Effuſam redimite comam.*

Vates recentior partam de Turcis Victoriam annô 1716, hoc genere carminis celebravit. Quos enim effert lætitia, ii mentis, & vocis ægrè ſunt compotes,

Surge, Phœbe, pone curas,
Sume plectra, funde lætum
Ore carmen, uſitatis
Parce modis agitare cantus.
Clio docta cur moratur?
Cur Talia lenta ceſſat?
Otioſa cur ſororum
Turba monte torpet alto?
Huc adeſte, convolate,

Queis

Queis Apollo labra ſacro
Fonte tingit; huc adeſte:
Turca mari fugit, atque terra.
Hinc proterva turba, Fauni,
Huc, amæna turba Nymphæ;
Ferte ſerta, ferte flores.
Turca mari jacet, atque terra,
Ferte liſtra, barbitosque,
Fiſtulasque, tibiasque.
Et canendo, luſitando,
Saltitando, prædicate,
Turca mari fugit atque terra:
Audiat Æther,
Gaudeat Æther;
Te Duce, Clemens
Roma triumphet;
Turca mari jacet, atque terra.
Itala feſtis
Æra reſultent
Undique templis.
Turca mari fugit, atque terra.
Audiat Iſter,
Littora multo
Flore coronet.
Plaudat Iberus,
Et Tagus almam
Vertice flavo
Nectat olivam:
Tum ſua Nereo
Lætus uterque
Gaudia portet,
Turca mari fugit, atque terra.
Curre fama, clange, clama,
Gaudiaque extremum, & plauſus, & carmina longè.
Differ in orbem.

§. V.

§. V. De Symbolo Heroico.

SYmbolum Heroicum, Italis vulgô *Impreſa*, Gallis *une Diviſe* definitur picta metaphora; ſive imago quædam picta, ſignificans rem aliam non pictam, propter utriusque ſimilitudinem, addita voce, ſeu ſententiâ, quæ utriusque connexionem oſtendat. Exempli cauſâ Sol pictus cum hac epigraphe. *Sufficit Orbi*: rectè deſignat Imperatorem aliquem Romanum v. gr. Cæſarem Auguſtum: ſicut enim ſol ſatis habet lucis ad orbem totum colluſtrandum, & caloris ad fovendum, ſic Auguſtus ſatis habuit ſapientiæ ad gubernandum orbem, & potentiæ ad continendum. Figura picta, corpus ſymboli appellatur: Verba, ſeu ſententia, dicitur anima: Ut enim homo conſtat ex anima, & corpore; ita ſymbolum heroicum componitur ex figura, & verbis. Ubi nulla intercedit ſimilitudo inter figuram pictam, & rem illâ ſignificatam, nullum eſt ſymbolum propriè, ac verè dictum, Itaque illud Caroli V. *Plus ultra*, ſententia eſt, non ſymbolum. Inter figuras, è quibus ſymboli corpus conſtat, negant periti locum eſſe humano corpori vivo: Statuam, quæ corpus repræſentet, adhiberi poſſe non negant: v. gr. ſi ſtatuam ponas, quam ſculptor crebris ictibus format, politque; & addas. *Perficitur dum cæditur*. Rectè ſi exprimas virum probum, qui rebus adverſis ad virtutem proficit.

Figuræ ſumantur è rebus naturalibus, iisque vulgò notis non fabuloſis, aut peregrinis.

Voces, quæ figuræ adduntur, & ejus ſimilitudinem cum re ſignificata indicant, non ſolùm Latino, Græcoque ſermone, ſed etiam vulgari, & vernaculo ſcribi poſſunt. Placent in primis

mis

mis hemiſtichia, ſive partes primæ, aut ultimæ alicujus verſûs. v. gr. Hexametri. Videndum, ut voces illæ ſint paucæ, claræ & accommodatæ rei, quæ ſignificatur. Interdum optativô efferuntur môdô, nonnunquam infinitô; ferè indicativô.

Res ſignificata exprimi non debet in ipſis, quæ Lemma, ſivè Epigraphen componunt, verbis, ſed generali quodam efferri modo, qui conveniat figuræ ſignificanti, & rei ſignificatæ. Sic: pone lucernam, adde, *Lucet; & ardet!* ſignificabis S. Joannem Baptiſtam, aut quemvis Apoſtolicum virum; quod enim propriè convenit lucernæ, ut ardeat, & luceat, hoc per metaphoram congruit viro Apoſtolico. Aliquando figura ipſa loquens inducitur. Sic idem vir Apoſtolicus virtutum famâ, & prodigiorum, peccatores blandè trahens ſignificabitur; ſi magnetem pingas cum hoc lemmate, ſeu inſcriptione: *Ad me dura traho.*

Placet milites laudare, quos Regis præſentis exemplum accendit ad rem benè gerendam? Pingo pullos aquilæ ſolem adverſum intuentes. cum lemmate: *Creſcunt vires, animique videndo.* Vir dives, & probus inſigni aliqua dignitate auctus, notabitur flumine, majori alveo decurrente, *Utilior, quò major.* Princeps fœmina ad ſolium evecta ſignabitur pictâ lunâ, & plena. *In publica commoda crevit.*

Victoriam de Turcis annô 1716. feliciſſimè reportatam, CLEMENTIS XI. Pontificis Maximi auſpiciis, precibus, & conſiliis, itâ deſcribit Romanus vates: Exhibet regem apum, qui aculeô carere dicitur, fucos alveari abigentem, Subjicit hæc verba *Vincit inermis.*

D. *In quo Emblema diſcrepat à Symbolo Heroico, cui videtur eſſe ſimillimum?*

M.

Skopliszyk

M. In hoc maximè diſcrepat, quòd Emblemate ſignificantur, quæcumque ad virtutem, pietatem, & mores pertinent: neque tam religiosè obſervantur in eo leges Symbolis heroicis præſcriptæ. De voce ſi quæris, Emblema. Græca vox, ſignificat elegans opus, arte, & manu elaboratum, quod menſæ, pavimento, vaſis, & parietibus inſeritur, & immittitur. quales ſunt figuræ Hieroglipbicæ teſſelatæ imagines, & alia id genus.

CAPUT IV.

Acroſtichis, Anagramma, Griphus, &c.

§. I. De Acroſtichide.

D. *QUid eſt Acroſtichis & quomodo fit?*

M. Acroſtichis Græca vox eſt, & ſignificat breve pòëma, in quo primæ cujusque verſûs litteræ nomen aliquod, ſive ſententiam exhibent. Exempli causâ ſi Carolum laudare velis, primi carminis prima Littera erit C ſecundi A. tertii R. quarti O. quinti L. ſexti U. ſeptimi S. Itâ primæ cujusque Verſûs litteræ, ſeorſim ſumptæ, dabunt vocem *CAROLUS.* Sic nomen Sacrum JESUS offerret Acroſtichis.

Ille, ſacrũ cujus legis hoc in carmine nomen,
E Virginis caſtæ ſinu.
Servator mundi, noſtrum productus in orbem
Ut omnibus vitam daret.
Se moriens totum indulſit mortalibus ægris.

Sic omnium Sanctorum laudem vates recentior hanc ſententiam Acroſtichide explicuit:

Vivite felices, quibus eſt fortuna peracta.
Jam ſua; nos alia ex aliis in bella vocamur.

Vivite

Vite felices, quibus eſt fortuna peractà
Iam ſua ſecuram cœleſtes ducite vitam;
Valles Elyſias læti, ſaltusque beatos
Incolite; æternis eja infulgete choreis,
Tellure optatà tandem, portuque potiti,
Erepti ex undis pelagi; ridete furentes
Fluctus, & ventos, tempeſtatesque ſonoras;
Et quicquid ſævũ Neptunia monſtra minantur;
Lætantes Scyllã effugiſſe, trucẽque Charybdim,
Irasque undiſoni horrendas, rabẽque tridẽtis
Cantibus ætheræã mulcete perennibus aulam:
Et Pæana ſimul canite, æternũque triumphum;
Succis ãbroſiæ ſaturati, & nectaris hauſtu, &c.

Interdum geminatur Acroſtichis, ità ut extrema cujusque verſûs littera ſit eadem, ac prima: ut ſi dicas:

Ille, ſacrum cujus nomen tibi carmine pinx I.
Emiſſus alto ex æther E, &c.

Totum hoc carminis genus laborioſum eſt, & exiguæ frugis.

§. II. De Anagrammate.

D. *Quid vocas Anagramma?*

M. Anagramma fit, cùm ex alicujus nomine eruitur aliqua ſententia in ejus laudem, aut vituperationem, ſervatis nominis litteris, ſed vatis arbitriô transpoſitis. Licet unam, alterãve addere; aut mutare litteram. Exempla ſubjicio. Logica; *Caligo.* Urſula; *Laurus.* Calvinus; *Lucianus.* Corpus, *Porcus.* Sacramentum Euchariſtiæ: *Chara ceres in JESUM mutata.* Ignatius de Loiola: *O ignis à Deo illatus.* Sic luſit vates in Galenum: Galenus. *Angelus?*

Angelus es: bonus anne malus, Galene? ſalutis
Humanæ cuſtos: Angelus ergo bonus.
Humanam tamen heu! quoties Galene, ſalutem
Arte mala turbas! Angelus ergo malus

Gre-

Gregorius decimus quartus.
Murus, cuſtodiaque gregis.
Ni Dominus altô cinxerit murô domum,
Cingentis eſt vanus labor.
Niſi ſit ovilis tutor, & Cuſtos Deus,
Fruſtra excubat paſtor, vigil.
Gaudere fas eſt, miſſus è cœlo gregi,
Eſt *murus, & cuſtodia.*

Vir piè ingenioſus, & ingenioſè pius centum anagrammata pura in laudem Immaculatæ Cõceptionis Deiparæ ante aliquot annos deprompſit ex illis verbis: *Ave Maria gratiâ plena.* Pura vocantur anagrammata, in quibus nulla mutatur littera, nulla additur, vel demitur.

§. III. De Gripho, Logogripho, & Inſcriptione.

D. *RESCIRE cupio, quid ſibi velint iſtæ voces, quibus noſtræ vulgò ſcholæ perſonant, Griphus, Logogriphus, &c.*

M. Griphus aliùd nihil eſt, quàm ænigma ſcriptô adumbratum, ſed obſcurius tamen, & intricatius, adeò ùt negotium faceſſere homini, etiam acuto, poſſit. Nomen invenit à voce græca *griphos,* Latinè *rete,* quia explicantes implicat, irretitque: ſic appellatur etiam quælibet obſcura propoſitio, præſertim jocoſa, & ludicra. Suppeditabit exempla P. Laurentius *le Bruns,* in ſua eloquentia Pòëtica.

Logogriphus non verſatur in rebus ipſis, eruditò vocum, aut colorum velò tegendis, ſed in ipſis vocibus celandis, earum ſyllabas, aut litteras reſecando, trajiciendo, & variè commutando. Sic in voce, *Ovis,* ſi demas primum elementum, reſtabit *vis,* unde natus verſiculus.

Imbellis tota eſt, caput exime, vis erit illi.

Sic à verbo *navem* ſi tollas primam, & ultimam

 lit-

litterulam, habebis *Ave*; unde aliquis ad amicum ſcribens ajebat: *Mitto tibi navem prorâ puppique carentem.*

III. In vocabulo *Aper* invenies *pera, äér, per.* Hujus obſcuritatis acumen quia in meris vocibus conſiſtit, logogriphus appellatur, quaſi dicas vocis ambages, & luſus.

Griphus vocantur figuræ, voces, litteræ, quæ ſua diſpoſiti[illegible]e, numerô, Act[illegible]one vel colore, verborum, ſenſuum, paræmiam, aut aliud, quidpiam exprimunt non ſinè aliquo ſale. Ità Cupidinem aliquis pinxit qui Orbem terrarum ligat, cum hoc lemmate: *omnia vincit amor.* Hoc genus facilè in pueriles ineptias excidit.

D. Libenter aliquid audirem de Inſcriptione, quam à te prætermiſſam eſſe miror.

M. Non eſt illa tantùm opus Pöëtarum, ſed etiam Oratorum, etſi verſum non reſpuat. Duplex illius dos: Brevitas, & Perſpicuitas. Optima eſt, quæ neceſſaria perſonæ, loci, temporis, & modi adjuncta paucis complectitur. Parco exempla congerere, quæ totis collecta voluminibus leguntur.

FINIS.

INDEX CAPITUM. INSTITUTIONUM POETICARUM

LIBER I.

CAP. I. Definitio Pöëſeos. 1

CAP. II. De Materia Pöëſeos. 2

CAP. III. De Forma Pöëſeos. 4

CAP. IV. De Peripetia. 7

CAP. V. De Anagnoriſi. 9

CAP. VI. De Epiſodio. 10

CAP. VII. De Machina. 12

CAP. VIII. De Moribus. 13

CAP. IX. De Sententia. 14

CAP. X. De Dictione 16

CAP. XI. De cauſa efficiente Pöëſeos. 21

CAP. XII. De fine Pöëſeos. 22

CAP. XIII. De Diviſione Pöëſeos. 24

INSTITUTIONUM POETICARUM

LIBER II.

De Epopæja.

CAP. I. Definitio Epopœiæ. 26

CAP. II. Materia Epopœiæ. 27

§. I. Actio Fœminæ an materia Epo[illegible]iæ. 28

§. II. Actio Epopœiæ quomodo U 30

§. III. Actio Epopœiæ quomodo T[illegible]ca. 31

IV. Actio Epopœiæ quî Vera, & Veriſimilis. 33

§. V.

§. V Actio Epopœiæ quomodo Illuſtris, & Felix. 3
CAP. III. De forma Epopœiæ. 3
§. I Fabulæ Epicæ Dotes. 3
§. II. Fabulæ Epicæ Partes. 3
§. III. Fabulæ Epicæ Diſpoſitio. 3
CAP. IV. De Propoſitione Epopœiæ 4
CAP. V. De Inventione Epopœiæ. 4
CAP. VI. De Narratione Epopœiæ. 4
CAP. VII. De Epilogo Epopœiæ. 4

INSTITUTIONUM POETICARUM LIBER III.

De Dramate.

CAP. I. Definitio Pöëmatis Dramatici. 4
CAP. II. De materia Pöëmatis Dramatici. 5
CAP. III. De forma Pöëmatis Dramatici. 5
§. I. Unitas, & Simplicitas Fabulæ Dramaticæ. 5
§. II. Magnitudo Fabulæ Dramaticæ. 5
CAP. IV. De Partibus Pöëmatis Dramatici. 5
CAP. V. De Choro in Dramate. 5
CAP. VI De Scenico Apparatu. 5
CAP. VII. Definitio Tragœdiæ. 6
CAP. VIII. De Materia Tragœdiæ. 6
CAP. IX. De forma Tragœdiæ. 6
CAP. X. De Fine Tragœdiæ. 6
§. I. Qui affectus concitentur in Tragœdia. 6
§. II. A quibus concitentur Affectus in Tragœdia. 6
§. III. Quomodo concitentur Affectus in Tragœdia. 65

CAP.